

La gestió de la convivència, en crisi?

VIII SEMINARI IMMIGRACIÓ I EUROPA

Diputació
Barcelona | Àrea d'Igualtat
i Ciutadania

© Fundació ACSAR

Edita

Fundació ACSAR

Portaferrissa, 13 bis
08002 Barcelona
Tel. 93 304 30 23
www.fundacioacsar.org

Amb la col·laboració de

**Diputació de Barcelona. Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania
CIDOB (Centre d'Estudis i Documentació Internacionals a Barcelona)**

Coordinació d'aquesta edició

Fabien Pelissier (ACSAR) i Elena Sánchez (CIDOB)

Producció

CIDOB edicions

Disseny coberta

Joan Antoni Balcells

Revisió de textos

Marta Roigé

Traducció al català

Marta Roigé

Imprimeix

Color Marfil, S.L.

ISBN: 978-84-615-4017-4

Barcelona, novembre de 2011

SUMARI

PRESENTACIÓ	7
<i>Narcís Serra i Pere Navarro</i>	9
<i>Imma Moraleda</i>	11
OBERTURA	13
<i>Anna Terrón</i>	15
<i>Imma Moraleda</i>	19
<i>Pere Navarro</i>	23
<i>Jordi Vaquer</i>	25
LA CONVIVÈNCIA, EN CRISI?: EXPERIÈNCIES LOCALS	29
<i>Iolanda Pineda</i>	
Els fets que es van produir al mes de febrer	31
<i>Stéphane Lathion</i>	
L'impacte del vot suís en contra de la construcció de minarets	37
<i>José María Contreras</i>	
La gestió de la diversitat religiosa a Espanya	43
DEBAT 1. LA GESTIÓ DE LA CONVIVÈNCIA, EN CRISI?: MODELS DE SOCIETAT	51
<i>Fernando Aguiar</i>	53
<i>Odón Elorza</i>	57
<i>Josep Ramoneda</i>	61
COHESIÓ SOCIAL I CONVIVÈNCIA: BONES PRÀCTIQUES	65
<i>Jessica Hope</i>	
PeaceMaker: objectius, projectes i resultats	67
<i>Diana Altun</i>	
Projecte «Mentors per a immigrants (MEMI)»	71
<i>Miquel García</i>	
Projecte Ulisses	75
<i>Gemma Miñarro</i>	
Programa d'intervenció amb unitats familiars: Projecte «Nuevos Senderos»	81
DEBAT 2. MODELS DE BONA GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ	87
<i>Josep Maria Lahosa</i>	89
<i>Marco Aparicio</i>	95
<i>Barbara Schramkowski</i>	101
CONCLUSIONS	107
<i>Carlos Giménez</i>	109
<i>Juli Ponce</i>	113

PRESENTACIÓ

Narcís Serra i Pere Navarro

Narcís Serra

President de CIDOB

Pere Navarro

President de la Fundació ACSAR

Europa continua tenint pendent de quina manera s'imagina el seu propi futur i la seva relació amb la resta del món. Sens dubte, en aquest esdevenir, la regulació i la gestió de la convivència en general, i del repte que la immigració en particular comporta per a ella, apunta, defineix i caracteritza allò que haurà de ser aquest projecte de societat comuna.

Importants interrogants estan dominant el debat sociopolític actual. Entre aquests: quin és, per exemple, el significat de les discussions sobre la identitat nacional i la prohibició del burca a França? Quines conseqüències té la prohibició dels minarets a Suïssa? O, quina és la problemàtica generada als municipis catalans i espanyols sobre l'empadronament o l'ús del vel? Sens dubte, l'existència de diferents costums i signes propis d'identitat poden arribar a tensar la convivència, fet pel qual cal respondre a la pregunta de quins són els reptes que apressen els gestors públics i com es poden tractar en la situació actual de crisi econòmica i financera mundial.

Tots aquests temes són decisius en relació amb el discurs sociopolític resultat de les transformacions que caracteritzen la societat cada vegada més diversa en què vivim. Si bé fa referència en un primer estadi al fenomen migratori, aquesta reflexió ens trasllada a la problemàtica més àmplia de gestió de la diversitat i el concepte de nova ciutadania. En aquest marc es desenvolupa la publicació *La gestió de la convivència, en crisi?* La finalitat d'aquesta obra és reflexionar i generar instruments útils en matèria de polítiques públiques davant el desafiament d'articular la convivència en societats profundament plurals.

Aquesta publicació és el producte del VIII Seminari Immigració i Europa, organitzat per la Fundació ACSAR i el CIDOB amb la col·laboració de l'Àrea d'Igualtat i Ciutadania de la Diputació de Barcelona i realitzat el 16 de desembre de 2010 a Barcelona. Durant el seminari es va reflexionar sobre els reptes que la convivència està generant en la gestió del dia a dia en les nostres societats i, especialment, a les nostres ciutats. Així mateix, es va tractar de posar en comú experiències i bones pràctiques que s'estan desenvolupant des de la gestió de la convivència per part, sobre tot, de les administracions locals.

Un any més, hem buscat unir dues qüestions: l'àmbit local i la participació dels immigrants. En primer lloc, el referent local és imprescindible atès que és l'esfera en la qual la realitat del fenomen adquireix més notorietat i on la demanda de solucions és més apressant i immediata. I no podria ser d'una altra manera. La ciutat és on es produeix la integració cívica i és el lloc en el qual comença el procés d'accés a la ciutadania, entès com un procés en termes d'inclusió i pluralitat. En segon lloc, ha estat nostre objectiu aconseguir incloure la població immigrant en el discurs de la integració, ja que és l'única via possible per no ser només objecte de la política sinó també participant en la seva pròpia definició.

Durant les intervencions del seminari, recollides en aquesta publicació, es va constatar que no són només els nous ciutadans els qui hauran de realitzar un esforç per integrar-se en la societat de destinació, sinó que també la població autòctona haurà de fer tots els possibles per aconseguir aquesta convivència. Això significa, entre altres qüestions, superar la por a allò que és desconegut, evitar la mitificació dels immigrants i, en definitiva, ser més tolerants. L'única via possible per aconseguir aquest objectiu és incorporar la diversitat en la identitat de la ciutat i reconèixer les aportacions, tant socials com culturals o econòmiques, de tots i cadascun dels ciutadans. En definitiva, la convivència és més que una mera coexistència. És aconseguir la comprensió, la interrelació i el respecte entre els ciutadans en una construcció social comuna.

En aquesta esfera del debat no podem oblidar la importància del discurs dels polítics, especialment a l'hora d'ajudar o entorpir en la inclusió dels nous ciutadans. No podem consentir usar les por i els sentiments dels ciutadans per propagar idees negatives sobre la diversitat. En aquest context, una discussió oberta sobre els veritables problemes de la societat és un exercici útil, però no podem assenyalar la població d'origen immigrant com la causa dels problemes amb els quals s'enfronta la societat, especialment en aquesta situació de crisi.

Aquest Seminari va reunir importants especialistes i distingits responsables públics i privats d'arreu d'Europa amb la intenció manifesta de generar idees i instruments útils per a la gestió pública que els reptes d'una nova ciutadania exigeixen en els temps presents. Per això voldríem acabar agraint a tots ells l'esforç i el treball realitzat i, en particular, a l'Àrea d'Igualtat i Ciutadania de la Diputació de Barcelona el suport que, un any més, ha brindat per a la realització d'aquest Seminari i per a la seva publicació posterior.

Imma Moraleda

*Presidenta delegada. Àrea d'Igualtat i Ciutadania,
Diputació de Barcelona*

Com és ja habitual, un any més, s'ha celebrat el Seminari Immigració i Europa, que organitza de manera conjunta la Fundació ACSAR i CIDOB, amb la col·laboració de la Diputació de Barcelona.

La gestió de la diversitat durant aquests anys ha donat bons resultats i la societat ha sabut adaptar-se als canvis i a les transformacions que aquesta diversitat suposa. El marc actual de crisi econòmica, tanmateix, afavoreix les dificultats en les relacions entre la ciutadania i, per aquest motiu, el tema central del Seminari ha estat plantejar i reflexionar sobre la possible crisi que pot travessar la gestió de la convivència.

Malgrat alguns esdeveniments aïllats, és possible afirmar que la convivència no està en crisi. Europa compta amb una sòlida estructura legislativa i institucional que salvaguarda la no discriminació i la promoció de la igualtat de tracte, independentment de l'origen racial o ètnic, a més d'afavorir la comunicació i les estratègies de diàleg amb la societat civil per a la sensibilització i el foment de la bona convivència.

La garantia d'igualtat per a tots els ciutadans i ciutadanes és la garantia d'una societat de futur cohesionada i comporta la consolidació de la convivència, al temps que impedeix el desenvolupament del racisme i de la xenofòbia.

En la nostra societat, de tota manera, no es pot baixar la guàrdia i s'han d'afrontar els desajustos que poden atemptar contra el bon enteniment i les òptimes relacions socials.

En la conjuntura actual, cal dedicar una atenció especial al mercat de treball i facilitar i reforçar la formació, promoure les iniciatives empresarials i els sectors d'activitats sostenibles, com també oferir serveis d'informació i d'orientació laboral.

Un altre dels àmbits d'atenció és el pluralisme cultural de la societat. Per a alguns sectors socials es percep com un problema i no com una font generadora de riquesa. És obligació de les administracions imple-

mentar i desenvolupar polítiques que contribueixin a la interacció, al reconeixement i a l'assumpció de responsabilitats compartides entre tota la ciutadania.

Igual d'important ha de ser el reforç dels serveis públics i assegurar un bon funcionament d'aquests per desmuntar la percepció de la competència en el seu ús per una part de la població. Això ha de contribuir a evitar arguments discriminatoris contra algunes persones i comunitats.

Des d'aquesta perspectiva, els reptes que se li plantegen al món local són importants. Potenciar el reconeixement a la diferència, treballar per desmuntar prejudicis i falses percepcions sobre els comportaments i actituds d'un sector de la població i fomentar valors i el respecte a drets universals són els àmbits preferents sobre els quals s'ha d'actuar.

El Seminari ha permès tractar totes aquestes qüestions. La qualitat de les diferents ponències ha donat a conèixer el marc de treball europeu des d'una política comuna dirigida a tots els Estats Membres.

Una vegada més amb la realització del Seminari queda constància del treball de la Diputació de Barcelona per facilitar eines per a una bona gestió de la diversitat i la convivència als ens locals.

OBERTURA

Anna Terrón

Imma Moraleda

Pere Navarro

Jordi Vaquer

Anna Terrón

*Secretària d'Estat d'Immigració i Emigració.
Ministeri de Treball i Immigració*

És un plaer per a mi inaugurar aquesta vuitena edició del Seminari Immigració i Europa. Deixeu-me que comenci amb una nota sentimental; ara fa vuit anys, quan era diputada al Parlament Europeu, vaig animar el CIDOB a comprometre's en un projecte que vinculés els relats sobre política migratòria al món local i la Unió Europea: una iniciativa que apropés dos mons que estaven altament interrelacionats però que no sempre coincidien ni en els temps ni en els discursos. Vull, doncs, començar agraint el treball que CIDOB, la Diputació de Barcelona i enguany ACSAR han fet i continuen fent, i vuit anys en són la mostra, en aquest sentit.

Permeteu-me que m'aturi en el títol del seminari per fer una reflexió que sorgeix del que està passant aquests darrers dies. En la nostra societat, el risc no es troba en el fet que els models de gestió de la convivència estiguin en crisi, ni que ho estiguin els instruments. El risc veritable és que posem en risc la convivència. I en aquest punt, l'acció pública hi té molt a dir.

Com tothom sap, fa deu anys nosaltres no érem un país d'immigració. De fet, encara érem un país d'emigrants, no tant perquè la gent continués marxant sinó perquè el nostre imaginari encara era emigrant: tots érem conscients de l'esforç d'aquells que havien deixat enrere casa seva. A Catalunya també, perquè era aquí on molts dels que emigraven d'altres llocs d'Espanya acabaven arribant i construint el seu futur.

En aquests deu anys, hem deixat de parlar d'entrades per, progressivament, parlar de convivència en la diversitat. I dic progressivament perquè només en els últims dos anys hi ha hagut una reducció substancial en els fluxos d'entrada a Espanya. Fins al 2008, continuàvem sent el país de la Unió Europea que més estrangers —comunitaris i no comunitaris— rebia.

És ara, doncs, quan afrontem la gestió de la convivència en tota la seva magnitud. És ara quan els instruments que s'han pensat en la lògica de la primera acollida han de transformar-se en instruments normalitzats per a la gestió de la diversitat: instruments que garanteixin la pluralitat i la igualtat de drets, deures i oportunitats en la nostra societat.

I permeteu-me ser clara. Per garantir la igualtat en la diversitat, no valen discursos, proclames ni solucions efectivistes que semblen fàcils però que no resolen res.

La crisi econòmica ha posat el nostre sistema de benestar en una situació de tensió nova, perquè mai no han conviscut immigració i crisi. Però no podem superar aquesta situació posant en risc la convivència. Els responsables de la gestió de la immigració i la convivència —administracions locals, autonòmiques i central— hem de treballar amb els instruments de política social necessaris. Però també hem de treballar amb les paraules, generant calma davant les tensions i no alçant la veu. Perquè en la convivència ens juguem el nostre futur com a una única societat.

Des del govern central, treballem en aquesta línia tot posant les polítiques i instruments necessaris al servei del nou context migratori. La reducció de les xifres d'entrada ens ofereix l'oportunitat de prestar més atenció al perfeccionament dels mecanismes de gestió de fluxos, i d'avançar en el desenvolupament de les accions d'integració.

És evident que no desistirem en l'obstinació de gestionar la immigració, per promoure que aquesta funcioni de manera ordenada i vinculada als drets. Les polítiques que s'han anat teixint aquests darrers anys i que hem de continuar perfeccionant tenen un objectiu clar i meridià, com és la governança de la immigració. Aquest és un objectiu que no es pot fer pensant en els models migratoris del segle passat, sinó que l'hem de fer pensant en un nou context global, en què algunes distàncies s'escurcen i altres, encara que no ens agradi, augmenten. Gestionar un canvi social com la incorporació d'un volum de persones estrangeres elevat no és un procés fàcil, i encara que el nivell de maduresa que ha demostrat la població per garantir la convivència és més que notable, no deixa de ser cert que els riscos s'incrementen davant les situacions de crisi econòmica. I governar vol dir ser-hi per gestionar els problemes: per solucionar o minimitzar en pro de la convivència i la cohesió social.

Estem en la segona dècada del segle de la mobilitat, però hem de pensar no només a curt termini, sinó a mitjà i a llarg termini. I no només en polítiques d'immigració, sinó en com aquestes encaixaran en el procés de transformació econòmica al qual ens ha empès la crisi. Des de la Secretaria d'Estat que dirigeixo, volem gestionar els reptes i problemes d'avui. Però no hi ha dubte que volem identificar els reptes del demà, del mitjà i llarg termini. No fer-ho seria contradir el que els assenyalava abans: la necessitat de polítiques que governin la immigració.

Per afrontar aquest nou context migratori, hi ha dos grans instruments als quals, a curt termini, cal donar continuïtat. Un, el Reglament de la Llei d'Estrangeria. El segon, la formulació del II Pla Estratègic de Ciutadania i Integració. Deixeu-me que faci una breu pinzellada a aquest primer per centrar-me en el segon.

La reforma del Reglament de la Llei d'Estrangeria

Volem afrontar el canvi de cicle migratori a través d'una de les peces clau en matèria d'estrangeria i immigració en el nostre ordenament jurídic: la reforma del Reglament de la Llei d'Estrangeria. Els comentava abans el

que aportava de nou aquesta Llei de 2009. Evidentment el reglament no va més enllà de la Llei, però sí permet que aquesta respongui als reptes que tenim oberts. El nou reglament pretén enfortir el marc legal que vincula els fluxos migratoris d'entrada a les necessitats del mercat de treball, consolidant la cultura de la regularitat; consolidant la integració i la igualtat de drets i deures; enfortint la col·laboració amb les administracions locals i regionals; promovent mecanismes per fomentar i garantir la mobilitat i simplificar els tràmits burocràtics amb uns procediments rigorosos i transparents.

II Pla Estratègic de Ciutadania i Integració

El marc normatiu que dissenyen la Llei i el reglament són bàsics però no suficients. És evident que suposa una novetat que l'atenció immediata i mediàtica de la immigració a Espanya no es trobi en les entrades sinó en la convivència. Això és obvi per la reducció de fluxos que els comentava, però també perquè ja som, sens dubte, una societat diversa. L'important treball que s'ha fet en aquests últims anys en aquest espai ha estat clau. Les polítiques d'integració eren un erm que ha estat abonat i curiosament treballat en aquests sis anys. Ara, en època de crisi, haurem de recollir els fruits del que hem sembrat: la tenacitat dels actors socials en la seva lluita diària contra la discriminació, a favor de la igualtat i de la normalitat és una de les màximes garanties d'aquest procés.

Per a nosaltres i per a la resta de socis de la UE, el nostre gran repte és garantir la integració i la convivència. Hem d'enfortir tots aquells discursos, instruments i polítiques que es refereixin a la integració, i a poc a poc hem de recordar que estem parlant de la gestió de la diversitat. La nostra societat és ja una realitat plural i diversa, en la qual caben moltes expressions diferents.

Una societat plural no és una societat sense llei o amb prescripcions superiors a aquesta. La gestió de la diversitat requereix confiança en les nostres institucions i en les nostres lleis, que protegeixen valors bàsics de la nostra societat com la dignitat humana, la llibertat i la igualtat. La gran majoria dels problemes reals tenen solució en el marc jurídic actual. Només quan els conflictes tenen realment una entitat i un caràcter nou, i es constata que no podem ser reconduïts a les nostres institucions jurídiques per resoldre'ls, cal posar en marxa els mecanismes de la nostra societat democràtica per promoure lleis, necessàriament de caràcter general, que els afrontin. Però això serà després d'aplicar la llei en tota la seva amplitud i amb la força necessària contra aquells que pretenguin subvertir-la. Fer lleis «proclama» pot resultar molt temptador i és, sens dubte, més senzill que exercir l'autoritat per aplicar les normes.

Aquest és l'objectiu del Pla Estratègic de Ciutadania i Integració. El primer pla 2007-2010 ha estat una peça clau per impulsar el procés d'integració, orientant l'acció dels poders públics i dinamitzant la societat en aquesta direcció. Elements fonamentals del Pla són la idea que aquest es dirigeix al conjunt de la ciutadania, tant autòctona com immigrada, perquè la integració fa a tots els membres de la societat, i la idea és que cal abordar les polítiques d'integració de manera integral o holística, i amb una orientació proactiva.

Ara estem en la revisió d'aquest primer Pla i immersos en el procés participatiu d'elaboració del segon. Aquest segon Pla Estratègic de Ciutadania i Integració ha de ser l'instrument pràctic que serveixi per plasmar com gestionar la diversitat i pluralitat en la nostra societat, i per determinar els instruments necessaris per avançar en la protecció dels drets, de la igualtat i de la participació social de la ciutadania, autòctona o immigrant. Ha de ser el marc en què es tractin les accions que han de conduir a la solució dels problemes immediats. Compartim la teoria de la integració que sustenta el primer PECl, i implementarem respostes clares per a problemes reals en aquest segon.

El procés d'elaboració del Pla està sent prou plural i receptiu com per recollir les preocupacions de tots i per poder atendre-les. És un procés dinàmic en el qual tots i totes hem de poder participar, precisament per construir instruments que no posin en risc la convivència.

Conclusió

Hem superat amb èxit una primera fase d'entrada considerable de persones d'altres països; ara hem de superar amb el mateix èxit la convivència en la nostra societat plural. Per això comptem amb la feina feta per tots —administracions, societat civil, ciutadania en general— fins al dia d'avui. Però també comptem amb un context de crisi i unes temptacions clares d'utilitzar el tema de la immigració en campanyes electorals autonòmiques. Hem de ser capaços de continuar treballant per solucionar els problemes reals de la ciutadania i, sobretot, aprofitar la maduresa que la societat espanyola ha demostrat en esdevenir una societat d'immigració per repetir l'èxit davant un nou cicle migratori.

Imma Moraleda

*Presidenta delegada. Àrea d'Igualtat i Ciutadania,
Diputació de Barcelona*

Com cada any, i ja en portem vuit, és un plaer retrobar-vos en aquest Seminari Immigració i Europa organitzat per la Fundació ACSAR i CIDOB amb el suport de l'Àrea d'Igualtat i Ciutadania de la Diputació de Barcelona. Agraïixo als membres d'aquestes dues institucions l'esforç que han fet per tal que la trobada d'avui sigui possible.

Una trobada durant la qual volem plantejar una qüestió tan delicada com transcendental: la gestió de la convivència en els nostres pobles i ciutats.

L'actual context de crisi posa a prova una societat diversa que ja ha experimentat un procés de canvi social en els darrers anys. En aquest procés de transformació, les estructures i els valors socials han evolucionat i s'han adaptat a la nova realitat. I ho han fet amb bons resultats.

Tot i així, no podem obviar que encara hi ha alguns aspectes en els quals hem de continuar incidint amb força i convicció. Sabem que la diversitat social comporta dubtes i pot despertar recels, i precisament per això hem de seguir treballant per tal que l'equilibri social que ens uneix a tots i totes no es debiliti. Per poder-ho fer, hem de començar a plantejar-nos la pregunta que obre aquest seminari: està en crisi la gestió de la convivència?

Us avanço que la meua resposta és clara i rotunda: no. La convivència ciutadana en els nostres municipis no està en crisi. I tampoc no ho està a la resta de la Unió Europea tot i alguns fets que han alterat l'equilibri de diverses societats, com la prohibició dels minarets a Suïssa o algunes mesures adoptades per França i Itàlia.

De fet, la Unió Europea s'ha dotat d'una estructura institucional i normativa forta i consistent en aquest terreny.

En l'àmbit institucional, compta amb l'Agència Europea dels Drets Fonamentals, un dels objectius de la qual és precisament el disseny

d'una estratègia de comunicació i el foment del diàleg amb la societat civil per sensibilitzar la ciutadania sobre els drets fonamentals i la lluita contra la discriminació com a bases per a la bona convivència.

En l'àmbit normatiu, des de l'any 2000 la Unió Europea ha materialitzat el seu compromís amb la no-discriminació i la promoció de la igualtat mitjançant tres grans directives que regulen la igualtat de tracte, independentment de l'origen racial o ètnic, en el lloc de treball i entre homes i dones.

Totes aquestes iniciatives van dirigides a un mateix objectiu: la promoció de la igualtat entre els ciutadans i ciutadanes que viuen a les nostres societats. Perquè sense un marc normatiu que garanteixi la igualtat no podem construir societats cohesionades i, encara menys, consolidar les bases de la convivència ciutadana.

Conscient d'aquesta necessitat, la Unió Europea també ha emès diversos documents que promouen la lluita contra el racisme i la xenofòbia com un dels reptes del segle XXI. En aquest sentit, us animo a consultar la Decisió marc de novembre de 2008 sobre aquesta qüestió.

A casa nostra, els principals elements que ens alerten dels desajustos que poden alterar la convivència es resumeixen en tres punts clau.

En primer lloc, els desajustos més importants es perceben en el mercat laboral. Tots sabem que la crisi econòmica ha provocat un augment important de la taxa d'atur i que, a diferència d'altres períodes, la cerca de feina és costosa i dilatada en el temps.

Aquestes dificultats per reincorporar-se al mercat de treball fan que la ciutadania percebi una situació d'incertesa i se senti més vulnerable que abans. Davant d'aquest conjunt de factors, la tolerància social pot afeblir-se i el risc de problemes de convivència augmenta.

Per això és important reforçar les eines formatives per a la ciutadania (formació escola-treball o formació ocupacional, entre d'altres), afavorir l'emprenedoria, promoure sectors d'activitat sostenibles i propers a les demandes reals dels mercats i, sobretot, oferir serveis d'informació i d'orientació de proximitat.

En segon lloc, la diversitat que ha anat impregnant les nostres societats durant els darrers deu anys i que ha estat font de riquesa per a les poblacions catalanes, avui es presenta per a algunes persones com un problema, com una amenaça.

Està a les nostres mans, les de totes les institucions públiques competents, reforçar les polítiques de reconeixement entre tota la ciutadania i recuperar espais d'interacció per a tots. Hem de treballar per fer de les escoles, els mercats municipals, les places i les biblioteques un espai de trobada i d'intercanvi, convertint-los en una oportunitat per desmuntar mites i prejudicis construïts sobre la base del desconeixement.

En tercer lloc, i vinculat al punt anterior, cal garantir un funcionament àgil i eficaç dels serveis públics com són la salut i l'educació, entre d'altres. I més encara en un context de crisi econòmica en el qual, pels

motius que us he exposat, una part de la ciutadania pot tenir la sensació de competència pels recursos bàsics.

Aquesta percepció de competència pot desembocar en arguments discriminatoris contra alguns col·lectius, com poden ser les persones immigrades.

En aquest sentit, els governs locals encara hem de fer molta feina. Sense estendre'm més, només vull fer esment de dos àmbits de treball en els quals hem d'actuar sense més dilacions i amb plena convicció: d'una banda, en l'àmbit de la sensibilització i la pedagogia; i de l'altra, en l'àmbit de la cultura del diàleg.

Cal sensibilitzar la ciutadania per desmuntar, a través de dades i de raonaments objectius, els arguments que amenacen amb la fractura social.

Gran part de les persones que posen en dubte el model de societat actual integrador i divers basen els seus arguments en percepcions construïdes sobre una realitat subjectiva. Una realitat plena d'estereotips i de prejudicis.

A través de la lluita contra aquests rumors i de com hem de desmuntar-los es poden desarticular aquestes percepcions. Algunes iniciatives que persegueixen aquesta finalitat són la construcció participativa de decàlegs en defensa de la convivència o la difusió de bones pràctiques entorn del bon veïnatge i la cohesió social.

Finalment, la promoció de la cultura del diàleg entre totes les institucions del municipi facilita un clima de tolerància propici per a la consolidació dels valors compartits que volem per a la nostra societat: el respecte mutu, el reconeixement de la diferència com un bé comú, la implicació de tots els ciutadans i ciutadanes en la defensa de la cohesió social i, en definitiva, el sentiment de pertinença a una comunitat en la qual tothom participa.

És el reconeixement a la diferència el que ens permetrà continuar avançant en la consolidació de societats cohesionades on la convivència sigui un element compartit i reconegut per tota la ciutadania i on tothom se senti partícip.

Així doncs, el seminari que tot just inaugurarem proposa un seguit de taules rodones per debatre i reflexionar sobre aquestes qüestions. Vull remarcar la rellevància de les ponències que es presentaran al llarg del dia.

Tornant a l'encapçalament d'aquesta jornada, Immigració i Europa, m'agradaria insistir en la importància de comptar amb la participació d'experts i de bones pràctiques d'arreu d'Europa.

La immigració, com moltes altres matèries, ha deixat de ser una competència exclusiva dels governs estatals i ha esdevingut una política comuna per a tots els estats de la Unió Europea, que s'ha anat construint en el marc dels programes de Tampere, l'Haia i, en l'actualitat, a través del Programa d'Estocolm.

Fruit d'aquesta cooperació europea, els partenariats i les xarxes europees que comparteixen la finalitat de fer d'Europa un territori inclusiu i cohesionat són el millor exemple de respecte a la diferència i de diàleg. Tot i partir de postures diferents, són conscients que l'objectiu que tenen és compartit i treballen per assolir-lo conjuntament. Al cap i a la fi, allò que ens uneix és més important que allò que ens separa.

Agraeixo d'avançat la vostra participació i us desitjo una bona jornada de treball.

Pere Navarro

President de la Fundació ACSAR

Molt bon dia amics i amigues, companys i companyes de la taula. Us parlaré com a president de la Fundació ACSAR. És una Fundació que ha participat, participa i té la voluntat de continuar participant en aquest tipus de jornades i que intenta reflexionar i col·laborar amb les administracions locals sobre alguns aspectes que fan referència a la immigració.

Us vull parlar també com a alcalde d'una ciutat, la ciutat de Terrassa, que com a totes les ciutats hi passen coses i hi continuaran passant, i hem d'intentar que aquestes coses tinguin relació amb tot el que ens explicava fa un moment l'Imma Moraleda en el seu parlament i que les propostes que ha fet guïin la nostra actuació. És evident que els darrers anys ha canviat el panorama, ha canviat el paisatge dels nostres barris, de les nostres ciutats. Ha estat un impacte molt fort pel poc temps transcorregut, no només per a les administracions que han de gestionar aquests fenòmens, sinó també per a les persones que viuen als barris de les nostres ciutats.

L'Imma Moraleda ha comentat que ens trobem en una etapa de crisi econòmica molt profunda; no estem parlant d'aquells cicles econòmics que passen cada cert temps i que tenen un cicle de dos o tres anys i que després tornen a créixer, sinó que aquest cicle econòmic és especialment complicat, és mundial, té unes bases més intenses i no sabem exactament quan ni de quina manera sortirem d'aquesta situació de crisi que vivim a casa nostra. Països que fa més temps que conviuen amb la immigració i que, per tant, tenen més experiència en la gestió de la diversitat, tampoc no disposen d'un full de ruta, d'unes instruccions, d'un reglament, d'un catecisme en què es digui en cada moment què és el que s'ha de fer; aquests països van fent camí amb l'experiència, amb les bones pràctiques. Per això aquestes jornades són tan importants, perquè veurem algunes bones pràctiques, veurem algunes anàlisis sobre situacions concretes i veurem també algunes propostes de futur.

Acabem de passar un període electoral; uns n'han sortit molt contents, d'altres no tant, i és evident que els resultats de les eleccions moltes vegades marquen les propostes i les polítiques per tirar endavant. Més

enllà dels resultats de les eleccions, de l'emergència o no de forces polítiques en determinats criteris, en determinades propostes, el que ens ha de guiar és una visió del que ha de ser la ciutat del futur, perquè ens estem jugant el futur del que volem ser, sigui quina sigui la comunitat —i quan parlo de comunitats parlo de pobles i de ciutats, però parlo també de països i també d'Europa i del món. Crec que el que hem de fer és guanyar el discurs, i el discurs és, torno a dir el que comentava ara l'Imma Moraleda, el concepte de persones amb els mateixos drets i els mateixos deures, el concepte del respecte a la diversitat, el concepte de voler construir junts un món que serà diferent del que hem tingut fins ara.

Permeteu-me que us expliqui una anècdota personal. No fa gaires dies, a la meva sogra, que estava comprant en una botiga, li van dir: «Quina llàstima la seva filla perquè l'alcalde l'ha abandonada». La meva sogra va contestar: «Em sembla que no». Però la gent continuava dient: «Sí, sí, sí, l'alcalde ha abandonat la seva filla i ha anat a viure amb una mora».

Segona anècdota, resulta que el meu gendre és *moro* —això és el que diu la gent— i que l'he *enxufat* a l'Ajuntament. No cal que us digui que ambdues coses no són certes, però aquest és el tipus de discurs que fa la gent i el tipus de rumors que corren, no només a la meua ciutat sinó en moltes altres ciutats.

Davant d'aquests rumors hem de posar el sentit comú, com també hem de posar el nostre discurs, un discurs per a les persones, el discurs dels drets i els deures. Per això cal una lluita i, a partir de jornades com aquesta, hem d'intensificar la lluita del discurs, de les propostes, del sentit comú. El món que estem dibuixant des d'ara és un món en què tots els temes que tenen relació amb la sostenibilitat, amb el medi ambient, hauran de tenir una importància cabdal. No pot ser que avui aquest desenvolupament econòmic augmenti les diferències entre els països rics i els països pobres i els països emergents es trobin enmig. No pot ser que el desenvolupament econòmic dels nostres països, dels nostres pobles, ciutats, sigui un desenvolupament econòmic que no tingui en compte les persones que tenen més dificultats. Hem de construir una societat equilibrada socialment.

L'altre aspecte que em sembla cabdal és la convivència als països, a les ciutats, als barris, que s'haurà de basar en aquest discurs que us comentava. És molt difícil transmetre i explicar que en un moment de competència molt intensa aquest discurs tingui la repercussió que necessitem; per tant, haurem de treballar des de les entitats, des de les administracions, des dels moviments associatius de base i també des dels mitjans de comunicació per fer un esforç que penetri dins de la societat i que ens alimenti durant aquests propers anys.

Us animo, per tant, a fer que aquesta jornada tingui molta repercussió, sobretot a l'exterior, i us animo a continuar treballant en la direcció que exposin les intervencions que tindran lloc al llarg del dia d'avui i a continuar treballant pel dia a dia i en el treball que ha de crear aquest escenari per a un futur incert però que esperem que sigui millor que el d'ara.

Jordi Vaquer

Director del CIDOB

Vull expressar de part de CIDOB, la satisfacció per continuar embarcats en aquest Seminari Immigració i Europa, que ja ha arribat a la 8a edició. Des de CIDOB, i per mitjà d'aquest seminari, hem tingut una vocació de posar les coses que passen aquí en un context més ampli. Sempre hem fet l'esforç de mirar cap enfora, d'observar el que passava sobretot en el nostre entorn més immediat —Europa— que és el que té més sentit de mirar, perquè és més comparable. Des d'aquesta perspectiva, voldria aportar als que treballem dia a dia la realitat del barri, el poble o la ciutat, idees, propostes i punts de vista que potser la feina quotidiana no us deixa temps per arribar-hi tan fàcilment.

Voldria fer dues pinzellades sobre la pregunta que ens fem avui: Hi ha una crisi de convivència?

Per respondre a aquesta qüestió, cal mirar, primer, en quin context ens la fem. En primer lloc, la pregunta que ens estem plantejant ara és: en el pas de l'acollida (que ha estat la preocupació principal els darrers 10 anys) a la convivència (que serà la preocupació principal els propers anys), es mantindrà la positiva excepcionalitat espanyola?

Què vol dir aquesta positiva excepcionalitat espanyola? Hi ha molts pocs països al món amb una arribada d'immigració com la que hi ha hagut aquí, de pràcticament mig milió de persones a l'any durant 10 anys seguits (pràcticament un 1% de la població total). Hi ha molts pocs llocs en què això s'hagi fet amb aquest ritme, i alguns dels llocs on s'ha produït amb aquesta celeritat són casos molt negatius com, per exemple, el Golf Pèrsic. En molts altres llocs on la immigració ha arribat a un ritme ràpid hi ha hagut molts més problemes d'acollida. Les comparacions són sempre odioses, però si mirem el context del sud d'Europa podem dir que podem estar satisfets dels nivells de convivència als nostres barris, a les nostres ciutats i als nostres pobles. Podem estar satisfets que els mestres de les nostres escoles, que els veïns dels nostres barris, que les botigueres i els botiguers, etc. hagin fet pràcticament sols —i amb poques eines la majoria de les vegades— la feina que en altres llocs han trigat dècades pel que fa a entendre i assumir responsabilitats.

Per tant, una bona pregunta per iniciar aquest seminari és: és sostenible aquesta excepcionalitat? Per ser més concrets, és sostenible amb aquests nivells, amb aquesta immigració que ha arribat tan de pressa i que en alguns llocs ha arribat a uns percentatges tan alts de població? Continuarà havent-hi aquesta excepcionalitat a Espanya? Resistirà la convivència? Continuarà havent-hi un bon clima de vida comuna als barris? I, a més a més, amb una crisi econòmica que no és igual que en altres llocs, sinó pitjor que en la majoria de països d'Europa?

Avui estem aquí per pensar sobre aquestes preguntes però pensar-les en aquest context; fins ara ens n'hem sortit prou bé. És mèrit dels polítics, dels funcionaris i dels acadèmics, però és mèrit sobretot de la gent que en el dia a dia ha viscut aquestes realitats migratòries amb una naturalitat i una normalitat que crec que és digna d'elogi. Hem de procurar que les persones no continuïn tenint a les seves mans tot el pes de la convivència a més del de la crisi econòmica. Hem de posar cada cop més eines en mans de mestres, urbanistes, qualsevol persona que realitzi serveis públics i, fins i tot, de gent que dona serveis privats, com ara els comerciants.

La segona pinzellada que cal contextualitzar: no hi ha una crisi de convivència, el que hi ha a Europa és una crisi de democràcia. El que passa a Suïssa quan es fa un referèndum contra els minarets, el que passa a Suècia o a Holanda quan hi ha una pujada de partits xenòfobs, no forma part d'un fenomen específic relacionat amb la immigració. Ni a Holanda ni a Suècia no hi ha hagut un augment important de la immigració els darrers deu anys. Aquests fenòmens es poden relacionar més aviat amb les retallades a la llibertat d'expressió que sorgeixen amb la proposta de llei de regulació dels mitjans de comunicació a Hongria o Eslovàquia. O amb l'erosió de la separació de poders a Itàlia: un espectacle lamentable com la compra de vots al Parlament italià és potser l'exemple més flagrant.

L'auge del discurs antiimmigració es relaciona més aviat amb una sèrie de fenòmens que tenen més relació amb la qualitat de la democràcia a Europa que no pas amb el fet que la immigració sigui particularment problemàtica. L'abús de la immigració és un recurs populista. Populista en el sentit original, de polítics que diuen: «jo parlo en nom del poble i el poble és només un i té un sol interès i aquest interès és el que jo defenso». Malauradament aquest discurs ja no és patrimoni exclusiu dels partits marginals de l'extrema dreta, sinó que a vegades surt del Govern, de la Presidència de la República o de la Presidència del Consell de Ministres.

Per tant, no totes les problemàtiques associades amb la immigració tenen origen en la innegable dificultat que comporta integrar la immigració. També tenen origen en la manipulació, l'ús (o l'abús) interessat d'aquest tema per altres objectius polítics. S'ha perdut un cert esperit i una certa ètica democràtica en molts àmbits a Europa i crec que aquest és un tema preocupant. Això no ho dic només jo. Ho diu, per exemple, Herman Van Rompuy, president del Consell de la Unió Europea. Ho diuen també una sèrie de filòsofs i pensadors polítics.

Aquesta problemàtica democràtica és important, i la persona que està cada dia portant aquests temes migratoris l'ha de conèixer. Així, si fa una política durant cinc o deu anys i, quan arriben les eleccions, es pregunta: «Com pot ser que ara m'estigui passant això? Com pot ser que

s'estiguin dient aquestes barbaritats amb la feina tan bona que hem fet?». Aquesta persona ha d'entendre que aquest discurs tan destructiu no té relació només amb la immigració i la seva gestió. Això que li està passant té relació amb la democràcia. Crec que aquesta idea, la idea que el discurs antiimmigratori és símptoma de l'erosió democràtica, l'hem d'anar assimilant i disseminant.

Això és tot el que avui volia fer: contextualitzar el debat sobre la convivència en aquests dos àmbits, el de l'excepcionalitat espanyola i el de l'erosió democràtica. Amb aquests elements de context hem d'afrontar aquest debat, que és molt local, però que té una gran rellevància, i que no és només un debat sobre immigració.

LA CONVIVÈNCIA, EN CRISI?: EXPERIÈNCIES LOCALS

- ELS FETS QUE ES VAN PRODUIR AL MES DE FEBRER

Iolanda Pineda

- L'IMPACTE DEL VOT SUÍS EN CONTRA
DE LA CONSTRUCCIÓ DE MINARETS

Stéphane Lathion

- LA GESTIÓ DE LA DIVERSITAT RELIGIOSA A ESPANYA

José María Contreras

Iolanda Pineda

Alcaldeessa de Salt

Durant el passat mes de febrer es va viure un episodi de tensió social important que va ser difós per tots els mitjans de comunicació, que també van tenir un paper determinant en aquest conflicte.

Com han pogut observar, en el meu diagnòstic de la situació, no he citat en cap moment la inseguretat o la manca de seguretat. Doncs bé, tot el que va passar el passat mes de febrer es va iniciar per la inseguretat o la falta de seguretat. A Salt, encara que de vegades hi hagi alguns mitjans i ciutadans que s'obstinin a fer veure el contrari, no és una ciutat on es produeixin més ni menys delictes que en altres ciutats de característiques semblants. Almenys és el que a mi m'indiquen el nombre de denúncies i les aportacions i els comentaris dels Mossos d'Esquadra a les Juntes Locals de Seguretat. El que existeix és una creixent sensació d'inseguretat, la qual cosa probablement és molt pitjor. Quan es parla de xifres, de dades objectives, saps contra el que estàs lluitant; però quan es treballa amb sensacions, amb subjectivitat, és molt més complicat. Les sensacions només milloren amb altres sensacions contraposades i la sensació d'inseguretat és certament fàcil de crear, molt difícil de canviar.

A final de febrer, hi va haver una manifestació de ciutadans i ciutadanes davant el ple de l'Ajuntament queixant-se per l'augment de robatoris.

No és que el nombre de robatoris hagués augmentat d'una manera significativa o que hi hagués més robatoris que en altres llocs, com, per exemple, al barri limítrof de Santa Eugènia de la veïna ciutat de Girona. El que passava és que es tractava d'una tipologia diferent de delictes. Durant l'any 2008 i 2009, s'havien produït nombrosos robatoris a l'interior de vehicles —un tipus de robatori oportunista, considerat per la ciutadania de poca importància, més aviat un robatori molest, que no genera molta alarma. Entre novembre de 2009 i febrer de 2010, es va notar un descens dels robatoris a l'interior de vehicles; en canvi, va augmentar el robatori amb força (robatori en botigues i domicilis) i el robatori amb violència i intimidació. Com vostès comprendran, no és el mateix trencar el vidre del cotxe, que entrar a casa seva i envair-li la seva intimitat, o posar en perill la seva integritat física per robar-li al carrer a

punta de navalla o donar-li una empenta i caure al terra per robar-li la bossa. Aquests delictes generen molta més alarma social.

A causa de l'augment d'aquesta tipologia de delictes, que creaven més alarma ciutadana, vaig arribar a un acord amb la policia municipal per tal que incrementessin el nombre d'hores de treball i patrullessin a peu d'una manera intensiva pel centre de la nostra ciutat i duguessin a terme moltes més identificacions. Encara que en una setmana havíem reduït considerablement els robatoris, la ciutadania encara no ho percebia així. Per això, el passat 22 de febrer, va haver-hi una manifestació ciutadana davant de l'Ajuntament per queixar-se de la inseguretat i els robatoris. Aquella manifestació, que no havia estat convocada per ningú en concret (encara que hi havia molts interessos inconfessables), havia reunit davant de l'Ajuntament unes 200 persones, la qual cosa va impedir la celebració del ple.

Els ciutadans assistents a la manifestació, 99% autòctons, en cap moment van relacionar la inseguretat que sentien amb la immigració, almenys davant els mitjans, encara que això era el que hi havia al darrere d'aquesta manifestació. Evidentment, als mitjans de comunicació no se'ls va passar per alt aquest fet, per la qual cosa ràpidament van relacionar les dues coses.

Vaig convocar de nou el ple el dijous d'aquella mateixa setmana. Mentrestant, la ciutat estava presa pels mitjans de comunicació que, sovint, en les ocioses hores que van passar a Salt, alguns d'ells es van dedicar a incendiar alguns ànims que ja estaven encesos.

El dijous, 25 de febrer, com comprendran, tornava a haver una gran expectació al saló de plens. Ciutadans i mitjans estaven esperant que passés alguna cosa, que finalment va passar. Dos veïns exaltats van ser expulsats del ple i a la sortida de l'Ajuntament va començar un enfrontament verbal entre autòctons i magrebins que estaven a la plaça de l'Ajuntament. Els autòctons acusaven els magrebins de ser els culpables de la delinqüència a la nostra població. Almenys una de les dues persones que van ser desallotjades del ple no s'estava queixant d'un problema de seguretat, sinó que, aprofitant l'oportunitat, s'estava queixant dels sorolls que provocava el bar d'un espanyol, que, per cert, no és molt freqüentat pels estrangers.

La discussió es va resoldre sense problemes, però el dijous 25 al vespre un grup nombrós de joves magrebins es van manifestar de forma espontània davant de l'Ajuntament perquè se sentien criminalitzats. La manifestació es va dissoldre per la intervenció de la policia de paísà i mediadors que van intentar fer entrar en raó els manifestants. Diàleg.

Els joves magrebins i representants de les entitats d'origen marroquí es van reunir amb mi i amb representants de la policia municipal i dels Mossos d'Esquadra. Se sentien criminalitzats pels autòctons perquè els atribuïen totes les desgràcies i delictes que estaven passant. Tampoc no entenien per què la policia els demanava la identificació quan no es feia de forma intensiva i extensiva. D'altra banda, curiosament, també es manifestaven víctimes dels robatoris i no entenien com els autòctons havien prescindit d'ells per manifestar-se si del que es tractava era de mostrar la seva preocupació i queixa pels robatoris que s'estaven produint.

Els eren i se sentien veïns de Salt i s'unien al sentiment i queixa dels altres ciutadans i ciutadanes autòctons. De la reunió va sorgir la idea de la creació d'un espai per al diàleg on autòctons i immigrants poguessin intercanviar experiències i, al mateix temps, buscar solucions junts.

Els joves magrebins van quedar satisfets per les meves explicacions i les de la policia i van iniciar el procés per a la creació d'una entitat de joves per a la defensa dels seus interessos i la seva organització. De moment aquesta entitat no s'ha format.

Aquella mateixa setmana em vaig reunir amb les associacions de veïns i federació de comerciants. En aquesta reunió ells ens demanaven, a l'Ajuntament, que subscribíssim unes cartes dirigides al Departament d'Interior i de Justícia de la Generalitat per donar més força a la seva reivindicació, que també era la reivindicació de l'Ajuntament: aconseguir més Mossos d'Esquadra per a Salt i queixar-se d'un sistema judicial ineficient i que generava impunitat. Els mateixos veïns van començar a entendre que el problema de la inseguretat no era un assumpte que afectava únicament a l'Ajuntament, sinó que implicava altres administracions superiors i que, al mateix temps, no se solucionava únicament amb més policies.

Els veïns es mostraven indignats perquè sabien que no eren molts els delinqüents que frustraven la seguretat a la seva ciutat, però al mateix temps una justícia lenta i poc eficient provocava, sovint, que els detinguts per la policia per una presumpta comissió d'un delicte entressin per una porta i sortissin per l'altra com si res no hagués passat. Hi havia una sensació d'impunitat que genera molta frustració. L'enviament de les cartes als departaments de la Generalitat corresponents va ser una magnífica excusa perquè comencéssim a parlar de la necessitat que ambdues comunitats, l'autòctona i la immigrant, es comencessin a conèixer. Les associacions de veïns havien intentat que els immigrants, com a residents als seus barris, participessin en les associacions; no obstant això, fins al moment no ho havien aconseguit.

Tots, autòctons i immigrants, consideraven que havia arribat el moment de deixar de banda els seus problemes i havien d'asseure's per trobar solucions a aquests problemes. Així va ser l'inici de la mesa de ciutadania per a la creació i redacció del pla de ciutadania, que actualment estem realitzant.

Algunes reflexions més

Durant la gestió de la crisi, tots els mitjans de comunicació em van preguntar, per activa i per passiva, si pensava que existia relació entre delinqüència i immigració. Crec sincerament que no. Des de llavors dic i crec que els delinqüents no tenen pàtria. Les persones, i els criminòlegs ho saben, no delinqueixen perquè són d'un o un altre país.

Definitivament, em nego a jugar amb el binomi delinqüència i immigració. Durant els anys seixanta, setanta i vuitanta, a les presons hi havia molts presos que provenien d'Andalusia, Extremadura, etc.; eren els immigrants que en aquell moment venien a Catalunya, ningú aleshores no va pensar que els immigrants andalusos que vénen a Catalunya són

tots uns delinqüents. Per què ara sí? El discurs és fàcil i autènticament racista i xenòfob i remou les passions més baixes de les persones i els dóna una resposta fàcil i ràpida a la seva pròpia frustració culpabilitzant l'altre, el de fora, l'estrany.

Almenys a Salt, i crec que és un fenomen més o menys estès, es tendeix a barrejar per part de la ciutadania les qüestions de seguretat amb l'incivisme. Fins i tot distingiria que en l'àmbit de la policia, dins del terme de seguretat, cal distingir entre delinqüència comuna (bàsicament delictes contra la propietat, falsificació de documentació, delictes sexuals...) i ordre públic, encara que moltes vegades estan relacionats. Potser aquesta és una divisió difícil d'entendre per a un ciutadà del carrer, però pels que governem les nostres ciutats no és exactament el mateix. Han d'enfocar-se de manera diferent i aplicar solucions diferents per a cada cas.

Polítiques aplicades

Quines solucions s'han aplicat per al tema de la seguretat durant aquest mandat? (la majoria d'aquestes abans del mes de febrer d'aquest any).

- Més Mossos d'Esquadra. Gràcies a la pressió política i veïnal, es van aconseguir més efectius destinats únicament a Salt.
- Millor formació de la Policia Municipal. Existia molta interinitat i molts policies no havien superat el curs a l'acadèmia de policia.
- Càmeres de videovigilància al carrer.

Els problemes de seguretat i incivisme no s'ataquen i solucionen únicament des de la policia, sinó que s'han de tractar de forma multidisciplinària.

Mesa per la ciutadania. Arran dels fets esdevinguts durant el mes de febrer de l'any passat, va sorgir la idea, per part dels mateixos veïns i de la societat civil, de reunir-nos al voltant d'una taula per parlar de ciutadania. Així va sorgir la mesa de convivència i ciutadania. Fins aleshores, quan una associació de veïns venia a l'Ajuntament només venia per queixar-se, demanar i fiscalitzar el treball que s'estava fent. Aquesta mesa per la ciutadania va més enllà i treballa amb models de democràcia participativa, de manera que el ciutadà crea una reflexió i no només mostra la seva queixa sinó que es pregunta «què puc fer jo per tal que això sigui millor. Què puc fer, què puc proposar». Encara que la mesa per a la ciutadania està formada actualment per associacions de veïns, federació de comerciants i taula d'entitats estrangeres, s'està consultant amb tots els agents del territori: tècnics de l'ajuntament, entitats culturals i esportives, comunitat educativa, partits polítics per tal que les veus siguin més plurlals i les solucions proposades més diverses.

La bondat del pla de ciutadania és que està creat des de la mateixa societat civil, liderat per l'Ajuntament, però sorgeix des de la base. Apropa polítics i ciutadans a un mateix àmbit propositiu; després haurem de veure quines són les propostes que es duen a terme, què es prioritza per raons econòmiques...

- El proper any iniciarem un nou projecte de millora de la seguretat a través d'un pla conjunt entre la policia de proximitat i mediadors interculturals per a la resolució de conflictes en l'espai públic.

- Mesa de prevenció de menors: aquesta és una iniciativa en què rebem el suport tècnic del Departament de Justícia. Com, mitjançant mediadors i tots els agents tècnics implicats —educació, serveis socials, policia, joventut—, podem buscar un enfocament pluridisciplinari als problemes de civisme i delinqüència juvenil. A qui cal tractar i a quin recurs derivar-lo és la tasca d'aquesta mesa de prevenció de menors.
- Plans ocupacionals d'agents cívics per evitar conductes incíviques: aquesta és la finalitat d'aquests agents, que no són policia municipal i, per tant, no poden sancionar, però sí que han de vetllar pel civisme en l'espai públic, per la qual cosa han d'avisar els ciutadans incívics que abandonin la seva actitud. També tenen una finalitat pedagògica.
- Educadors de carrer: recuperació d'aquesta figura perquè hem detectat que hi ha molts xavals novament al carrer, sense fer res, ni estudien ni treballen, i que cauen fàcilment en conductes incíviques i delictives. L'educador també fa d'enllaç entre el jove i el recurs que necessita.
- Cases d'oficis i PQPI, ofertes professionalitzadores per a la sortida laboral dels joves.

Crec sincerament en el diàleg i la mediació per a la resolució de conflictes, també els relacionats amb la seguretat.

Stéphane Lathion

President del Grup de Recerca sobre l'islam, Suïssa

Més que un debat sobre els minarets, el que volia impulsar la Unió Democràtica de Centre (UDC) era un debat sobre la presència musulmana a Suïssa. Els defensors de la iniciativa han jugat amb el temor suscitat per l'islam, amb el desconeixement d'aquesta religió i les simplificacions vinculades a aquest desconeixement. La campanya s'ha quedat simplement en l'àmbit emocional, amb el resultat que tots coneixem: anomenar idiota o islamòfob algú que té por, no l'ajudarà a deixar enrere el seu temor. Sobretot si aquest ciutadà té una papereta electoral a les mans. A més, tant els mitjans de comunicació com els impulsors de la iniciativa han sustentat l'amalgama del que passa en alguns països musulmans, fins i tot en algunes ciutats europees, amb la realitat tranquil·la viscuda pels musulmans de Suïssa, per fer creure a la gent que calia dir prou a una invasió creixent d'un perill que amenaça la nostra societat, els nostres valors. D'aquesta manera, el minaret, com a símbol conqueridor d'aquesta visibilitat amenaçadora, ha estat transformat en marcador de la islamització de Suïssa.

Aquesta breu contribució pretén recordar les múltiples raons d'aquest vot negatiu i, sobretot, les implicacions concretes que pot comportar.

De tota manera, convé recordar alguns elements per delimitar millor el funcionament democràtic helvètic. A Suïssa trobem entre 130 i 160 llocs de culte i centres culturals islàmics, sovint situats en edificis industrials, en comerços reciclats o en habitatges. Les dues primeres mesquites del país tenen minaret. El de Zuric, amb una altura de 18 metres, es va construir el 1963 a la mesquita Ahmadiyya. El de Ginebra va ser finançat per Aràbia Saudita el 1978 i domina, des de la seva altura de 22 metres, la mesquita i el centre islàmic de la Fundació Cultural Islàmica. Ambdós edificis van ser erigits en barris residencials a pocs quilòmetres del centre de la ciutat. Arquitectònicament, s'integren perfectament a l'urbanisme del seu barri. El maig de 2005, un tercer minaret va ser construït al centre islàmic albanès de Winterthur. El 2006, amb l'emergència simultània de tres projectes a la Suïssa alemanya, Wangen bei Olten (cantó de Berna), Langenthal (cantó de Berna) i Wil (cantó de St. Gallen), va sorgir la polèmica¹. El procés democràtic helvètic va provocar la recollida, el juliol de 2008, d'unes 115.000 signatures en menys de 15 mesos i l'organització,

¹ En l'època en què a Langenthal (Berna) el projecte de mesquita de la comunitat albanesa amb minaret (8 metres) suscitava més de 77 oposicions, els plans de construcció d'un temple sikh en una zona industrial no va suposar cap mena de reacció.

el 29 de novembre de 2009, d'un referèndum popular i la inclusió a la constitució federal d'un article suplementari que suposa la prohibició de construir minarets a Suïssa.

L'acceptació d'aquesta iniciativa per un resultat del 57% va sorprendre tots, fins i tot als seus impulsors. Els últims sondejos preveïen un resultat més proper al 40% que a una majoria. Des de llavors, molts analistes han intentat explicar aquesta oposició popular i han aventurat diverses causes:

1. La creació avui dia de xarxes de mitjans ideològicament contraris a l'islam gràcies a Internet, amb arguments que circulen més enllà de les fronteres. Podem esmentar, per exemple, el Moviment Suís contra la Islamització (MOSCI).
2. Persones preocupades per la immigració. En efecte, Suïssa és un país on l'emigració ha estat històricament alta, però que mai no s'havia percebut com un país d'immigració. Així, des dels anys setanta, existeix un sentiment xenòfob omnipresent en la política interior helvètica. I, com en el conjunt d'Europa, el gran creixement d'una població estrangera que practica una religió, les relacions de la qual amb Europa occidental s'han vist sovint marcades per conflictes, comporta irremeiablement reaccions.
3. Musulmans que defensen la laïcitat en detriment dels signes externs de la religió. Per exemple, molts alevs han votat per la iniciativa perquè, segons el seu parer, a Suïssa realment no existeix cap problema islamista però cal evitar que sorgeixi.
4. L'argument de la reciprocitat també ha tingut un paper que no es pot obviar: quan nosaltres anem al seu país, hem d'adaptar-nos. Quan podrem nosaltres construir esglésies als seus països?
5. La imatge desfavorable i violenta que presenten les notícies actuals dels mons musulmans, sobretot des dels atemptats de l'11 de setembre, i després de Madrid i Londres.
6. El cas Gadafi, que, des de la detenció d'un dels fills del líder libi a Ginebra, deteriora les relacions entre ambdós països i enterboleix la percepció d'una part dels suïssos, que veuen en aquest episodi una humiliació imposada per un país musulmà.
7. Finalment, per a alguns l'islam és simplement un cos estrany a Suïssa i la seva visibilitat és considerada com una agressió, perquè inscriu aquesta presència de forma permanent. En una imatge ideal de Suïssa, l'islam no hi té cabuda, excepte en el cas que accepti ser discret.

Evidentment, la resposta no és unívoca i simple. Aquesta multitud de factors han permès que, en un debat mantingut en l'àmbit emocional, la majoria de votants manifestés la seva preocupació.

Concretament, què significarà ara l'acceptació d'aquesta iniciativa? A Suïssa hi ha quatre minarets i tots es conservaran. En canvi, serà impossible construir-ne de nous. Però, hem d'aclarir un malentès: el nou article constitucional prohibeix únicament la construcció de minarets. La creació de mesquites i de llocs de culte musulmans continua sent possible, com en el passat, igual que l'exercici del culte islàmic.

El que es planteja ara és si el cas serà sotmès al Tribunal Europeu de Drets Humans d'Estrasburg i aquest considerarà que existeix discriminació i, per tant, demanarà a Suïssa que faci marxa enrere per adequar-se als tractats internacionals.

Després dels primers dies de commoció, han de posar-se de manifest tres elements sorgits a partir del 29 de novembre com a conseqüència del resultat del referèndum:

- a) Per fi comença a veure's en els mitjans de comunicació una diversitat de les comunitats musulmanes que permet il·lustrar la realitat musulmana de Suïssa, integrada per més d'un 80% d'individus originaris de Turquia i dels Balcans. Fins aleshores, un 95% de les persones que apareixien en els mitjans de comunicació eren àrabs (que no representen ni el 5% dels musulmans del país). Diversitat també en les pràctiques, a més de la diversitat ètnica, amb l'emergència de grups salafistes i dels representants d'un islam progressista o laic.
- b) L'aparició —o més ben dit l'encarnació— durant la campanya, d'aquesta majoria silenciosa de musulmans de Suïssa que se sent ben integrada i que no es considera afectada per les reivindicacions religioses. *Simplement* desitgen viure la seva fe d'una manera tranquil·la. Ara toca saber si s'atreviran a prosseguir la seva implicació cívica després de la derrota del 29 de novembre o si la seva decepció els animarà a tornar al seu silenci.
- c) Un desfasament important entre les expectatives de l'Estat en matèria de representants musulmans i les preocupacions de les comunitats musulmanes del país. En efecte, tan legítim és que les autoritats (tant les federals com les cantonals) intentin trobar un interlocutor vàlid i representatiu, com que sigui una mica lamentable que això es transformi en una prioritat que fa cas omís de la realitat de l'àmbit musulmà helvètic, molt fragmentat i molt poc organitzat. Es corre el risc de fomentar un comunitarisme que, paradoxalment, d'altra banda demonitzem.

Actualment es planteja un gran interrogant sobre el lloc que han d'ocupar les religions en l'espai públic; una pregunta que va més enllà de l'islam, encara que no es pot negar l'existència d'un malestar respecte a aquesta religió en concret. Un malestar a causa, principalment, d'un desconeixement recíproc, de pors no només relacionades amb la història sinó també amb una realitat dels mons musulmans que no és molt tranquil·litzadora. No obstant això, no és convenient que aquest debat quedi reduït a l'expressió d'algunes reivindicacions musulmanes (vel a França, mesquites a Alemanya, formació dels imams a Suïssa, casaments forçats una mica a tot arreu, etc.), sinó que ens atrevim a fer front a aquest nou repte de les nostres democràcies secularitzades. A més, sempre hi haurà, en ambdues bandes, persones que s'esforcin a complicar un autèntic debat responsable: d'una banda, islamòfobs per als quals qualsevol persona barbuda o amb vel és un terrorista en potència i, de l'altra, responsables musulmans que gaudeixen amb un discurs victimista per reforçar un replegament comunitari que legitimaria el seu poder i la seva influència. No obstant això, no hem d'oblidar que a Suïssa la majoria de persones censades com a musulmanes no freqüenten mesquites ni pertanyen a organitzacions musulmanes. Aquesta majoria silenciosa hauria de deixar-se sentir per confirmar que la integració de les primeres generacions s'ha produït amb èxit i que el terreny és propici a una convivència en la diversitat i el respecte del marc legal en vigor. Cal que es deixin sentir noves veus que ajudin les diversitats musulmanes a abandonar una visió idealitzada d'una comunitat unida, com repeteixen fins a la sacietat alguns líders autoproclamats. Seria més útil responsabilitzar el conjunt dels ciutadans de confessió musulmana perquè alguns d'ells

s'atreueixin a explicar qui són i abandonin la postura de víctima per assumir un paper d'actor i de ciutadà responsable.

Així mateix, els no musulmans hauran d'escoltar aquesta diversitat de veus que s'expressen cada vegada més en el marc de les comunitats musulmanes de Suïssa, veus de Turquia, de Bòsnia, de Kosovo, de musulmans laics, progressistes. Considerar una persona, en primer lloc, com a ciutadà, i després, i només si ho desitja, de confessió musulmana.

També seria convenient que els actors no parlessin d'*islam* quan no es tracta d'*islam* sinó, simplement, de costums, masclisme, cultura, etc. En aquests casos, més que un problema, la religió pot convertir-se en una eina molt eficaç per solucionar conflictes.

La laïcitat com a marc legal dinàmic

La laïcitat, tal com l'entendem, és primer de tot una idea, una voluntat, més que un marc jurídic. És a dir, es tracta d'un procés dinàmic de canvi social, de modificació del punt de vista sobre la religiositat. I, sense tornar aquí als riscos religiosos de la història suïssa, és important tenir present que el passat manté una influència gens menyspreable en la gestió del present. Els afers religiosos són competència dels cantons; per tant, trobem un ensenyament religiós (amb influència catòlica) en cantons com Valais i Friburg; un ensenyament més ecumènic al cantó de Vaud, i una gran reticència a qualsevol ensenyament d'aquest tipus als cantons laics de Ginebra i Neuchâtel (tanmateix, aquest últim ha suavitzat recentment la seva postura).

Un factor que pot obstaculitzar aquesta laïcitat dinàmica és, segons el meu parer, la inseguretat identitària, el temor davant d'aquestes reafirmacions religioses en l'espai públic. En efecte, la pluralitat és legítima ja que no parlem únicament de l'*islam*; les esglésies tradicionals també reinverteixen l'espai públic tant a França i Espanya com, especialment, a Itàlia. Aquest ressorgiment desagrada a aquells que creien haver ajustat els comptes amb la religió confinant-la a l'àmbit privat de l'individu. No obstant això, em sembla que la laïcitat està suficientment preparada per respondre als reptes que li són proposats; no ha d'anquilosar-se, ha de ser flexible per respondre als canvis inevitables de les societats. No cal que la laïcitat i els seus *guardians* se sentin amenaçats pel retorn de la religiositat, sinó més aviat que prenguin nota d'aquesta nova realitat i, segurs dels seus avantatges i de la seva experiència de garants de la pau confessional, s'esforcin per aplicar el més equitativament possible els dos principis fundadors de separació i neutralitat.

No és impossible, vistes les evolucions actuals, que la nova realitat imposi a les autoritats redefinir els límits de l'expressió religiosa en l'espai públic (per exemple, la polèmica sobre el burka). Si es manté en el pacte laic, es preservarà la pau confessional en el respecte de les diferències i sense discriminar cap culte.

La importància de confiar en els seus propis valors i en el seu marc jurídic en abordar l'alteritat. En efecte, ni el temor ni la ingenuïtat beata són bons consellers ja que ambdós parasiten la forma d'observar la realitat i les anàlisis constructives susceptibles de ser imaginats. Prefereixo la imat-

ge d'una mà de ferro en un guant de vellut; privilegiar la confiança estant atent i ferm en certs valors i principis no negociables (llibertats individuals, igualtat i dignitat de les persones, respecte del pluralisme, justícia igual per a tots, etc.). Per a això, caldrà primer reflexionar per definir conjuntament els valors i els principis essencials en què es basa la identitat suïssa contemporània i, només després, serà més senzill veure qui subscriu i viu els seus principis i per a qui són inacceptables o inaplicables.

Posaré únicament un exemple per il·lustrar-ho: les sol·licituds de dispenses per a les classes mixtes de natació. Un decret de l'any 1993 autoritzava la concessió d'aquestes dispenses en nom del respecte a la llibertat de creences i de costums. A final d'octubre del 2008, la més alta instància jurídica suïssa, el Tribunal Federal, va desestimar la demanda d'un pare tunisià que es negava al fet que els seus fills assistissin a classes mixtes de natació. L'argument esgrimit per revocar-la va ser prioritzar l'interès del nen a aprendre a nedar i a integrar-se per sobre del principi de llibertat de consciència. Decisió perfectament coherent ja que fa un just calibratge d'interessos sobre un tema en el qual la llibertat religiosa sovint ha estat utilitzada com un pretext. Per tant, fins i tot encara que els educadors sempre hagin de donar proves del pragmatisme i de vegades negociar cas per cas, almenys tindran un marc legal clar sobre el qual es podran recolzar.

Aquesta actitud recorda el raonament argumentat per respondre a la demanda d'un sikh de ser dispensat de l'obligació de portar casc per conduir la seva moto en nom de l'imperatiu religiós de portar turbant (dispensa concedida sense problemes al Regne Unit en nom del respecte a un multiculturalisme assumit); les autoritats helvètiques, reconeixent l'imperatiu religiós i respectant-lo tant com els britànics, han preferit prioritzar la seguretat física del motociclista (independentment de la seva confessió). En aquest cas, el principi de protecció de la integritat física de la persona preval per sobre de la seva llibertat de consciència.

Aquests exemples mostren una direcció, proposen una pista de diàleg que no se centra en la reivindicació religiosa; escoltem la reivindicació, n'avaluem la pertinència i la importància i, si les autoritats consideren que pot invocar-se un principi superior, es pot donar una resposta negativa sense ofendre o ferir les conviccions de ningú.

Reptes per al futur

Per finalitzar aquesta breu reflexió general i per intentar millorar la gestió pública de la presència musulmana a Suïssa, igual que a la resta d'Europa, m'agradaria destacar tres elements. En primer lloc, la importància d'aconseguir superar el clima de sospita, de desconfiança, que parasita les relacions entre musulmans i no musulmans. Ambdues parts tenen la seva part de responsabilitat i han d'intentar superar el seu desconeixement recíproc per establir un diàleg veritable. El diàleg és el prelude indispensable per a col·laboracions concretes al voltant de projectes socials, a escala local, ja que en l'acció és on se superen més fàcilment aquestes diferències i quan ens adonem del que ens uneix. També han de conscienciar-se, ambdós *camps*, que dialogar no significa abdicar dels seus propis principis i valors, sinó al contrari: segurs d'ells mateixos, atrevir-se a trobar-se amb l'altre.

En segon lloc, em sembla molt important que els representants no musulmans vagin amb compte quan utilitzin el terme *societat d'acollida* quan parlen amb musulmans, ja que molts d'ells són d'aquí, no han de ser acollits, estan a casa seva! Paral·lelament, els musulmans tenen la responsabilitat d'assumir els seus deures com a ciutadans, com a membres d'aquesta societat suïssa i fer tot el que puguin per viure conjuntament de la millor manera possible.

En tercer lloc, voldria demanar als musulmans que s'atreveixin a abandonar una actitud que s'apropa a l'esquizofrènia ja que, d'una banda, viuen un islam adaptat, pragmàtic en la seva vida quotidiana però, de l'altra, en el moment de *parlar* d'islam, es transformen en defensors d'un islam idealitzat, tradicionalista, que no s'assembla en absolut al que viuen. Han d'assumir que el que viuen també és islam. Em sembla una forma sana de deixar expressar la diversitat de les pràctiques que poden observar-se en el marc de les comunitats musulmanes a Europa. En aquest sentit, el treball d'Abdenmour Bidar sobre la idea d'un *self islam* i, més recentment, les seves reflexions sobre un existencialisme musulmà, són molt interessants (Bidar, 2006; 2008). Però, per tal que una actitud com aquesta pugui generalitzar-se, les societats europees tenen la responsabilitat d'oferir oportunitats iguals reals (en matèria de treball, d'allotjament, etc.) per tal aquests ciutadans europeus de confessió musulmana puguin sentir-se realment membres de ple dret.

La laïcitat no estarà en absolut amenaçada mentre es garanteixi a totes les persones (independentment de les seves creences) que seran admeses per una gran majoria de la població. A més, tots estem convençuts que, fins i tot encara que no sigui el millor marc per gestionar els fenòmens religiosos, és el que permet una coexistència respectuosa de les diferències de cadascun. Per tant, l'amenaça només existeix per a aquells que tenen una percepció molt restrictiva d'una laïcitat entesa com una sospita cap a qualsevol expressió religiosa en l'espai públic.

Si hi ha algun perill, aquest no prové de l'islam (terme genèric i abstracte), sinó d'alguns individus que, en nom d'una comprensió de la seva fe, estan disposats, mitjançant la violència, a desafiar les regles de convivència, els valors i el marc social existent en les nostres societats. El perill existeix, però aquests grups no han d'amalgamar-se amb una gran majoria que se sent integrada a Suïssa, que accepta el marc legal existent i que es reconeix en els valors europeus de respecte dels drets de la persona, de dignitat humana, d'igualtat i de justícia.

Referències bibliogràfiques

Bidar, Abdenmour. *Self Islam*. París: Seuil, 2006

___ *L'islam sans soumission: L'existencialisme musulman*. París: Albin Michel, 2008.

José María Contreras

*Subdirector General de Relaciones amb les Confessions,
Ministeri de Justícia*

Afrontar la temàtica de la gestió de la diversitat religiosa a Espanya ens situa davant d'una realitat molt concreta i específica, propera temporalment a l'actualitat. Semblaria que el pluralisme religiós és quelcom d'actual i que està connectat amb el fenomen de la immigració. No obstant això, cal precisar que, en l'àmbit del pluralisme religiós, la immigració ens ha posat sobre una realitat que ja existia, encara que de manera *invisible* en la societat espanyola.

Parlar de pluralisme i, per tant, de diversitat religiosa ens enfronta amb qüestions com les relatives al concepte de minoria religiosa, d'una banda, i al de religió o/i confessió, de l'altra. I en relació amb ambdues, introduir la temàtica de quina és la funció que correspon als poders públics i quina a l'espai públic, i més concretament la gestió de la diversitat religiosa per part dels poders públics en aquest espai públic. D'altra banda, la connexió entre religió i immigració obliga no només a afrontar la qüestió de les possibles relacions interculturals, sinó també a reflexionar sobre el paper de la religió com a factor de cohesió social, sobretot respecte a les persones de religió islàmica o musulmana, per a les quals la religió no només forma part de la seva cultura, sinó que informa i conforma la pròpia cultura, i tot això en el context d'una societat plural i oberta com és, en l'actualitat, l'espanyola. Així doncs, els fenòmens migratoris es constitueixen en un *facto* complex afegit a la construcció de la identitat i la gestió de la convivència a Espanya.

La resposta a aquestes qüestions estarà determinada per la posició de l'Estat en les seves relacions amb les persones i els grups religiosos on aquestes s'integren. Però fins i tot aquesta posició està patint transformacions importants, perquè no es pot obviar que una cosa és la posició que els poders públics atorguin a les confessions religioses i una altra molt diferent és la posició que les confessions mateixes volen tenir en aquestes societats i que en molts casos no resulten coincidents.

Analitzar les noves presències religioses està obligant les societats europees a abordar la funció de la religió en aquestes societats, sobretot en relació amb el procés de secularització característic de la modernitat. La qüestió, aleshores, és determinar si estem o no en presència de dos

processos contraposats, és a dir, el de la secularització i el de la diversificació religiosa coincidint temporalment en un mateix context social, la qual cosa està portant al fet que aquest espai social comú s'estigui *territorialitzant* novament davant d'aquestes noves presències, ja sigui en forma de nous rostres, de noves pràctiques o de nous espais comunitaris. En aquest procés de transformació o de nova *territorialització* de l'espai públic hi ha qui no dubta a considerar-ho com un territori de proselitisme, a través de la inclusió dins d'aquest espai de presències, pràctiques i indicacions d'altres cultes diferents als instituïts prèviament per aquest territori, donant lloc al que s'ha anomenat el «mercat del fet religiós». Això comporta i ha comportat, des d'una revisió crítica del clàssic paradigma de la secularització, a plantejar-se una reinterpretació d'aquest procés, no tant amb la desaparició sinó amb la transformació i la metamorfosi de la referència de la religió en les societats modernes. En aquest sentit, Casanova (2007) ha proposat la tesi de la *desprivatització* de la religió en el món modern, arran del fet que «les tradicions religioses d'arreu del món es neguen a acceptar el paper marginal i privatitzat que els han reservat les teories de la modernitat i les teories de la secularització». D'aquesta manera, «les institucions i organitzacions religioses —continua manifestant aquest autor— es neguen a limitar-se a la cura pastoral de les ànimes i no deixen de suscitar qüestions relatives a les connexions entre la moralitat pública i la privada».

Arran d'aquesta nova perspectiva, cal plantejar-se i cal parlar, en primer lloc, de noves expressions d'identitat i religiositat, que acaben generant renovades pertinences individuals i col·lectives; en segon lloc, de noves estratègies desenvolupades per part d'actors religiosos, tant presents com emergents, de cara a emplaçar els seus discursos amb connotacions religioses en un context referencial plural i obert; i, en tercer lloc, d'un nou panorama religiós en les societats modernes, on formalment ja no existeix una única concepció espiritual —malgrat, fins i tot, la preeminència social que una o unes puguin continuar atresorant enfront d'unes altres— i, per tant, els límits de la plausibilitat i de la legitimitat s'amplien i es fan extensius a noves experiències de religiositat i d'espiritualitat, adquireixin aquests o no un grau major o menor d'institucionalització.

Cal assenyalar igualment que el debat sobre el pluralisme religiós sembla acompanyar altres debats, com el de l'establiment de la identitat nacional sobre caràcters, més units a la lleialtat a les institucions polítiques i l'observança de la llei que a factors ètnico-religiosos; el desenvolupament i extensió del principi de ciutadania més enllà de la condició nacional, i amb aquest la temàtica de l'accés al dret al vot per part dels immigrants, o els projectes de creació d'un marc ètic i moral comú i compartit entre els diferents col·lectius que formen part d'una societat. Així doncs, si una societat es defineix com a plural, no ho ha de fer en virtut d'una simple descripció externa, sinó a partir del reconeixement de la pluralitat com a norma que garanteixi no només la coexistència, sinó la convivència de diferents opcions i punts de vista en el seu interior. Totes aquelles societats que rebutgin la diversitat, en configurar-la com a contingència externa i no com a patrimoni interior, difícilment podran negociar els desencontres que generi aquesta pluralitat sense passar prèviament pel conflicte. Per tant, hem de proposar i realitzar dinàmiques que conduïxin al reconeixement i trobada d'aquesta diversitat a fi que el conflicte es converteixi en factor positiu de cohesió social.

La presència d'aquest pluralisme religiós en l'espai públic no és percebuda ni categoritzada de la mateixa manera, ja que poden trobar-se amb una major o menor recepció o resistència. En aquest sentit, la presència en l'espai públic d'expressions religioses en general, i de les musulmanes en particular, ja siguin individuals o col·lectives, es perceben com a incompatibles amb els valors i principis sobre els quals està instituída aquesta esfera pública en l'àmbit europeu. Però davant d'aquestes posicions, hem d'assenyalar que no tot el fet religiós s'ha d'entendre o resulta *per se* incompatible amb l'espai públic, o almenys podria dir-se que no totes les expressions o pràctiques religioses reben o poden rebre la mateixa consideració¹.

En definitiva, podem afirmar que l'accés a aquest espai públic sembla estar condicionat per tres principis que actuen com a elements de selecció i exclusió. En primer lloc, el desenvolupament dels conceptes de ciutadania i de nacionalitat estretament interdependents i definidors del compendi de drets i deures que té qualsevol membre de la nostra comunitat política, i que es converteixen en categories que són concedides pels estats a residents estrangers. En segon lloc, el suposat model monocultural europeu, fonamentat sobre una hipotètica base judeocristiana, que dificulta la incorporació de nous referents socials i culturals recolzats sobre una altra tradició religiosa *no occidental*, com pot ser el cas de l'islam. I, en tercer lloc, el principi de secularització que regeix bona part de les societats europees, que comina tota expressió religiosa a l'esfera privada i limita la seva presència en el terreny públic.

Ara bé, aquests factors de selecció i exclusió en l'accés a l'espai públic estan sent profundament erosionats: els mateixos conceptes de ciutadania i nacionalitat estan sent revisats, desvinculant-los de manera que els estrangers puguin accedir no només als drets socials (integració), sinó també als drets polítics i cívics, tot això en igualtat de condicions que els ciutadans europeus. I el mateix sembla succeir amb el concepte de secularització, a través del que s'ha anomenat una «desprivatització de la religió», on tradicions religioses antigues i recents busquen activament el seu lloc d'expressió en l'esfera pública.

Per tot això, considerem que el model de gestió de la diversitat més adequat es troba en la interculturalitat. Una interculturalitat fonamentada, en primer lloc, en el respecte a l'altre; però, en aquest cas, ha de ser un respecte de doble sentit, recíproc, entre la persona d'origen natiu i la persona estrangera que ha vingut. Aquest respecte no es caracteritza per ser una mera tolerància o consentiment mutu, sinó que exigeix una dinàmica de profund coneixement, un contacte continuat, i la concessió de valor en situació d'igualtat de les particularitats d'un i de l'altre. Això ens convertirà ambdós en persones més flexibles i tolerants i més eficaces en la nostra comunicació i en la nostra relació, i també ens lliurarà de la por a allò diferent o desconegut. La interculturalitat, així entesa, suposa que sempre existeix alguna cosa que hem d'aprendre de l'altre: un art, una literatura, una llengua i les seves expressions, una gastronomia, una tècnica, un pensament, etc. En segon lloc, la interculturalitat ha de descansar així mateix en l'acord compartit entre totes les persones sobre una sèrie de valors, drets i obligacions, els quals han de resultar perfectament compatibles amb les diverses identitats o expressions culturals.

1. Vegeu sobre això la interessant proposta que es formula a l'obra de VIDAL FERNANDEZ, F. i MARTINEZ MARTINEZ, J. *Religión e integración social de los inmigrantes: la puerta del ángel*. València: Universidad de Comillas/CEIM/Bancaja, 2007.

Una interculturalitat que enalteixi i valori l'alteritat, ja que parteix del reconeixement de la diversitat i creu en la necessitat de conèixer-la, valorar-la i preservar-la. Perquè en essència, el que pretén construir és un diàleg entre religions en igualtat i, per tant, ha de ser un projecte essencialment relacional. Per tant, qualsevol política d'integració haurà d'assentar-se sobre dues bases irrenunciables. D'una banda, garantir la igualtat i la inclusió, sense la qual cosa es perpetuaran les condicions de dominació i explotació i acabarem, efectivament, en la segregació i en el gueto. I, de l'altra, respecte i estima a la diversitat, sense la qual cosa la relació interreligiosa derivarà en intolerància i imposició. La diversitat religiosa reconeguda, respectada i estimada ha estat i ha de continuar sent una font d'enriquiment i de progrés. La interculturalitat entesa així no deriva en un projecte de convivència comuna entre diferents, que volen romandre sent diferents, dialogant i enriquint-se mútuament. Té raó Sartori (2002) quan diu que el reconeixement de l'alteritat només pot fer-se sobre la base de la *reciprocitat*. És això exactament el que separa el multiculturalisme de la interculturalitat: al multiculturalisme només li interessa la reciprocitat com a forma de *defensa* davant de l'altre², mentre que a la interculturalitat li interessa com a forma de construir un projecte *comú* (Taylor, 1993). Per això, el reconeixement intercultural de la diferència no implica tractar l'immigrant com al menor d'edat al qual s'hagi de donar tot a canvi de res. El reconeixement dels seus drets té el correlat de l'exigència dels seus deures, també dels seus deures cívics en la societat d'acollida. La interculturalitat exigeix un esforç dinàmic d'adaptació també als immigrants. Una adaptació que implica renúncies, com també guanys. L'immigrant és subjecte, com els nacionals, de drets, però també de deures. No tant de deures cap a la societat d'acollida, sinó de deures en la societat d'acollida, la convivència de la qual només es pot construir si s'exigeixen a tots.

La interculturalitat és diàleg en igualtat. I només pot haver-hi *diàleg* entre diferents si es donen dues condicions. La primera, una bona educació intercultural que dissolgui els prejudicis i aproximi actituds (Delors, 1996). En segon lloc, un marc de referents ideològics bàsics universalment acceptats, a partir dels quals es puguin després administrar les diferències. Sense aquest marc de referents assumit per tots, el diàleg es convertirà en una successió de monòlegs, en discursos paral·lels sense punts de trobada. Partint d'uns principis universalment reconeguts i exigibles, les diferències culturals es comprometen recíprocament i activament a aconseguir consensos que facin possible la vida pràctica compartida. A ningú no se li exigeix que li agradin els costums i els valors dels altres; només que hi estigui prou atent com per reconèixer que poden fer aportacions valuoses de cara a la construcció d'aquesta *bona societat*.

Juntament al model de gestió que s'adopti, entenem que és igualment necessari l'establiment del laïcisme i el reconeixement i garantia dels drets humans com a principis clau per tal que una societat diversa es converteixi efectivament en plural des d'un punt de vista religiós. El reconeixement de la pluralitat religiosa i la garantia en igualtat del dret de llibertat de consciència es converteix d'aquesta manera en peça clau a l'hora de formular i de regular la convivència segons els principis democràtics, i de proposar aquesta com a via de cohesió i participació social.

2. Sobre el multiculturalisme, vegeu LAMO DE ESPINOSA, E. (ed.). *Culturas, Estados, ciudadanos: una aproximación al multiculturalismo y la política del reconocimiento*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1993.

Des d'una perspectiva de definició de la neutralitat (laïcisme) com a model de regulació de les relacions entre institucions públiques i religioses, a aquesta se li atorga una triple dimensió: en primer lloc, el laïcisme com a filosofia, hereva de la tradició de la Il·lustració, de la reivindicació de la racionalitat humana, de la igualtat i del contracte social³. En segon lloc, el laïcisme com a principi polític, definint un marc de relacions entre institucions, d'acord amb les seves pròpies estratègies de poder i autoritat⁴. I, en tercer lloc, el laïcisme com a efecte de dret, és a dir, com a principi comú que defineix les regles que regulen el lloc del fet religiós en la societat, i en aquest sentit integrador de dos elements com són la neutralitat per part dels poders públics, d'una banda, i la separació entre l'Estat i les confessions, de l'altra⁵.

Per a la qüestió que ens ocupa, el laïcisme suposa i defineix el camp on fer real i efectiu el dret fonamental de llibertat de consciència i religiosa, transformant-lo d'un dret merament formal en un dret material; o el que és el mateix, convertint-lo en un dret en l'Estat, i no només en un dret enfront de l'Estat. Des d'aquesta perspectiva, tant el laïcisme com la garantia en igualtat del dret de llibertat de consciència es converteixen en elements informadors i ordenadors del sistema democràtic⁶. Per això, cal reconstruir el concepte de laïcisme d'una manera molt més elaborada que la idea del laïcisme negatiu, que és la que se sol utilitzar en el debat polític en les societats europees, quan no és utilitzada com a sinònim de bel·ligerància enfront de l'àmbit comunitari del fet religiós.

Més enllà dels símbols, existeix la possibilitat de poder elaborar una reflexió sobre el paper del fet religiós en la societat que es basi en el principi de llibertat en la pluralitat, en el reconeixement que, per sobre d'adscripcions identitàries, existeix un vincle, el de ciutadà, que ens uneix, no només en drets sinó també en deures i responsabilitats compartides (Habermas, 1992; Kymlicka, 2002). El laïcisme, doncs, afecta a l'Estat i als poders públics, i significa que aquests actuaran amb independència i autonomia de la fe, de la religió o les creences (independència i autonomia també per a les confessions religioses), i que els seus actes o normes no hagin d'estar legitimades per la seva coherència o concordança amb un determinat credo religiós. Però no afecta a la societat ni a l'espai públic, ja que aquests dos últims han de poder ser expressió de les religions o de les creences, siguin quins siguin, atès que en la conformació del bé comú i de la convivència ningú no pot estar o es pot situar al marge, si no es vol que aquestes persones o aquests col·lectius que situem o que se situen al marge siguin font contínua de conflictes. Cal buscar els camins per tal que tots ens sentim participants de la societat on vivim, i per a això un element que resulta rellevant és l'establiment de camins de participació i d'inclusió, per a això és necessari i imprescindible —com ha assenyalat Sami Nair (2005)— «la recerca d'un nucli comú de valors compartits» per tots, i en l'establiment dels quals també hi participin tots, i tots se sentin identificats amb aquests valors comuns i tots sentin que aquests valors comuns els representen.

S'han d'establir, per tant, estratègies que duguin al coneixement, enteniment i acostament a altres cultures i religions, però des de la perspectiva de la resolució de conflictes, l'estratègia ha d'estar basada

3. Sobre la idea del laïcisme, vegeu BAUBEROT, J. *Histoire de la laïcité en France*, PUF, collection Que sais-je?, 2003; PEÑA-RUIZ, H. *Histoire de la laïcité : genèse d'un idéal*. Découvertes Gallimard, 2005.
4. Respecte al laïcisme com a principi polític, vegeu BAUBEROT, J. *Les Laïcités dans le monde*. PUF, collection Que sais-je?, 2007.
5. Sobre això, vegeu PEÑA-RUIZ, H. *La laïcité*, GF Flammarion.
6. En aquest sentit, vegeu LEMA TOMÉ, M. *Laicidad e integración de los inmigrantes*. Madrid: Marcial Pons, 2007.

no en la identitat religiosa i cultural com a element definidor de la pertinença de les persones i del règim jurídic del seu estatut personal, sinó en la garantia dels drets fonamentals en general, i de les llibertats de consciència i religiosa en particular. I tot això en el marc d'un model de laïcisme positiu i incloent o, el que és el mateix, que tant els individus com les confessions religioses tenen el dret a la llibertat religiosa i de culte, i, per tant, a professar les seves creences o conviccions, però també a manifestar públicament aquestes creences o conviccions, la qual cosa comporta la presència i activitat de les comunitats religioses en els espais públics, sense que això pugui suposar una confusió entre finalitats estatals i finalitats religioses.

En conclusió, la integració del fet religiós a Europa i a Espanya suposa el reconeixement del pluralisme religiós en el nostre continent. Però també ha de suposar una integració social i política. Per posar un exemple, encara que podrien haver-hi molts d'altres, la inauguració d'un lloc de culte, una mesquita, una sinagoga, un temple del regne o una parròquia al servei d'una comunitat religiosa pot ajudar al seu reconeixement i a la seva dignitat social, però sense oblidar que també se'ls ha de facilitar, i això també és integració, l'accés en igualtat de condicions a un treball digne, a un habitatge digne, a una salut digna o a una educació digna. En definitiva, a uns drets iguals per a tots.

Per tot això, entenem que si volem que les polítiques d'integració siguin realment efectives, han d'estar dirigides a la inclusió i participació activa dels grups religiosos minoritaris en la vida de les societats europees en general i de l'espanyola en particular, aconseguint amb això un procés de normalització del fet religiós plural, i no com una causa generadora de les situacions de tensió social basada en estereotips que no tenen relació amb la realitat. En definitiva, ha de produir-se una *integració* dels tres conceptes d'igualtat, és a dir, en els drets civils individuals, en els drets ètnics col·lectius i en la igualtat religiosa. I tot això des de la consideració de la persona com a subjecte originari de tots i cadascun dels drets humans en qüestió.

En aquest sentit, cal precisar també que els estats i les societats d'acollida no poden al·legar o establir clàusules de reciprocitat en el reconeixement i garantia dels drets que conformen el contingut essencial de la llibertat religiosa, ja que aquest contingut ha de ser tutelat i promogut pels estats com a integrant del concepte mateix de persona humana. I, en conseqüència, com a drets humans bàsics no poden estar subjectes a clàusules com l'esmentada, ni resultar renunciabils per part dels seus titulars. Aquests drets han de ser garantits amb independència del que succeeixi al seu país d'origen, ja que res no justifica la possible violació d'un dret fonamental per part del país d'acollida sobre la base que al país d'origen aquests drets són violats, ja que aquest dret resulta violat tant respecte als nacionals del país d'acollida com respecte als mateixos nacionals del país d'origen. L'acceptació i aplicació d'aquest tipus de clàusules situarà el país d'acollida en la mateixa posició que la del país d'origen i, per tant, en un país que viola els drets fonamentals (pel que fa a això no cal distingir entre nacionals i no nacionals, o entre ciutadans i no ciutadans). Tots resulten titulars d'un dret fonamental, ja que ho és la persona humana en la seva condició de persona, i no per la seva condició de ser o no ciutadà o nacional d'un Estat.

Referències bibliogràfiques

CASANOVA, J. «La inmigración y el nuevo pluralismo religioso. Una comparación Unión Europea/Estados Unidos». *Revista CIDOB d'Afers Internacionals*. No. 77 (2007). P. 13-39.

DELORS, J. *La educación encierra un tesoro*. París: Santillana/Ediciones Unesco, 1996.

HABERMAS, J. «Citizenship and National Identity: Some Reflections on the Future of Europe». *Praxis International*. No. 12/1 (1992). P. 1-19.

KYMLICKA, W. *Ciudadanía multicultural*. Barcelona: Paidós, 2002.

NAIR, S. «Alianza de civilizaciones y diálogo para la modernidad». *El País* (12 de marzo de 2005).

SARTORI, G. *La Sociedad multiétnica: pluralismo, multiculturalismo y extranjeros* [2ª ed.]. Editorial Taurus, 2002.

TAYLOR, Ch. *El multiculturalismo y la política del reconocimiento*. México: Fondo de Cultura Económica, 1993.

DEBAT 1. LA GESTIÓ DE LA CONVIVÈNCIA, EN CRISI?: MODELS DE SOCIETAT

Fernando Aguiar

Odón Elorza

Josep Ramoneda

Fernando Aguiar

*Científic titular del CSIC
Vicedirector acadèmic de l'Institut d'Estudis Socials Avançats (IESA)*

En primer lloc, voldria agrair als organitzadors que m'hagin convidat a participar en aquesta trobada, especialment al director de la Fundació ACSAR, José Antonio Cabanillas. Com tinc poc temps tractaré al més aviat possible la pregunta que m'agradaria intentar respondre aquí. Per organitzar el debat, el moderador d'aquesta taula ens va plantejar fa uns dies una sèrie de preguntes sobre les quals podíem discutir. A mi em va interessar sobretot la primera de les cinc qüestions que el moderador ens va proposar: com entenem i com hem d'entendre la convivència amb els immigrants?

Doncs bé, si ens centrem en el debat conceptual podem assegurar que existeix una gran confusió al voltant d'aquest assumpte. Com entenem la convivència? D'una banda, comptem amb una sèrie de conceptes que, en ocasions, se superposen i que no sabem molt bé com delimitar: assimilació, integració, respecte absolut de les diferències, multiculturalisme, culturalisme, interculturalitat, model liberal de societat, model socialdemòcrata, model republicà, etc. Si els barregem tots, si creuem aquests conceptes, l'assumpte es torna encara més complex, ja que tindrem diversos models de societat que proposen, al seu torn, diversos models possibles de convivència diferents entre si. Sembla, doncs, que no hi ha una excessiva claredat conceptual en el debat a l'hora de respondre a la pregunta que he plantejat al principi.

Tanmateix, això canvia totalment quan ens centrem en allò que la gent entén de forma majoritària per convivència amb els immigrants. En les enquestes no es produeix aquesta aparent confusió, sembla que els ciutadans en general tenen les idees més clares. En un estudi que va realitzar l'Institut d'Estudis Socials Avançats (IESA-CSIC) el 2007 sobre l'opinió dels espanyols en matèria de racisme i xenofòbia, la confusió desapareix, almenys pel que fa a aquestes qüestions (Pérez Yruela; Desrues, 2007). Segons aquest estudi, el 44% dels espanyols es decanta per l'assimilació i el 38% per una integració que impliqui la renúncia a bona part dels elements culturals i socials amb els quals s'identifiquen els diferents col·lectius d'immigrants. En total, doncs, un 82% dels espanyols aposta per una assimilació total o una integració que s'apropi a l'assimilació. El debat conceptual, per tant, no es veu reflectit en la societat.

Ara bé, això no significa que en la societat civil no es produeixi cap contradicció. Per exemple, la majoria dels espanyols es considera tolerant, o això afirma en l'enquesta de la qual estem parlant, però dubta quan s'enfronta a exemples concrets, fins al punt que un 30% —gairebé un terç dels espanyols— no acceptaria que es construís una mesquita al seu barri. Amb tot, és cert que les dades, si es llegeixen d'una altra forma, també ens diuen que un 70% dels espanyols accepta que es construeixi una mesquita al seu barri. No obstant això, la conclusió general d'aquest estudi és que la majoria dels espanyols considera la immigració com una possible amenaça per al benestar social i econòmic i com una possible amenaça cultural. I això malgrat que l'enquesta es va dur a terme en ple *boom* econòmic. Amb la crisi, la tolerància cap a l'immigrant està desapareixent, sobretot en barris empobrits. S'està produint un rebuig radical cap a la immigració perquè es considera —erròniament— que és una amenaça per al benestar econòmic d'un país en crisi.

No obstant això, hi ha un altre estudi molt interessant que cal conèixer. Es tracta d'un treball en vies de publicació realitzat per Alejandro Portes (Princeton University), Rosa Aparicio (Universidad Pontificia Comillas) i William Haller (Clemson University), en el qual es demostra que els estudiants d'ESO nascuts a Espanya de pares immigrants es consideren espanyols. D'altra banda, els que han nascut al país dels seus pares però porten una mitjana de cinc anys o més a Espanya se senten integrats o, fins i tot, assimilats (encara que no sigui aquest, per descomptat, el terme que utilitzen) tot i que no es consideren espanyols. D'altra banda, en general creuen que Espanya és un país igualitari, però no gaire atractiu pel que fa a les oportunitats que ofereix per treballar.

Així doncs, més enllà de debats conceptuals, sembla que aquesta és la convivència que els espanyols volen, la que es té amb immigrants integrats o assimilats com els estudiants d'ESO de l'estudi de Portes, Aparicio i Haller. Però encara hem de respondre la segona part de la pregunta que ens plantejava el moderador: quina convivència hauríem de voler. A l'enquesta de l'IESA-CSIC, la tolerància es confon amb trets evidents d'intolerància, per la qual cosa la pregunta és més que pertinent. En plantejar-nos el que hauríem d'entendre per convivència el debat conceptual del principi de la xerrada cobra més sentit. Però l'excés de termes no ens ajuda massa, és convenient subsumir-los tots en un, de manera que el debat teòric i els interessos dels ciutadans puguin coincidir. Un concepte que ens ajudi, en definitiva, a respondre què és el que hauríem d'entendre per convivència en una societat que, com la nostra, es considera tolerant però es veu subjecta també a notables contradiccions. Segons el meu parer, la idea d'«acomodament raonable» pot ajudar-nos en aquesta labor. Aquest concepte es desenvolupa teòricament i políticament al Quebec (Canadà), i allà s'aplica a la gestió de la convivència tant entre francòfons i anglòfons com entre canadencs i immigrants (Bouchard i Taylor). Dit molt ràpidament, la idea d'«acomodament» suposa, per començar, una adaptació mútua: si jo m'acomodo a tu, tu t'acomodes a mi. Això implica, per descomptat, reciprocitat, però no en el sentit negatiu que fa una estona criticava el professor Contreras: «Els musulmans a l'Àrabia Saudita no deixen que les dones es treguin el vel, doncs aquí no deixem que se'l posin». No en aquest sentit, per descomptat. El concepte de reciprocitat suposa considerar l'altre com un igual. En altres paraules, l'acomodament —la mútua adaptació i la reciprocitat— es recolza en una idea d'igualtat de drets i deures.

D'altra banda, tots aquests components del concepte d'«acomodament» ens porten directament cap a l'ideal de tolerància. Què és la tolerància? La tolerància no és indiferència, ni resignació, ni menyspreu. La tolerància és un tipus d'actitud basada en principis —igualtat, llibertat, fraternitat— segons la qual una persona no interfereix en la conducta d'una altra encara que n'estigui en contra o no li agradi aquesta conducta. Com afirmava Voltaire de forma tan clara en el seu *Tractat sobre la tolerància*: «Detesto el que escrius, però donaria la meua vida perquè poguessis continuar escrivint-ho». L'acomodament implica, per tant, tolerància: jo m'adapto a tu, encara que moltes coses teves —usos, costums, tradicions, normes, etc.— no m'agraderen; tu t'acomodes a mi, encara que molts dels meus usos, costums, tradicions, etc. et desagradin. Per això l'acomodament raonable implica també una concepció que va més enllà del simple multiculturalisme entès com a superposició de cultures, ja que per acomodar-se també cal saber renunciar a una part del que ens és més propi; no es tracta de col·leccionar o amuntegar cultures immutables, cadascuna en el seu gueto, sinó de conviure i gestionar la convivència.

Finalment, l'acomodament comporta una concepció porosa d'allò que és privat i públic. Porosa no vol dir que no hi hagi distinció entre vida privada i vida pública. La porositat es refereix a l'ús col·lectiu d'espais públics de manera que la cultura autòctona i la immigrant es confonguin. Alguns exemples ja han sortit aquí: a l'escola, per exemple, l'acomodament raonable implica que es tingui en compte els nens musulmans quan estan en ple ramadà, els seus menjars, els seus horaris; que es tinguin en compte els símbols musulmans o els d'altres religions a l'aula (si és que cal tenir-ne en compte algun); en el treball s'hauria de permetre que els jueus no treballassin els dissabtes; als hospitals també cal considerar aquesta diversitat cultural per acomodar-s'hi en la mesura del possible.

En la mesura del possible, és a dir, de forma raonable. No se'ns pot oblidar aquesta segona part del concepte. I què vol dir? Per començar, que l'acomodament no és il·limitat per cap de les parts, no és unilateral, però hi ha sens dubte una societat d'acollida i hi ha persones que són acollides, i això no es pot obviar. Aquesta societat d'acollida, en aquest cas la nostra, té unes tradicions que cal respectar, i no em refereixo al folklore precisament. Em refereixo a tradicions democràtiques i de respecte de drets i llibertats (d'expressió, de consciència, d'associació) que han de respectar tant a qui hi viu com a qui ve. En aquest sentit, i en relació amb la tolerància, allò raonable de l'acomodament es relaciona amb el que es tolera i el que no es tolera. Les societats democràtiques no han de tolerar la violació de drets i llibertats. Històricament no hi ha cap societat que no defineixi clarament que és el que no tolera, i la nostra no hauria de ser una excepció en això. A la *Carta sobre la tolerància*, per exemple, Locke afirma —ho dic molt per sobre, és clar— que es pot tolerar gairebé tot menys l'ateisme perquè destrueix els fonaments de la societat. Doncs bé, què és el que destrueix els fonaments de la nostra societat? Què és el que no hauríem de tolerar? Ja hem assenyalat el respecte dels drets i llibertats com a límit de la tolerància. El problema és que vivim en una societat que no acaba de tenir això clar del tot, perquè es tracta d'una societat que es diu tolerant però que no sap el que tolera i el que no tolera. Pot tolerar l'explotació, la submissió i la pobresa exigint, d'altra banda, acomodaments irracionals d'immigrants (com ha passat en el cas de les mesquites de Suïssa). Podem tolerar, doncs, tota classe d'excessos

—corrupció, atur, pobresa— i, no obstant això, som molt intolerants amb petites coses que ens irriren per la falta de costum de viure amb uns altres. En qualsevol cas, no hi ha cap societat que sàpiga el que vol si no sap el que tolera i el que no tolera. La tolerància basada en drets, deures i llibertats hauria d'establir els marges de l'acomodament i, per tant, de la convivència en societat.

Referències bibliogràfiques

BOUCHARD, G. i TAYLOR, Ch. *Building the future. A Time for Reconciliation*. <<http://www.accommodements.qc.ca/documentation/rapports/rapport-final-integral-en.pdf>>

PÉREZ YRUELA, M. i DESRUES, T. *Opiniones de los españoles en materia de racismo y xenofobia*. Madrid: Ministeri de Treball i Afers Socials, 2007.

Odón Elorza

Alcalde de Sant Sebastià

Voldria agrair a l'organització la seva invitació a aquesta jornada i a compartir taula amb gent tan valuosa i tan experimentada en aquesta matèria. No és la meva especialitat, ho sap l'alcaldesa de Salt amb qui he estat fa un parell de dies a Sant Sebastià, en unes trobades internacionals d'alcaldes i alcaldesses en què vam poder parlar de la convivència a les ciutats.

Precisament el lema de la trobada va ser «ciutats i convivència». En aquest trobada vam tenir l'oportunitat de reunir-nos 14 ciutats, entre les quals hi havia una ciutat colombiana amb greus problemes de convivència, en aquest cas, per l'existència dels paramilitars, de la guerrilla, dels narcotraficants, de l'exèrcit...; i amb una ciutat del Sàhara, de la República Àrab Sahrauí, molt d'actualitat, i la causa de la qual comparteixo. Van assistir també Salt i Barcelona, ciutats de la perifèria de París, ciutats d'Irlanda del Nord, d'Alemanya —per la problemàtica de la difícil convivència que es produeix en algunes ciutats alemanyes per la presència important de ciutadans i ciutadanes alemanys que són la tercera generació d'origen turc.

De manera que hem analitzat aquestes qüestions i també hem pogut parlar del problema de convivència que tenim específicament a les ciutats del País Basc, o del que ha succeït a Irlanda del Nord com a conseqüència de la incidència d'un fenomen de violència política, de terrorisme, que és una situació diferent de la que avui estem aquí parlant.

Per tant, hi ha un vici, una afecció a la convivència derivat d'activitats de violència de terrorisme en moltes ciutats del món. I després hi ha aquesta altra afecció, la crisi de convivència com a conseqüència d'una falta de cohesió social, de la intolerància de caràcter cultural, religiós, identitari, etc. Podem parlar, també, de la difícil convivència a les ciutats de Bèlgica, amb un problema de comunitats i lingüístic que és a punt de fer que el país es divideixi, entre francòfons i valons.

A causa de la conjuntura de la crisi econòmica, aquestes ciutats pateixen bàsicament una sèrie de problemes: les seves escasses competències, els seus problemes i la necessitat que tenen de disposar de grans recursos

per als reequilibris socials i per atendre necessitats. Perquè és cert que les ciutats que tenen més població d'origen immigrant són les que tenen un percentatge més alt de desocupació.

Es produeixen així unes casuístiques realment complicades d'atendre i resoldre i sabem que en ciutats del cinturó de París o en ciutats semblants d'altres països (quan hi ha un 30% o un 40% de desocupació amb un 40% o 45% de persones immigrants) es produeixen situacions molt delicades, explosives, per desatenció, per exclusió, de vegades per autoexclusió, etc.

En definitiva, temes que caldria analitzar detalladament i que, per cert, els sectors polítics de la dreta connecten amb una estranya sensibilitat que frega el racisme per tal d'obtenir rèdits electorals. Crec que un dels problemes que té l'esquerra a Europa és saber afrontar aquestes problemàtiques i orientar-les degudament per impulsar polítiques d'interculturalitat, polítiques d'inclusió, defensant el reconeixement de la diferència i de la diversitat. Però han d'incorporar polítiques que controlin els moviments xenòfobs i les forces polítiques d'extrema dreta arreu d'Europa.

Ciutats i convivència

A continuació, m'agradaria recordar una part de les conclusions obtingudes a les Jornades de Sant Sebastià sobre la trobada entre les ciutats amb la temàtica de la convivència com a qüestió central.

A les ciutats —amb els àmbits privilegiats d'aquesta mixtura que produeix la immigració i el desplaçament dels éssers humans a la recerca dels seus projectes de vida i felicitat, la qual cosa ha d'afavorir la innovació i la creativitat—, els éssers humans hem adquirit i valorat l'experiència de la diversitat que ara gaudim perquè sense cap mena de dubte ens ha enriquit, més enllà de dificultats aparents.

Les nostres ciutats són el reflex de la realitat social d'un món globalitzat i interdependent i expressen les seves problemàtiques, les seves contradiccions i conflictes de diversa naturalesa. Tot això es tradueix en greus dificultats per aconseguir la convivència i la cohesió social i malgrat que els nostres problemes són diferents, coincidim en l'objectiu de defensar una cultura cívica que afavoreixi la superació dels obstacles que dificulten el ple exercici de la condició de ciutadania. Per a tots els homes i dones, l'accés als drets humans bàsics, així com el rebuig, des dels poders locals, de les actituds de violència, d'intolerància i de xenofòbia condiciona les nostres pròpies vivències a la ciutat i els nostres esforços compartits per fer de la ciutat un espai de trobada de coneixement, d'intercanvi, d'interculturalitat —que no d'assimilació—, és a dir, un espai de desenvolupament igualitari i, especialment, d'aplicació dels drets humans.

Hem d'actuar per a la superació de la crisi que patim perquè la convivència i la seva degradació —és a dir, els atacs a la convivència— estan directament relacionats amb aquesta crisi, la qual expulsa de la societat del benestar alguns sectors, envia a l'atur una gran quantitat de famílies i provoca la desaparició de les prestacions bàsiques. A més, la convivència es troba, d'alguna manera, presa de la crisi de valors

morals, de valors humans, i que provoca el rebuig cap aquell que és diferent; aquells valors, com el de la solidaritat, que es perd i es transforma en rebuig insolidari envers el diferent, especialment si els diferents provenen del món musulmà.

En efecte, hi ha diferents versions de la immigració. Parlem de manera diferent quan ens referim als immigrants d'Amèrica Llatina o quan ens referim a ciutadans i ciutadanes que han vingut del Magrib o de zones subsaharianes o, fins i tot, d'antics països de l'Europa de l'Est o de l'antiga Unió Soviètica que —ens diuen els mitjans de comunicació— es dediquen a robar. Ara bé, en aquests casos, és evident que només es tracta de sectors minoritaris que fan que la imatge de tot aquest col·lectiu a la premsa sigui molt negativa.

Com sap tothom, la convivència és, d'alguna manera, esclava de la crisi que estem patint a les ciutats, la crisi econòmica, la crisi política, el descrèdit de la política, el descrèdit de les mateixes institucions. La política està absolutament desbordada, des de fa temps, per la crisi econòmica, i ni la Unió Europea, ni els estats, ni els bancs, ni el Fons Monetari han sabut controlar o canalitzar aquesta crisi.

A les ciutats d'Europa, tenint en compte la seva dimensió local i global, s'estan generant i fent visibles problemes provocats per la globalització. Per aquesta raó, la ciutat és el lloc on hem de realitzar el treball d'humanitzar els conflictes i de corresponsabilitzar totes les parts per fer possible l'objectiu de la inclusió, enfront de l'exclusió. I per això cal incorporar la diversitat en la identitat o identitats de la ciutat, en la seva vida quotidiana, desenvolupant polítiques d'interculturalitat. Això suposa coneixement mutu dels col·lectius, interacció, respecte a la diferència, treball per la pau i la inclusió social, etc. Tot això no constitueix una tasca aliena a les responsabilitats dels poders locals, sinó un compromís polític que ha de traduir-se en totes les àrees de la governança local: des de l'urbanisme, passant per l'habitatge, fins a l'educació en valors i la cultura de pau.

El cas basc

Hem de partir de la base que la crisi de convivència a Euskadi està motivada per la violència i el terrorisme i que, tot i que la solució és molt complexa, passa també per la intervenció de les ciutats en els capítols d'educar en valors com el desenvolupament de gestos i programes de sensibilització en matèria de drets humans, de respecte a la diferència, del dret a la vida, del diàleg i també per actituds polítiques de trobada i concòrdia que no generin més confrontació.

En segon lloc, després del paper de les ciutats, diria que la convivència al País Basc es normalitzarà quan, com a exigència clara, es produeixi el final definitiu i, per tant, garantit, del terrorisme d'ETA. El terrorisme roman perquè no és suficient una declaració de treva, perquè no és cap garantia, perquè avui estem en un període de treva i demà passat tornem a la mateixa situació de sempre. Exigim, per tant, un final definitiu de la violència, un abandonament de les armes per part d'ETA.

En tercer lloc, la societat basca ha d'obrir-se a un procés de la normalització de la convivència, a una regeneració moral. Això significa la

recuperació de valors que estan perduts, la superació de les ambigüitats, de les pors, de les actituds covardes que s'han produït i s'han prodirat durant molts anys, tant en el sector de la política, com en el de l'església, de l'empresariat. Aquesta normalització passa per la refundació democràtica de les ciutats que han de recuperar els valors democràtics de respecte, de la participació de totes les forces polítiques.

Finalment, com a quart punt d'aquest procés que s'ha de produir, sempre després de la desaparició de la violència i del terrorisme, hem d'abordar processos de reconciliació o de concòrdia cívica de la mateixa societat basca amb els valors democràtics. Això implica el reconeixement dels errors comesos, una autocrítica per part d'aquells que han estat botxins durant molts anys, d'aquells que han comès assassinats i que han de demanar perdó a la societat i a les víctimes. Els partits polítics han de centrar-se en el més important: la construcció de la democràcia i la recuperació de la llibertat a Euskadi.

Aquesta és l'única forma d'entrar en un procés real de normalització de la convivència. Si no ho fem d'aquesta forma, suposant que la treva funcionés i es convertís en el final definitiu de les armes, podríem passar de ser un país de confrontació a ser un país de divisió, per raons identitàries, entre aquells que estan a favor d'unes posicions sobiranistes, amb el dret a decidir, i aquells que mantenen unes posicions contràries, no favorables al desenvolupament de l'exercici del dret a decidir. Entraríem, aleshores, un cop superat l'estat de la violència del terrorisme, en un estat de confrontació, motivada per una divisió entre fronts.

El País Basc necessita un procés o un període de transició a una democràcia autèntica —que és el que no hem tingut per culpa del terrorisme— i una convivència normalitzada.

Acabaré dient que el terrorisme, evidentment, és el d'ETA. Però també n'existeixen d'altres: el del GAL, de certes organitzacions d'extrema dreta o el que prové dels excessos de la violència d'Estat, per exemple. Tots aquests, al seu torn, han generat un altre tipus de víctimes a les quals hem de compensar treballant en els processos de reconciliació.

Josep Ramoneda

Director del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona

Voldria fer unes consideracions generals sobre el marc en què es planteja el tema de la gestió de la convivència per poder contribuir a desmitificar alguns mites molt profunds. El tema de la convivència, en tots els seus vessants, té relació amb la immigració i, fins i tot, amb la violència.

El control del llenguatge té també un paper important: hi ha uns llenguatges molt assentats, molt difícils de debatre, d'aixecar, de treure de la consciència de la gent. És molt interessant l'observació de xavals, fills d'immigrants, que porten aquí un cert temps i que, d'una banda, se senten perfectament espanyols i, de l'altra, tenen por a les dificultats per trobar feina. Aquesta dada interessantíssima, i per a mi gens sorprenent, posa en relleu el que s'ha dit sempre: que hi ha un problema en la segona generació. Aquest problema va directament vinculat a les possibilitats d'ascens social, però al mateix temps també posa en evidència alguna cosa molt important: que és totalment fals el mite de la destrucció de les cultures autòctones per part dels immigrants. El poder de la cultura d'acollida és molt superior i la tendència és sempre convergir amb les conductes dels que ja estan aquí, i no a l'inrevés. Aquesta és una dada bàsica i fonamental, ja que la majoria de mites socials sobre aquests, i en un país com Catalunya, es basen en el fet que «és que arribaran i d'aquí a 30 anys n'hi haurà més...». Aquí i en altres llocs el boc expiatori és el magrebí, ja que «hi haurà més musulmans que catalans, deixarem de ser Catalunya». En primer lloc, si passa això és perquè la societat ha avançat en aquesta direcció, però és que, a més, és impossible que sigui així perquè el poder d'atracció de la cultura del lloc d'acollida és molt superior a les coses que et poden retenir de la cultura d'origen.

És fonamental, per tant, el treball de desmitificar aquest tipus d'idees, aquestes creences que tenen unes càrregues que són absolutament incambiables. Potser són impossibles de canviar per a una persona formada en uns marcs molt fanàtics o per a una persona que té ja una certa edat. Cal entendre que hi ha un element, de vegades fins i tot de gueto, que si s'administra bé pot arribar a fer una certa funció d'entrada d'adaptació, però a la llarga el principi és la tendència a la convergència. De la mateixa manera que el pas del món rural al món urbà és un principi de

convergència amb unes maneres de comportament completament diferents; per exemple, quatre o cinc anys després que un col·lectiu ha passat del camp a la ciutat, la taxa de natalitat s'ha dividit en dos i així successivament. M'ha semblat, per tant, molt interessant aquesta reflexió com també el plantejament del Sr. Odón Elorza, que jo comparteixo totalment: la ciutat és el lloc propi de la convivència, i aquest és probablement el gran secret i la gran força d'Europa.

Sovint es planteja i es discuteix com és possible que de sobte, en el principi de la modernitat, Europa fes un gran salt i es col·loqués en el primer lloc del món quan tradicionalment hi havia altres poders molt més forts, com la Xina, que havia estat hegemònica gairebé al llarg de tota la història. Va ser possible perquè ens inventem aquesta forma peculiar de convivència que és la ciutat i ens la inventem amb la barreja d'uns senyors, alguns d'ells jueus, altres gents de mala vida, altres moros i musulmans, altres moriscs, uns altres que havien après i sabien i gosaven comerciar, uns altres que s'escapaven del control dels senyors feudals; tot això va generar un potencial extraordinari que va ser capaç de portar-nos on som. Per tant, em sembla absolutament decisiu aquest element de la ciutat com a marc de convivència, tot i que les ciutats han hagut de superar una prova duríssima, per l'expressió de Mahoma, que les ciutats s'han convertit en el contenidor de tots els problemes del món. Doncs és així, contenidors de tots els problemes del món sense els recursos necessaris per afrontar-los.

Aquesta és la primera qüestió principal: aquests temes de convivència només es poden resoldre des del poder local perquè és l'únic poder que té l'empatia suficient per tractar-los com el que són, problemes de persones amb persones. Per a això cal fer el contrari del que s'està fent, cal dotar de recursos, de diners, però també d'autoritat de tot tipus als poders locals, i sense això no podem parlar de política d'immigració. Les lleis d'estrangeria són ofensius brindis al sol, que generalment només serveixen per ofendre l'altre. El problema és fer possible la convivència, perquè, si volen, arriben d'una manera o una altra i deixen d'arribar en el moment en què ja no hi ha expectatives per arribar. És de nivell municipal i això requereix que de debò s'equilibrin i es canviïn els recursos de l'Estat en benefici dels poders locals perquè les ciutats sempre seran heterogènies i sempre tindran problemes. Un altre mite: mai no van ser homogènies, ni tan sols en l'origen, ni les ciutats, ni les mitificades nacions; aquestes nacions que han sorgit sobre la base de l'eliminació del diferent. Espanya, que no ha aconseguit tancar-se mai del tot, va sorgir de l'expulsió dels jueus i dels moros i moriscs, i a França la Revolució Francesa va liquidar tots els idiomes i es va quedar amb una sola llengua, la francesa, que en aquell moment parlaven un 15% dels francesos. Aquest és el sistema de construcció d'aquest mite d'una cultura, una nació, una llengua, un Estat. Cal fer la segona revolució laica; la primera va ser la separació religió-Estat, ara cal separar cultura, llengües, nacions i estats per acostumar-nos a aquesta espècie de versatilitat i de polivalència que tenen els ciutadans.

Voldria fer algunes consideracions sobre el marc en què estem, perquè aquí s'expliquen moltes de les angoixes i inseguretats. El procés de globalització, que és un procés de canvi d'escala, que no és gens nou, que ha passat moltes vegades al llarg de la història (ho va ser l'Imperi Romà, la conquesta d'Amèrica, l'imperialisme del segle XIX), sempre ha provocat la sensació que es movien coses molt serioses per a la gent: la relació amb

el treball i les seves creences i els seus punts de referència fonamentals. Estem en això i quan s'està en un canvi d'aquest tipus, les angoixes són grans i cal ser capaç de llegir-les, reconèixer-les i atendre-les; no d'explotar-les per la via del sadisme ordinari que és el que es fa, no explotar-les intentant gratificar aquell que es troba en una posició feble, acarnissant-se amb el més feble.

Aquesta és una pèssima estratègia política que s'usa excessivament, però és que a més a aquest procés de globalització s'ha sumat una crisi econòmica que a mesura que va avançant va conduint a quelcom que pot canviar molt les regles del joc: un intent de col·locar els salaris europeus a nivells propers dels salaris dels països emergents per evitar els costos de la deslocalització i de treballar amb poblacions menys qualificades. Aquest és un procés que està en marxa, que avança acceleradament en un context en què és més evident que mai que el poder econòmic té l'hegemonia, la capacitat normativa i el control del llenguatge, perquè la gran fractura del moment en què estem és que el poder econòmic s'ha globalitzat i el poder polític continua sent nacional i local. Mentre aquesta fractura no es resolgui, mentre no hi hagi capacitat de crear formes de governança supranacionals capaces de plantar cara als inclits mercats, estem en una situació en què forçosament la gent té la sensació de pèrdua de referència d'autoritat perquè els referents polítics no tenen capacitat per afrontar-lo. És vergonyós veure un Estat agenollant-se pel disseny dels inclits mercats. Però és inevitable. Per exemple, Europa, si en comptes de recórrer el camí de la seva descomposició, reforçés la seva cohesió, tot seria molt diferent. El deute agregat d'Europa és pràcticament zero. Amb un poder i una política fiscal única europea els mercats probablement haurien de callar. Estem en una situació en què s'acumulen els problemes i són grans les dificultats per resoldre'ls.

Fetes aquestes consideracions generals, voldria cenyir-me a la qüestió dels models: model multiculturalista, model republicà i, fins i tot, el model d'acomodament raonable que em sembla interessant com s'ha plantejat.

En el fons jo crec que tots aquests models parteixen d'una primera confusió greu: creure, d'una manera més o menys acceptada, que l'origen, i amb això gairebé sempre la religió, té un caràcter determinant que marca les persones i que, a més, és convertible en drets singulars per sobre dels drets generalment acceptats. Això per a mi és l'error dels tres models perquè es pot arribar a la conclusió multiculturalista: els concedim plenitud —vostè, per ser d'on és i per creure el que creu té dret a fer això— encara que les regles del joc democràtic ho neguin. Pèssima solució, el multiculturalisme per a mi és el més gran dels fracassos perquè és negar la possibilitat d'allò que és bàsic: la convivència entre persones diferents. El que passa és que la societat internacional ho ha acceptat d'una manera increïble. Em sembla, per exemple, que l'objectiu elemental d'una societat democràtica com la israeliana hauria de ser la convivència conjunta de palestins i israelians, però tothom ja dona per fet que la solució és la partició en dos estats. El realisme polític potser diu que és l'única solució possible, que un altre camí és inviable, però hem de reconèixer que és un fracàs. A Iugoslàvia passa exactament el mateix: representa el triomf de la neteja ètnica amb la validació de la comunitat internacional. Hem de reconèixer que és un enorme fracàs. I el multiculturalisme, doncs, aquí el tenen: tots, cadascú tancat al seu país, amb dret a odiar l'enemic i protegir els criminals que van matar l'altre.

El model republicà, o almenys el tòpic de model republicà (jo defensaria una variant del model republicà), en la mesura en què parteix del mateix principi, estableix el principi que el nostre patró cultural té el dret a menjar-se tots els altres. Per tant, és tan irrealista com fals. El de l'acomodament en el fons manté viva aquesta idea.

Crec que cal recompondre a poc a poc la idea d'una sola humanitat, anar construint cada vegada més, fer evolucionar les polítiques d'immigració a polítiques socials. El primer pas és no distingir entre polítiques d'immigració i polítiques socials: són polítiques socials perquè són problemes socials de tots els que hi són, els que ja hi eren i els que han vingut de nou. No cal donar cap senyal de diferenciació i de privilegis. La pregunta és: què és el que tolerem? Estic absolutament d'acord que en el fons el que defineix el marc és: què és el que nostra societat no pot tolerar? Què és el que no tolerem? La primera resposta simple i fàcil és l'abús de poder, que per a mi és la definició del mal. Ja sé que és molt abstracta i excessiva però crec que hauria de ser el límit.

L'Odón li dóna cos legal al límit: els drets humans. Hi estic d'acord, però amb un inconvenient. Occident ha comès una greu irresponsabilitat: els ha monopolitzat, creu que són seus i els ha convertit fins i tot en instruments de guerra. Quan fas una guerra per imposar els drets humans a uns altres estàs invalidant els drets humans com a patrimoni comú. Però crec que efectivament la definició del marc comú ha de partir d'aquí, és a dir, què és el que no podem tolerar? Tot allò que escapi al contorn dibuixat pels drets humans. Ara per a això hi ha un altre desafiament cultural: implicar molt més els ciutadans, intel·lectuals i tots els països perifèrics, que ho demanen i ho reclamen. No neguem la tradició il·lustrada, no neguem els drets humans, només volem que se'ns permeti fer-los nostres. Avui la majoria d'intel·lectuals i perifèrics més interessants, des d'Amartya Sen fins a Arjun Appadurai, estan en aquesta línia: la lectura perifèrica dels drets humans, comproment-se amb ells i aportant el punt de vista de l'altre, no només el nostre punt de vista.

COHESIÓ SOCIAL I CONVIVÈNCIA: BONES PRÀCTIQUES

- PEACEMAKER: OBJECTIUS, PROJECTES I RESULTATS

Jessica Hope

- PROJECTE «MENTORS PER A IMMIGRANTS (MEMI)»

Diana Altun

- PROJECTE ULISSES

Miquel García

- PROGRAMA D'INTERVENCIÓ AMB UNITATS
FAMILIARS: PROJECTE «NUEVOS SENDEROS»

Gemma Miñarro

Jessica Hope

Conciliadora, Peer Education project, Oldham

PeaseMaker és una organització juvenil contra el racisme amb seu a Manchester, Anglaterra. Des de la seva creació, PeaceMaker ha treballat en tot tipus de comunitats i s'ha concentrat especialment en nens i joves de comunitats marginades, per tal de promoure la integració i la solidaritat, forjar relacions positives i respondre col·lectivament als desafiaments que suposa la pobresa. PeaceMaker té com a objectiu donar suport al desenvolupament de comunitats integradores, per tal que persones de tots els orígens se'n sentin part i pensin que poden aportar alguna cosa. PeaceMaker aconsegueix els seus objectius mitjançant la creació d'oportunitats d'aprenentatge compartit que possibilitin que la gent pugui col·laborar per combatre i superar els prejudicis.

L'organització va començar a Oldham, un dels deu municipis de la regió de Greater Manchester, situat als turons del nord-est de la ciutat. Té una població de prop de 220.000 habitants, dels quals, segons les dades del cens de 2001, el 4,52% prové de Bangladesh, el 6,33% és pakistanès, el 86,14% és de raça blanca i el 3,01% correspon a altres categories ètniques. En termes generals, es podria dir que Oldham té comunitats i col·legis segregats. Oldham té 20 barris i en 15 d'aquests més del 94% de la població pertany a la mateixa comunitat ètnica.

Durant la dècada de 1850, Oldham es va convertir en un centre tèxtil internacional per a la producció de cotó. Durant les dècades de 1950 i 1960, per suplir la falta de treballadors nacionals i dotar de personal les fàbriques d'Oldham, es va animar els ciutadans de països de la Commonwealth a emigrar al Regne Unit, de manera que durant aquella època moltes persones del Pakistan, Bangladesh, l'Índia i les Índies Occidentals van arribar a Oldham per treballar a les fàbriques. Cap a la dècada de 1980, Oldham va començar a perdre la seva indústria i es van començar a tancar fàbriques, per la qual cosa molta gent va perdre la seva feina i va passar a viure en la pobresa.

Des d'aquella desindustrialització, Oldham ha hagut de fer front a greus problemes de pobresa, desocupació, sanitat deficient i fracàs escolar. De fet, el 43% de les àrees d'Oldham estan en el tram del 20% de les més desfavorides, prop del 25% d'Oldham es troba dins del tram del 10% de

zones més desfavorides i el 13% de la ciutat s'inclou en el tram del 5% més desfavorit. Fins i tot un dels barris de la ciutat es troba dins del tram de l'1% dels barris més desfavorits de tot el Regne Unit.

PeaceMaker va ser fundada en 1997 per diversos adolescents britànics d'origen asiàtic, entusiasmats per intentar frenar la caiguda cap a la segregació que veien al seu voltant. El seu objectiu era simple: reunir-se i fer amistat amb altres joves de la seva ciutat de diferents orígens culturals. Volien conèixer altres joves de diferents comunitats que estiguessin començant a viure de forma independent al nord-oest d'Anglaterra.

Quatre anys més tard, el 2001, Oldham i altres ciutats dedicades a la indústria cotonera van patir disturbis civils, com a preludi de l'esclat de les tensions racials. Es van viure conflictes entre les forces policials i joves asiàtics, després de l'aparició d'episodis de tensió racial creixent per tota la regió i la proliferació de grups d'extrema dreta. Aquests disturbis van posar en primer pla les tensions racials i la segregació al Regne Unit i van suscitar un debat polític nacional sobre la naturalesa de la comunitat dins del país. PeaceMaker va ser objecte de força atenció positiva per part de líders locals i nacionals, com el *Review Team* de Ted Cattle i el Departament de Comunitats i Govern Local, que van buscar l'assessorament de les persones que havien estat treballant contra els prejudicis i la segregació.

Des de llavors, PeaceMaker ha crescut com a organització però continua centrant la seva atenció a generar enteniment i solidaritat entre els joves de diferents orígens culturals. Treballem en tota l'àrea de Greater Manchester i centrem els nostres projectes en joves i en projectes complementaris i de recerca que exploren i qüestionen la diversitat i la cohesió al Regne Unit. PeaceMaker tracta qüestions clau relacionades amb el racisme, la discriminació i la igualtat i treballem per superar les barreres existents entre comunitats segregades i aïllades. Per assolir aquests objectius a través dels nostres projectes, ens centrem en l'educació i el lideratge dels joves utilitzant dos mètodes bàsics: la formació entre iguals i la tutoria intercomunitària.

Formació entre iguals

La formació entre iguals implica formar joves perquè sàpiguen dirigir i impartir tallers a altres joves. Formem adolescents perquè puguin dirigir tallers dirigits a altres alumnes més joves d'educació secundària. Els cursos s'imparteixen durant tot l'any escolar i tenen com a objectiu lluitar contra el racisme i la discriminació i promoure idees d'igualtat. Tracten sobre temes rellevants per a les vides dels joves: per exemple, les mesures adoptades pel Govern britànic per prevenir els extremismes violents després de l'11 de setembre.

La formació entre iguals és un aprenentatge basat en les opinions, en què els joves posen a prova i qüestionen les seves opinions escoltant (i de vegades contrastant) les d'altres joves i les presentacions dels seus homòlegs educadors. Formem joves que estan a l'onzè curs, és a dir, que tenen uns 16 anys, i comencen a liderar tallers sobre els 17. Generalment, porten tallers als quals assisteixen alumnes més joves —tenen entre 13 i 15 anys. Es fan en horari extraescolar, a primera hora de la tarda, una vegada per setmana i comptem amb l'assistència d'alumnes de diferents escoles.

Avantatges:

- Els joves se senten còmodes mostrant obertament les seves opinions i compartint les seves idees, ja que debaten qüestions delicades amb persones de la seva mateixa edat. En alguns casos es tracta d'idees molt arrelades que els joves no compartirien amb un professor o un adult (per exemple, idees racistes). L'objectiu no és reprendre els joves per les seves idees racistes, sinó qüestionar aquestes idees als tallers i a través d'activitats i fets.
- Els joves educadors poden fer que aquest aprenentatge extracurricular sigui divertit, s'expressen en els mateixos termes que els seus alumnes més joves i els donen exemples que ells entenen. Per aquesta raó, són un recurs molt valuós.
- Aquest sistema permet preguntar als joves constantment sobre qüestions que els afecten (perquè a les sessions s'obren i comparteixen les seves opinions).

Aptituds dels assistents:

- Confiança
- Aptituds de presentació
- Aptituds d'investigació
- Capacitat de pensament crític
- Més coneixement sobre la matèria en relació amb qüestions d'igualtat

Aptituds dels joves educadors:

- Capacitat de lideratge
- Capacitat per treballar amb joves
- Aptituds de presentació
- Aptituds per dissenyar tallers
- Més coneixement sobre la matèria
- Més conscienciació social

Tutoria intercomunitària

Al Regne Unit, per exemple, les representacions públiques que fan els mitjans de comunicació o el Govern dels refugiats i dels sol·licitants d'asil solen ser molt negatives, de manera que s'acaba englobant moltes d'aquestes persones en la —sovint malinterpretada— categoria d'*immigrants*. Existeix una gran confusió pública entorn de les diferents formes d'immigració o les realitats que porten les persones a buscar asil al Regne Unit, fins al punt que molta gent ni tan sols coneix la diferència entre la condició de refugiat i sol·licitant d'asil. Així mateix, moltes persones confonen i no entenen els diferents tipus d'immigració i, per exemple, són incapaces d'establir diferències entre les persones que busquen asil i les que migren per motius econòmics. PeaceMaker posa en pràctica un projecte de tutoria intercomunitària amb joves refugiats, per salvar les dificultats que els separa dels joves no refugiats, a través de cursos estructurats de suport.

La tutoria intercomunitària té el propòsit de formar joves (la majoria ronden els vint anys) de diferents procedències perquè es converteixin

en joves mentors. Se'ls imparteix formació en matèria de coneixement de la condició dels refugiats, directrius professionals sobre projectes i treball de suport, sensibilitat emocional i cultural i adquisició d'aptituds de treball grupal per aconseguir la participació de joves potencialment aïllats i augmentar la seva autoconfiança. Quan s'ha acabat aquest període de formació, es capta joves refugiats i sol·licitants d'asil, entre els 15 i els 20 anys. A continuació, PeaceMaker inicia un curs de 12 setmanes de durada dedicat a qüestions rellevants per als joves nousvinguts, com informació sobre Manchester, ampliació de xarxes socials, aptituds per portar una vida independent, generació de confiança, aptituds traslladables i remissió a altres serveis. El projecte inclou tallers estructurats que tracten un tema per sessió, i que presenten petites activitats centrades en diferents qüestions que giren entorn d'aquest tema.

Beneficis:

- Els joves coneixen mentors de diferents comunitats, la qual cosa diferencia aquest projecte de molts altres serveis per a refugiats oferts al Regne Unit, que se centren únicament en aquests últims.
- Els joves aconsegueixen una oportunitat per intercanviar informació sobre els seus orígens des d'un angle molt positiu que no està basat en estereotips o preguntes comunes sobre guerres i desastres.
- Els joves adquireixen habilitats lingüístiques, de presentació i de debat.
- Els joves obtenen informació sobre el seu nou entorn i sobre altres serveis/oportunitats per a joves.

Amb aquests dos mètodes, PeaceMaker dóna prioritat a la consulta continuada amb joves sobre els reptes als quals han de fer front. Realitzem el nostre treball d'acord amb el nostre enfocament organitzatiu de lideratge juvenil i actualment estem creant un Comitè de Joves per orientar la nostra tasca i els nostres projectes futurs. Volem continuar capacitant els joves perquè puguin identificar els reptes als quals s'enfronten i ajudar-los a combatre'ls dins de les seves comunitats i els seus grups d'iguals. Durant els últims 14 anys, hem aconseguit reunir joves i donar-los suport perquè puguin convertir-se en ciutadans i agents de canvi articulats i amb veu pròpia i amb aquests mètodes esperem fer-ho en el futur.

PROJECTE «MENTORS PER A IMMIGRANTS (MEMI)»

Diana Altun

*Responsable del projecte «Mentors per a Immigrants»,
Bremen, Alemanya*

El projecte «Mentors per a Immigrants» (Projecte Memi, per la seva abreviatura en alemany) pretén ajudar els immigrants nous a integrar-se a la ciutat de Bremen.

Durant un any, un *mentor* apadrina un nouvingut (*pupils*). L'objectiu d'aquest apadrinament resideix en el fet que els mentors acompanyen i donen suport als seus pupils en la seva vida quotidiana i en la seva relació amb les institucions oficials. Aquest tipus de presa de contacte amb la societat d'acollida i d'acompanyament ha de proporcionar a l'immigrant informació sobre el sistema polític, el panorama de partits polítics, el sistema educatiu alemany i —de forma general— sobre els valors i normes de la societat alemanya. El projecte ha de contribuir, a més, al fet que els nous ciutadans siguin capaços de valer-se per si mateixos en el dia a dia de la ciutat de Bremen.

Reclutament de mentors

En la recerca de mentors és especialment important aconseguir persones capaces de comprometre's amb els objectius del projecte.

Un mètode de reclutament clàssic consisteix a informar del que fem a través dels mitjans de comunicació. Però, d'altra banda, les visites a domicili ens semblen necessàries per establir un contacte directe amb la gent: visitar-la i parlar directament amb ella per sensibilitzar-la i reactivar-la. En aquest últim cas, solem recórrer a les nostres pròpies xarxes socials: familiars, amics, veïns, etc.

Però, pot ser mentor qualsevol ciutadà que vulgui col·laborar? No. És molt important que el mentor compleixi, com a mínim, dos requisits:

En primer lloc, un mentor ha de tenir uns molt bons coneixements de la llengua alemanya, tant a nivell oral com escrit. La comunicació entre el mentor i el nouvingut es realitza exclusivament en alemany. Si el mentor no domina bé l'idioma, transmetrà als nous ciutadans coneixements lingüístics incorrectes, que després els costarà més corregir.

En segon lloc, un mentor ha de tenir un nivell d'acceptació cap a l'*altre* molt alt. Ha de considerar la presència del nouvingut com una oportunitat i no com una xacra per a la societat.

En totes les classes socials es poden trobar mentors adequats. Una de les nostres fonts es troba a les esglésies, ja que l'església acull molta gent compromesa socialment. A més, a l'església van també molts pensionistes, que tenen més temps lliure que la població activa. D'una banda, els pensionistes ajuden a la integració dels nouvinguts i, de l'altra, augmenten la seva pròpia autoestima en sentir-se útils socialment.

Es valora també que una família amb nens assumeixi el padrinatge d'una família amb nens nouvinguda. En aquest cas, els nens tenen la possibilitat d'aprendre els uns dels altres i evitar des del principi els prejudicis del món dels adults.

Reclutament dels pupils

El principi de reclutament de pupils (els immigrants) no és diferent del que s'ha d'aplicar per reclutar mentors. Lògicament, també en aquest cas s'ha de recórrer a la premsa i a tot el ventall de mitjans de comunicació. Per prendre contacte amb els nous immigrants, s'ha de fer publicitat en els llocs en els quals aquestes persones es reuneixen, busquen ajuda, etc. Entre aquests llocs es poden incloure els següents:

- **Oficina d'Estrangeria.** En fer una ullada a la nova llei d'immigració, se sap ràpidament que quan un estranger viatja a Alemanya ha d'apuntar-se a l'Oficina d'Estrangeria tant bon punt arribi. Després d'acordar-ho amb aquesta agència, es poden repartir fullets, penjar cartells a les parets i parlar directament sobre el projecte Memi als assistents. Els col·laboradors del projecte han de parlar diversos idiomes per poder sensibilitzar des del principi sobre el projecte els immigrants nouvinguts en la seva pròpia llengua. El material publicitari (fullets, cartells, prospectes) per atreure pupils ha d'estar traduït a diverses llengües.
- **Oficina d'Assistència Social.** En molts casos, fins que no troba feina i en la primera fase després de la seva arribada, l'immigrant depèn de l'ajuda de l'Estat. Per poder rebre l'ajuda, és imprescindible anar a l'oficina d'assistència social. Aquí es pot actuar de la mateixa manera que a l'agència d'estrangeria.
- **Oficina Federal d'Immigració i Refugiats (BAMF).** L'Oficina Federal d'Immigració i Refugiats dóna suport, coordina i assessora una infinitat de mesures d'integració, entre les quals hi ha els cursos d'integració i orientació. Els nouvinguts estan obligats a participar en aquests cursos. Mitjançant una col·laboració amb la BAMF es pot contactar fàcilment amb aquestes persones i guanyar-les com a pupils.
- **Oficines d'Orientació.** A més, hi ha oficines d'orientació on els nous immigrants reben els primers consells. Col·laborant amb aquestes entitats, s'augmenten les possibilitats de prendre contacte amb més immigrants nouvinguts.
- **Escoles/guarderies.** Les escoles i guarderies són llocs molt importants per reclutar pupils. Els nens que emigren amb els seus pares van a la guarderia i a l'escola i són el nexa d'unió entre els seus pares i la ins-

titució. En aquest sentit, si es vol aconseguir els pares d'aquests nens com a pupils, s'ha de col·laborar amb les escoles i les guarderies, amb els directors i mestres d'escoles, i organitzar reunions informatives.

A més, quan els pares tenen nens en edat escolar, estan especialment interessats en la integració, ja que consideren que les oportunitats dels seus fills d'ascendir socialment depèn fonamentalment d'una bona integració. Els pares reclutats com a pupils actuen com a agent multiplicador, divulgant el projecte entre les seves xarxes socials i coneguts.

- **Institucions religioses (escoles/mesquites).** En aquest cas és possible dirigir-se selectivament tant a les esglésies com a les mesquites, ja que són llocs de trobada per a molta gent de diferents nacionalitats i maneres de vida molt diverses. Les experiències en matèria d'immigració mostren que molts immigrants busquen, durant la seva primera etapa de residència, una espècie de protecció en les institucions religioses abans de sentir-se segurs en la societat. Això converteix el pastor de l'església i l'imam de la mesquita en figures respectades que poden sensibilitzar els nous immigrants sobre l'oferta del projecte. És molt important realitzar una trobada informativa amb els representants de les institucions religioses per explicar-los els avantatges del projecte.
- **Comitès d'empresa.** En les empreses de producció, sobretot en les grans, treballen molts immigrants. Aquests immigrants poden ser pupils o intermediaris potencials. La majoria viu en barris on hi ha molts immigrants com ells, amb els quals es veuen quan van a comprar i en festivitats. Referent a això, els representants de consells d'empreses poden actuar com a agent difusor del projecte. Aquests representants poden informar els seus companys sobre el projecte i difondre fullets i prospectes en llocs accessibles per a ells.

Relacions públiques

Els mitjans de comunicació i les relacions públiques són molt importants per tal que el projecte funcioni. Transmeten el concepte i els objectius del projecte al gran públic i poden facilitar-ne l'acceptació.

- **Presentació i comunicació online.** Els ciutadans i ciutadanes han de tenir la possibilitat d'accedir a la informació relativa al projecte a Internet. Per això, la pàgina central del projecte està penjada i actualitzada contínuament. D'altra banda, qualsevol pot apuntar-se a través d'aquest mitjà, la qual cosa simplifica el treball de l'entitat organitzadora.
- **Informació in situ.** No és estrany que els immigrants tinguin poc contacte amb persones autòctones. A causa del seu desconeixement de l'idioma o de la por a causar una mala impressió, els nous immigrants solen estar la major part del temps amb gent del seu país quan arriben a Alemanya. D'aquesta manera s'origina automàticament un dèficit d'accés a la informació necessària per al foment de la integració. Per fer accessible aquesta informació, cal dirigir-se directament als immigrants, *in situ*. I això només pot fer-se en els llocs als quals acudeixen: escoles, guarderies, centres comercials, festes de barris, centres d'ensenyament, etc.

- **Publicació.** El desenvolupament del projecte ha de publicar-se de forma episòdica, de manera que els ciutadans i ciutadanes estiguin permanentment informats. Això permet que es facin una idea general del treball i que aquest els inspire confiança. La publicació es pot realitzar en forma de comunicat de premsa, fullet, cartell i prospecte.
- **Suport a través dels mitjans de comunicació.** S'ha de mantenir al dia els mitjans de comunicació, ja que són els millors distribuïdors de la informació. La participació en els actes i l'interès pel projecte poden fomentar-se intensament mitjançant un bon assessorament als mitjans de comunicació. D'aquesta manera, es pot convidar els periodistes de la premsa general i especialitzada a visitar la institució del TJV e.V. (on es troba el programa Memi), per informar-los. Les conferències de premsa són un altre dels components d'un possible programa de suport mitjançant els mitjans de comunicació.

Conclusió

Alemanya és un país de destinació d'immigrants. A la República Federal resideixen actualment 14 milions de persones amb antecedents d'immigració. L'Estat depèn de la participació dels membres de la societat; això inclou tant els immigrants com la població autòctona. Si realment volem solucionar els problemes d'integració, la societat ha d'implicar-se en el procés mateix des del seu origen.

En aquest sentit, el projecte Memi no pretén que els mentors acompanyin cada dia els immigrants, sinó fomentar un tipus d'ajuda addicional a l'autoajuda. El padrinatge s'ha de dur a terme i entendre's com una ajuda per donar els primers passos en una nova vida i en un nou entorn. Per aquesta raó, els immigrants que participen en el projecte es comprometen a explicar les seves experiències a altres immigrants i donar-los suport, al seu torn, quan puguin.

Miquel García

*Tècnic del Servei de Promoció Econòmica,
Ajuntament de Granollers*

Aquest és un dels mites grecs més complexos i alhora més propers a l'ésser humà. Humà perquè Ulisses cerca, lluita i pateix en estimar, complex perquè una multitud de personatges i obstacles apareixen en la seva travessia de retorn des de Troia, on va lluitar a la guerra, fins a la seva llar a Grècia. Aquest viatge pot qualificar-se d'itinerari humà, a causa de les dures proves a què es veu sotmès al llarg de la seva vida.

Transgredint pràctiques habituals i esquemes consagrats, propis de la seva època, Ulisses va introduir sistemàticament noves maneres de fer front als perills i resoldre els problemes. En cada acció representà un exemple de prudència, flexibilitat i capacitat de resposta, tot i que en el seu afany mai no va sotmetre el nucli permanent de la seva existència, el seu sentit de la vida, a guanys passatgers.

El desarrelament forçat (quan va anar a la guerra de Troia), el dolor per la llunyania de la seva pàtria grega i la decisió de tornar-hi, són realitats que han afectat milers d'éssers humans al llarg dels segles i avui dia és un tema de molta actualitat, a causa dels fenòmens migratoris que es produeixen en la nostra societat. Tot això ens ha inspirat a l'hora de batejar aquest projecte, donades les similituds d'aquest bonic mite amb el col·lectiu al qual va adreçat el programa.

Introducció

El Pla Municipal d'Acollida «Granollers, vila oberta a les persones» recull els objectius que es proposen en l'àmbit municipal en matèria d'immigració. Específicament, i amb l'objectiu d'afavorir el nivell d'interacció i participació en la vida pública del col·lectiu immigrant, es va crear la Mesa d'acollida de persones immigrades.

La Mesa d'acollida de persones immigrades és un organisme informatiu i consultiu d'assessorament de l'Ajuntament de Granollers en matèria d'immigració i interculturalitat, que es crea amb la finalitat d'integrar la participació dels ciutadans i de les seves associacions en la gestió municipal en aquests àmbits.

Neix amb la voluntat de representar els diferents col·lectius d'immigrants, entitats, institucions i associacions diverses que treballen per la interculturalitat. Aquest organisme es dibuixa com un element de referència per a les actuacions, tant de l'Ajuntament com de les entitats, pel que fa a l'anàlisi, valoració i seguiment de projectes inclosos al Pla Municipal d'Acollida, i altres activitats afins.

El que s'ha anomenat «fenomen migratori» és una realitat que dia a dia es materialitza en l'àmbit local. Constatem que la nostra ciutat és acollidora de persones nouvingudes; cal tenir en compte, però, que el nombre de persones immigrades que viuen a Granollers és d'unes 12.000, dada que suposa un descens del 6% respecte de l'any anterior. Si tenim present que la població total del municipi, l'1 de gener de 2010, era de 59.698 habitants, la població immigrada representa actualment el 19,80% de la població total de la ciutat.

Pel que fa al lloc de procedència, l'any 2010, el grup majoritari era el de les persones procedents d'Amèrica Llatina amb el 43%; en segon lloc, les d'origen marroquí amb el 27%; i en tercer lloc, trobem el grup format per immigrants procedents de la resta d'Àfrica amb el 22%. El 8% restant estaria integrat per persones procedents de països asiàtics i del nord d'Europa.

Totes aquestes dades evidencien, en primer lloc, l'heterogeneïtat del col·lectiu al qual fem referència. Sovint parlem d'immigrants de manera genèrica, però no podem oblidar la diversitat social i cultural que amaga aquesta etiqueta.

Les dades del mateix Servei de Promoció Econòmica de Granollers ens poden ajudar a visualitzar de manera més clara aquesta realitat: el percentatge de persones immigrades que s'han donat d'alta al servei de Promoció Econòmica durant el darrer any per cercar feina i/o formació suposa el 45% sobre el total de persones ateses. D'aquestes persones, el 69% són homes.

Són significatives les dades dels usuaris que habitualment utilitzen els serveis del Club de treball per cercar feina. Segons dades recollides, dels 1.547 usuaris del servei, 795 són persones immigrades extracomunitàries, fet que representa un 51,4% del total d'usuaris del Club.

A l'hora de proposar les accions de formació professionalitzadora, hem buscat una coherència amb les necessitats i demandes realitzades pels usuaris dels nostres serveis. Així podem veure que el 70% de les dones immigrades que sol·liciten feina com a auxiliar de cuina són persones immigrades extracomunitàries. Així mateix, gairebé el 70% dels homes d'aquest recurs sol·liciten com a feina preferent la de mosso de magatzem. Així mateix, hem tingut en compte que es tracta de dues ocupacions amb una sortida laboral clara i una absorció de personal que pertany a aquest col·lectiu força important.

Totes aquestes dades exemplifiquen el creixement d'immigrants que han viscut a Granollers durant els darrers anys i que, com és previsible, ha suposat la generació de reaccions socials de caire divers davant la presència d'aquest col·lectiu, fet que ha reforçat la necessitat d'actuacions des de l'àmbit de l'administració municipal per facilitar la seva integració.

De fet, al Pla d'Actuació Municipal, dins de l'Àrea de Processos Estratègics i Participatius i de Promoció Econòmica, es desenvolupa tot un Pla d'Acollida que prioritza el coneixement de la diversitat cultural, la normalització lingüística, l'acollida de joves immigrants i, en definitiva, la implantació a Granollers del Pla Municipal d'Acollida per a persones immigrades: «Granollers, Vila Oberta a les persones», aprovat l'any 2001 amb el consens de tots els grups municipals. Aquestes actuacions lliguen perfectament amb les propostes de l'Acord estratègic per la internacionalització, la qualitat de l'ocupació i la competitivitat de l'economia catalana, signat el 16 de febrer de 2005, així com amb les del Pla General d'Ocupació de Catalunya.

Finalment, no podem oblidar que el ple del Parlament de Catalunya, en sessió celebrada el 27 de juny de 2001, va votar, per unanimitat, la Resolució 858/MI, en què es va aprovar el Document de la Comissió d'Estudi de la Política d'Immigració a Catalunya. A l'apartat dedicat a la política laboral, l'esmentat document diu:

«La inserció laboral és un element clau per a la integració: tenir un lloc de treball retribuït és per a molts el principal element per a la integració en una comunitat; la precarietat genera inestabilitat per a la persona i la societat».

Així doncs, en el marc del Pla d'Acollida, seguint les orientacions de l'Estratègia Catalana per a l'Ocupació, les conclusions del document de la Comissió d'Estudi de la Política d'immigració a Catalunya i, en definitiva, els objectius determinats pels programes operatius del Fons Social Europeu, es proposa el Projecte Ulisses, dispositiu d'inserció sociolaboral adreçat al col·lectiu de persones immigrades extracomunitàries.

Desenvolupament

El Projecte Ulisses pretén ser un recurs d'integració sociolaboral per a les persones immigrades i un element mediador entre les necessitats reals de l'empresa i les del col·lectiu.

Creiem fermament en la necessitat de realitzar, des del sector públic, intervencions positives envers els processos d'integració del col·lectiu immigrant, amb la intencionalitat d'acollir les persones de diferents països d'origen, facilitar el coneixement de la cultura receptora i promoure el diàleg entre cultures.

A partir de les dades referents a l'evolució d'aquest col·lectiu a la ciutat de Granollers i en els nostres propis serveis, perfilarem tot un seguit d'accions que tenen com a eix vertebrador itineraris individualitzats d'inserció que s'articulen al voltant d'una acció professionalitzadora.

El programa combinarà diferents accions d'atenció individualitzada i grupal de caràcter transversal i/o temporal, amb els objectius següents:

Objectiu general:

- Integrar les persones immigrades extracomunitàries en el mercat laboral.

Objectius específics:

- Motivar i orientar els/les participants per tal d'adquirir autonomia personal i laboral.
- Proporcionar les eines i competències necessàries per tal de facilitar la seva integració en el món sociolaboral.
- Sensibilitzar el teixit empresarial per tenir igualtat d'oportunitats a l'hora d'accedir al mercat de treball.

La metodologia proposada fomenta estratègies basades en la flexibilitat, la proactivitat i l'aprenentatge continu. L'eix central ha de ser l'assumpció de la responsabilitat en el procés personal. La metodologia, doncs, s'ha de basar en la pràctica i ha de ser altament participativa, per tal de promoure l'activació i el canvi del procés personal dels participants.

Cada persona compta amb uns coneixements professionals, acadèmics, familiars i socioculturals molt valuosos que, degudament reconvertits i potenciats, poden extrapolar-se al món laboral. Parlem de reconèixer les competències personals, potenciar les transversals i, si cal, reforçar les competències tècniques necessàries per incorporar-se al mercat de treball actual.

De manera transversal i en la realització de cada acció del programa s'identificaran aquestes competències adquirides en la vida laboral, personal i social per tal de fer-les visibles i transferir-les a l'àmbit laboral.

A partir de les sessions informatives i de les dades obtingudes durant entrevistes individuals posteriors realitzarem un diagnòstic del perfil dels participants que integri la situació personal, familiar, social i professional. Aquest diagnòstic ens permetrà elaborar, de manera consensuada amb el/la participant, un itinerari personalitzat per a cadascun dels casos, tenint en compte les seves necessitats i els recursos més adequats. La definició d'aquest itinerari i els seus objectius es farà a través d'una o més sessions de tutoria. Es dissenyen objectius i itineraris individualitzats per a cadascun dels participants. Atès que el perfil d'entrada és divers, la resposta també contempla aquesta diversitat en l'itinerari d'inserció.

D'aquesta manera, el programa està dotat d'una plasticitat que ens permet apropar-nos a la realitat de cada persona i, per tant, adaptar-nos a les seves peculiaritats personals, facilitant el procés d'acompanyament en la inserció sociolaboral i garantint un ajut i un suport de qualitat.

Les accions de grup, pròpies del nostre projecte de treball, es desenvoluparan utilitzant una metodologia que fomenti la participació activa i la implicació dels participants. Així, es faran servir dinàmiques de grup, simulacions, anàlisis de casos, etc. De fet, són els mateixos participants els que triaran, entre una sèrie de propostes de l'equip, quina és la formació professionalitzadora que volen realitzar.

El nostre dispositiu integral de formació i inserció combina accions de caràcter temporal i accions de caràcter transversal, com també diferents mesures de suport per a la realització de les activitats proposades.

Accions de caràcter temporal

- Acollida i informació
- Mòduls específics de formació laboral
- Operari de magatzem. Conductor de carretons elevadors (obtenció del carnet)
- Mòdul d'alfabetització en l'ofici
- Formació instrumental d'alfabetització informàtica
- Mòduls de mobilitat geogràfica
- Mòduls de motivació
- Mòduls d'orientació laboral

Accions de caràcter transversal

- Tutories
- Assessorament legal (1)
- Servei de llar d'infants gratuït (2)
- Derivació a recursos formatius
- Recerca activa d'ocupació
- Seguiment a la inserció
- Acompanyament a la inserció

Pla d'inserció

- Sensibilització a l'empresa
- Prospecció d'empreses
- Acompanyament a la inserció
- Recerca activa de feina
- Pràctiques laborals
- Seguiment a la inserció

- 1) S'estableix un conveni de col·laboració amb el Col·legi d'Advocats de Granollers, per tal d'oferir assessorament legal gratuït als participants del projecte, en tots aquells temes jurídics que els afecten directament. Es combinen assessoraments en matèria d'estrangeria (permisos, reagrupament, etc.) i en matèria laboral (contractació, nòmines, etc.).
- 2) S'estableix un conveni interdepartamental amb l'Àrea d'Educació per tal de reservar places dins de les escoles bressol municipals per a aquells participants que tinguin fills menors de tres anys i que, per poder conciliar el seu procés formatiu amb el familiar, necessiten aquest servei.

Conclusions

En general, podem dir que el fet d'oferir la possibilitat d'obtenir un títol formatiu i professional com el de carreter s'ha valorat com a una bona oportunitat, ja que és una formació de curta durada, gratuïta i amb perspectives laborals.

Un altre aspecte que es valora molt positivament és la possibilitat d'accedir a un assessorament legal de manera gratuïta, així com facilitar la

conciliació formativa-laboral, gràcies a les places de llar d'infants gratuïtes mentre dura el procés de formació.

Un altre aspecte que cal destacar és la possibilitat d'incloure accions específiques d'alfabetització en castellà i català, ja que els recursos disponibles en el nostre territori tenen una limitació pel que fa al nombre de places i temps d'inscripció. Tant els mateixos beneficiaris de l'acció com l'equip tècnic destaquen la importància de realitzar aquesta formació prèvia a altres accions, per tal d'aprofitar millor aprenentatges posteriors, esdevenir més autònoms en la recerca de feina i més ocupables respecte als requisits de coneixement d'idiomes que demanen les empreses.

En l'aspecte tècnic, es valora el fet de dedicar més hores a la sensibilització i la prospecció de les empreses del territori, per tal de donar una sortida més gran a aquest col·lectiu que, com ja s'ha vist, tenen més dificultats d'inserció. S'ha de tenir en compte que cal generalitzar la perspectiva de la responsabilitat social de les empreses respecte al seu paper actiu en el territori on operen. Per tant, s'hauria de conscienciar sobre la necessitat d'oferir pràctiques per donar l'oportunitat d'aprendre en un context de treball real, de manera que després puguin crear llocs de treballs més qualificats.

Es considera també imprescindible la creació d'una figura que doni suport psicològic extern als participants del projecte. Aquesta figura no existeix en l'actualitat i creiem que és necessària per donar resposta a qüestions vinculades al dol i a la pèrdua d'identitat de les persones novingudes.

PROGRAMA D'INTERVENCIÓ AMB UNITATS FAMILIARS: PROJECTE «NUEVOS SENDEROS»

Gemma Miñarro

*Responsable del Programa d'intervenció amb unitats familiars.
Coordinadora del Projecte «Nuevos Senderos», Fundación CEPAIM*

CEPAIM és una organització no governamental sense ànim de lucre, d'àmbit estatal, amb presència en vuit comunitats autònomes, que inicia el seu camí l'any 1994.

L'any 2008, elaborem el Pla Estratègic, amb una periodicitat de quatre anys, en el qual es defineix la nostra missió: promoure un model de societat intercultural que faciliti l'accés ple als drets de ciutadania de persones migrants, desenvolupant polítiques de lluita contra qualsevol forma d'exclusió social i col·laborant en el desenvolupament dels seus països de procedència. Així mateix, els principals valors són: la interculturalitat, la igualtat d'oportunitats entre dones i homes, la solidaritat, la justícia, el compromís, la igualtat de tracte i de no discriminació i la gestió de la diversitat. També queda definida, en el Pla Estratègic, la visió, el que tenim i el que desitgem, de la forma següent: CEPAIM és una organització independent, cohesionada i sostenible que vol donar respostes a dinàmiques socials relacionades amb el fet migratori. Referent pràctic i teòric en l'aplicació coherent de polítiques transversals d'interculturalitat, gestió de la diversitat, gènere i codesenvolupament, prenent com a base el fet territorial.

Les nostres àrees d'intervenció queden definides en els següents programes d'intervenció:

- Programa d'Acollida i Habitatge.
- Programa d'Integració Sociolaboral.
- Programa de Serveis a Empreses i Gestió de la Diversitat.
- Programa de Participació.
- Programa de Cooperació al Desenvolupament i Codesenvolupament.
- Programa de Mediació Intercultural.
- Programa d'Intervenció amb Unitats Familiars.
- Programa d'Igualtat d'Oportunitats entre Dones i Homes.
- Programa de Sensibilització i Comunicació Externa.

Des de juliol de 2005 estem certificats en el Sistema de Qualitat, segons la Norma UNE-EN ISO 9001:00.

D'aquesta manera, el Programa d'Intervenció amb Unitats Familiars de CEPAIM sorgeix l'any 2008, com a resultat de la publicació del Pla Estratègic 2008-2012, de CEPAIM, i amb aquest s'obre un nou nivell d'intervenció, on «el subjecte de la intervenció» ja no és l'individu, sinó tota la unitat familiar, entenent que la inclusió de tota la unitat familiar potencia i consolida la inclusió social de cadascun dels seus membres.

Antecedents

CEPAIM en els seus 15 anys d'experiència es proposa com un espai per a l'experimentació de nous camps de treball vinculats al fenomen migratori. Els diferents projectes en els quals s'ha treballat des de CEPAIM tenen la mateixa finalitat: millorar els nivells d'inserció sociolaboral de la població immigrant, les seves condicions de treball, com també incidir sobre l'eliminació dels factors que afavoreixen la discriminació d'aquest col·lectiu en l'accés al món del treball, a l'associatiu, a l'habitatge, a la sanitat, a l'educació, etc. Crea espais per a la comunicació, la trobada i el coneixement mutu entre la població autòctona i els/les immigrants, sempre des d'allò que ens uneix i no des del que ens separa. Valora la immigració com un recurs i no com a font de problemes. Com és habitual entre les organitzacions que treballen per afavorir la inserció sociolaboral de col·lectius amb dificultats especials, s'ha generalitzat a CEPAIM, com a metodologia de treball, els denominats «Itineraris Personalitzats d'Inserció», la finalitat dels quals és facilitar l'accés al mercat laboral de les persones amb dificultats afegides per trobar una feina o per crear una activitat empresarial. Es tracta d'un procés en el qual es parteix de la situació real de cada persona i es tenen en compte, tant les seves capacitats i potencialitats en els àmbits social, cultural i laboral, com les seves manques formatives, d'actitud o les produïdes per una determinada situació personal, familiar o social. L'itinerari tracta de desenvolupar les competències i facilitar els recursos de qualsevol índole perquè finalment cada persona pugui adaptar-se al mercat laboral.

La metodologia a la qual fem referència s'utilitza en tota la Xarxa de Centres d'Inserció Sociolaboral de CEPAIM. Encara que els seus resultats són provats, les noves situacions socials d'especial vulnerabilitat, vinculades al fenomen social de les migracions, la presència de la dona immigrant, els factors de doble discriminació que presenten en el seu procés d'inserció, l'augment constant dels processos de reunificació familiar, la presència i escolarització de menors, les especials dificultats per a la integració dels nuclis familiars, etc. es configuren com a nous reptes enfront dels quals cal l'experimentació de noves formes de fer les coses, de noves metodologies i estratègies que incrementin els resultats obtinguts.

Per aquests motius, des dels centres de CEPAIM hem anat dissenyant nous tipus d'itineraris integrats d'inserció que se sumen als itineraris individualitzats, a l'ús, definint nous protocols i procediments que reforcen, d'una banda, els itineraris per compte propi i defineixen nous itineraris integrats d'inserció, però no ja de persones individuals, sinó de nuclis familiars i/o de dones soles amb menors a càrrec.

D'aquesta manera, durant els anys 2002-2004, es va dur a terme el Projecte NEXOS (Iniciativa Comunitària EQUAL), promogut i implemen-

tat per una Agrupació de Desenvolupament composta pel Ministeri de Treball i Assumptes Socials, a través de la Direcció General d'Integració dels Immigrants i l'Institut de la Dona, la Universidad Complutense de Madrid, la Universitat de Barcelona, Creu Roja Espanyola i el mateix CEPAIM. Dins del Projecte es desenvolupa l'actuació «Itineraris integrats d'inserció de famílies immigrants des de la perifèria cap a zones en despoblament», una experiència innovadora i complementària amb itineraris personalitzats, la finalitat dels quals era cobrir dos tipus de demandes complementàries. D'una banda, oferir una alternativa de projecte de vida a persones immigrants que residien a les grans ciutats i que patien problemes d'integració sociolaboral i, de l'altra, la necessitat de repoblació d'alguns territoris de l'interior d'Espanya.

Fruit d'aquest treball es va desenvolupar un dispositiu experimental, que va possibilitar la inserció de 10 unitats familiars amb situacions d'especial vulnerabilitat, tant espanyoles com immigrants, en municipis amb baixa densitat de població a les províncies de Terol, Sòria i Guadalajara; tres anys després, la majoria d'aquestes famílies continuen residint a les províncies de destinació. Així mateix, el dispositiu també va donar resposta als desajustaments que afecten determinades unitats familiars que resideixen a les grans ciutats, oferint-los la possibilitat de disposar d'un habitatge digne, una oferta laboral, almenys, per a un dels membres de la unitat familiar, un acompanyament en el procés d'inserció sociolaboral en el seu nou hàbitat i tots els beneficis de l'estil de vida en el medi rural. Paral·lelament, els municipis participants també van obtenir diferents i importants beneficis amb l'arribada de *nous pobladors*, com la conservació i fins i tot l'augment de la seva població, evitant en alguns casos la desaparició d'alguns municipis a mitjà o llarg termini; van permetre millorar els seus pressupostos municipals; pal·liar determinades manques de mà d'obra, i, per descomptat, mantenir determinats serveis oberts, com les escoles, els serveis mèdics, etc.

Una vegada finalitzada l'execució del projecte, i per l'èxit dels seus resultats, es va obrir una tercera fase (Acció 3) amb l'objectiu d'aprofitar per part de diferents entitats i administracions públiques les *bones pràctiques* i ensenyaments del projecte, la generalització d'actuacions satisfactòries susceptibles de ser aplicades en àmbits més amplis (polítiques provincials, regionals, nacionals i europees).

El primer pas de transferència d'aquestes bones pràctiques va consistir en l'edició dels materials següents:

- Senderos: Guia metodològica, itineraris de família.
- Senderos: Investigació-avaluació. Integració d'immigrants en zones rurals despoblades: un model d'intervenció.

D'altra banda, es va signar un conveni de col·laboració entre CEPAIM i la Conselleria de Treball i Política Social, Direcció General d'Immigració, Voluntariat i altres col·lectius de la regió de Múrcia per a l'any 2006, a través del qual es va continuar inserint famílies en el medi rural, en estreta col·laboració amb la Diputació de Terol. La Comunitat de Madrid, per la seva banda, va aprovar el 2005 el projecte «Nuevos Senderos» amb l'objecte de traslladar l'experiència a la Sierra de Madrid. Aquestes experiències de transferència de bones pràctiques

ens han permès continuar verificant que es tracta d'un model d'itinerari innovador i amb un fort potencial d'èxit, ja que existeix demanda tant des de les unitats familiars, com des dels municipis de recepció de les famílies.

Des d'octubre de l'any 2007 fins a l'actualitat, i a través d'un conveni subscrit amb la Direcció General d'Integració dels Immigrants, de la Secretaria d'Estat d'Immigració i Emigració, del Ministeri de Treball i Immigració, i que està cofinançat pel Fons Social Europeu, hem anat desenvolupant de forma més integrada i estable el projecte «Nuevos Senderos: Integració de famílies immigrants en zones rurals despoblades».

Objectius:

- Afavorir la inserció laboral i social de famílies immigrants en situació d'especial vulnerabilitat en l'àmbit rural.
- Facilitar als municipis rurals recursos humans i organitzatius que permetin el manteniment i/o desenvolupament d'activitats socials i econòmiques que puguin estar amenaçades per la situació de despoblament.
- Contribuir a millorar la percepció social de la immigració donant visibilitat als aspectes positius que aporta al desenvolupament local de municipis que es troben en processos de despoblament.
- Afavorir els espais d'interlocució entre diversos agents a nivell territorial, articulant xarxes de cooperació entre els municipis rurals receptors de les unitats familiars.
- Implicar als diversos agents afectats en el procés: ajuntaments, comunitats autònomes, empreses, centres educatius, associacions, professionals, etc.

La nostra metodologia és de caràcter integral i contempla diferents fases:

- Formació de l'equip de tècnics.
- Contactes amb institucions públiques, corporacions autonòmiques, provincials i locals, empresariats i associacions de les comunitats d'Aragó, Castella-La Manxa i Castella-Lleó.
- Signatura de convenis de col·laboració amb els ajuntaments d'acollida.
- Preselecció i contactes previs amb les unitats familiars interessades a participar en els itineraris des de les ciutats d'origen, de les comunitats d'Andalusia, Murcia, València i Madrid.
- Inici d'accions formatives i d'orientació amb les unitats familiars en el marc dels Itineraris Integrats d'Inserció, que van des d'accions individuals (amb cada membre de la unitat familiar), accions familiars i accions grupals.
- Visita als territoris de destinació a les comunitats autònomes d'Aragó, Castella-La Manxa i Castella-Lleó.
- Trasllat i acompanyament a les unitats familiars.
- Seguiment de la inserció i intervenció una vegada instal·lades les unitats familiars en els municipis d'acollida.

En el procés d'informació, orientació i selecció tant amb les unitats familiars com amb els municipis d'acollida, es realitzen les etapes següents:

Treball amb unitats familiars

Dins dels dispositius d'inserció sociolaboral que CEPAIM té a les comunitats d'Andalusia, Murcia, València i Madrid, es concreten les etapes següents:

- Difusió de Projecte, tant a nivell intern, entre els equips tècnics, com difusió externa, amb altres entitats o centres d'inserció laboral de persones immigrants.
- Captació i selecció d'unitats familiars, que puguin estar interessades.
- Formació i orientació adaptada a les característiques de les unitats familiars; el treball amb les unitats familiars es desenvolupa a nivell individual amb tots els membres de la família, fins i tot amb els menors al seu càrrec, (entrevistes personalitzades, treball individual...) a nivell familiar (entrevistes familiars, visites domiciliàries...) i a nivell grupal (formacions específiques, tallers grupals...).
- Formació específica de coneixement del medi rural és una formació formada per dos mòduls, l'objectiu de la qual és conèixer i aprofundir en les característiques geogràfiques, socials, culturals i polítiques dels municipis rurals.
- Mesures d'acompanyament, suport econòmic durant el procés d'itineraris d'Inserció, principalment ajudes a la subsistència, a la formació i al transport.
- Seguiment continu durant el procés, i en particular, seguiment *in situ* al municipi de destinació.

Treball amb els municipis

Als centres que CEPAIM posseeix a les províncies de Ciudad Real, Guadalajara, Terol, Saragossa i Sòria es contemplen les següents accions:

- Difusió de Projecte, a través d'una Jornada de Presentació, al territori d'acolliment, dirigida als representants de les administracions públiques competents.
- (Diputacions, municipis, comarques...) teixit empresarial i social.
- Captació i selecció de municipis.
- Identificació d'ocupacions i disponibilitat d'habitatge.
- Signatura de convenis, entre municipi i CEPAIM.
- Visita prèvia, acompanyament a les unitats familiars als municipis de destinació, en la primera visita o en posteriors.
- Acompanyament a les unitats familiars en el trasllat definitiu al municipi.
- Seguiment continu durant el procés i, en particular, seguiment *in situ* al municipi de destinació.
- Mesures de sensibilització, amb l'objectiu de donar a conèixer una visió objectiva de les cultures d'origen, costums i formes de vida; formació d'agents socials: personal docent, agents municipals, personal sanitari, empresaris..., orientant-los sobre les situacions que poden presentar-se en la convivència intercultural; assessorament a les famílies que puguin exercir la labor de padrinatge de les famílies immigrants en la fase de recepció.

Els destinataris del projecte són, d'una banda, les unitats familiars:

- Unitats familiars, preferentment amb fills menors al seu càrrec.
- Que el seu projecte migratori opti per la permanència a Espanya.
- Que es trobin en possessió del permís de treball per part d'algun membre adult de la unitat familiar.
- Que tinguin coneixements suficients de la llengua espanyola, per part d'algun membre de la unitat familiar, per tal que a la seva arribada al nou territori el desconeixement de la llengua no suposi un obstacle en el procés d'integració.
- Que la unitat familiar no es trobi en una situació d'urgència-emergència social.
- Que posseeixin una motivació per residir en un medi rural.

D'altra banda, els municipis:

- Municipis rurals, que ofereixin una ocupació i un habitatge, que garanteixin l'estabilitat d'una unitat familiar.

Actualment el Projecte s'està desenvolupant a les comunitats d'Andalusia (Almeria i Sevilla), Murcia, València i Madrid, com a territoris que treballen amb unitats familiars que volen traslladar-se a una zona rural.

Els territoris de destinació, on es traslladen les unitats familiars són actualment les comunitats d'Aragó (província de Terol i Saragossa), Castella-La Manxa (províncies de Guadalajara i Ciudad Real), Castella i Lleó (província de Segòvia, Sòria i Valladolid).

També cal destacar que actualment treballem amb els municipis que pateixen un despoblament de les comunitats autònomes on treballem amb les unitats familiars, és a dir, amb els municipis de les comunitats d'Andalusia, Murcia, València i Madrid, que sofreixen una tendència progressiva de pèrdua de població.

Resultats

Els resultats obtinguts des de l'inici del Projecte fins a desembre del 2009 són els següents:

- Unitats familiars informades: 955
- Unitats familiars seleccionades: 500
- Unitats familiars formades (coneixement del medi rural): 377
- Persones formades: 633
- Menors participants: 470
- Municipis informats: 804
- Convenis signats: 110
- Visites prèvies realitzades: 61
- Unitats familiars traslladades al medi rural: 32 (9 Terol, 9 Ciudad Real, 9 Sòria, 8 Rincón de Ademuz, 3 Saragossa, 8 Guadalajara, 2 Burgos, 3 Segòvia, 3 Madrid)
- Unitats familiars que han millorat el seu nivell d'ocupació dins de la mateixa comunitat autònoma: 131

DEBAT 2. MODELS DE BONA GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ

Josep Maria Lahosa

Marco Aparicio

Barbara Schramkowski

Josep Maria Lahosa

Professor titular de Dret Administratiu, Universitat de Barcelona

Voldria agrair, en primer lloc, a la Fundació ACSAR i al CIDOB la seva invitació per compartir uns minuts amb vostès, i els voldria agrair especialment a tots vostès el fet d'estar aquí, avui, escoltant estoicament les nostres paraules. El moderador ens feia partícips, aquests darrers dies, d'alguns interrogants que se li plantejaven al voltant de la temàtica d'aquesta sessió: les bones pràctiques en l'administració local en la gestió de la convivència. Ens demanava també poder situar la nostra reflexió al voltant bàsicament d'aquests tres temes: el primer, sobre les possibilitats d'una dialèctica, en el marc actual de crisi i de canvi de paradigma, entre allò públic i allò privat; el segon tema el situava entorn dels drets dels ciutadans i ciutadanes i la convivència —Juli Ponce ens preguntava sobre la regulació d'aquests drets, sobre el seu nivell de garantia—; el tercer tema es basava en les capacitats d'articular polítiques transversals en l'actual estat de crisi; en aquest sentit, una de les qüestions a les quals haurem de donar resposta és si poden desenvolupar-se i si hi ha algun espai que en permeti la garantia.

Intentaré explicar aquests tres temes amb quatre pinzellades. Tot i que la invitació rebuda pels organitzadors ha estat feta en la meua qualitat de director de Serveis de Prevenció de l'Ajuntament de Barcelona, faré ús de la meua experiència com a secretari executiu del Fòrum Espanyol per a la Prevenció i la Seguretat Urbana. El Fòrum és una organització de ciutats espanyoles que formen un *lobby* per definir polítiques de seguretat. En l'àmbit europeu som una xarxa de més de 300 ciutats i administracions territorials articulades al voltant del Fòrum Europeu per la Seguretat Urbana que es va constituir a Barcelona l'any 1987. També faré referència a alguna experiència —no m'atreveixo a dir bones pràctiques, ja que sempre he considerat que la qualificació de «bones o males» l'han de fer els altres— durant la meua estada com a regidor d'Afers Socials i Salut a l'Ajuntament de Vilanova i la Geltrú al llarg de vuit anys, del 1999 al 2007. En aquella ocasió vaig poder coordinar un grup de treball del Fòrum de regidors i regidores de Benestar Social que la Diputació de Barcelona va posar en marxa per tal de reflexionar al voltant dels nous reptes que es plantejaven a les viles i ciutats de la província.

No tinc cap mena de dubte que si avui hi ha alguna administració que està donant algun tipus de resposta als tres temes plantejats pel moderador, aquesta és l'administració municipal. I no ho afirmo en termes de defensa corporativa; crec fermament que des dels ajuntaments i des del municipalisme espanyol, europeu i internacional es duen a terme polítiques d'innovació, es fa realment recerca aplicada, possiblement a causa de la tensió, en aquest cas positiva, que provoca la ubicació de l'administració local, —la proximitat amb els ciutadans— i, per tant, tenint a l'abast el coneixement més proper i immediat de les expectatives de les ciutats. Així mateix hi ha un gran coneixement sobre les capacitats o les limitacions dels serveis públics municipals, coneixement que ens permet ajustar la resposta segons l'àmbit de necessitat en què s'ha d'articular.

Els vull parlar, en primer lloc, des de les polítiques públiques de seguretat urbana, ja que la Direcció de Serveis de Prevenció està situada a l'Àrea de Seguretat Pública de l'Ajuntament de Barcelona; no els parlaré des de la perspectiva del Benestar Social, o dels Serveis Socials, ho faig des d'una Direcció de Serveis que tracta la prevenció del conflicte, no d'altres prevencions, d'altra banda necessàries. La nostra aproximació se situa, o pretén situar-se, en una dimensió d'anticipació al conflicte en què les accions no articulen respostes en l'àmbit del que coneixem com a prevenció inespecífica o, si prefereixen, primària. La nostra funció és definir o concretar aquelles accions que, tenint en el conflicte i la convivència el seu nord, volen actuar abans que el dany es produeixi. En aquest sentit, puc dir que la intervenció de l'Ajuntament de Barcelona dóna una certa resposta a la primera pregunta del moderador en relació amb el tema de la dialèctica públic-privada. Efectivament, en tots els projectes que es desenvolupen en la Direcció de Serveis de Prevenció es dóna una especial atenció a aquesta relació públic-privada. Ho fem convençuts que les opcions legislatives o governamentals tenen els seus límits en l'apropiació col·lectiva que se'n faci; crec, a més, que l'actual situació de crisi i de canvi de paradigma en les relacions socials, econòmiques i de sistema ens obre una gran oportunitat per reavaluar, resituar aquesta relació públic-privada. Estic parlant, evidentment, en el nostre cas, no del privat lucratiu, sinó del privat no lucratiu tant de les entitats del voluntariat com del tercer sector.

Des d'aquesta perspectiva, m'agradaria presentar un projecte en el qual ja estem treballant. «Barcelona, laboratori social» és un projecte que sorgeix de la necessitat de poder llegir i poder entendre i pensar polítiques sobre l'espai públic, però polítiques que tinguin en compte la relació que els joves tenen amb la ciutat i amb l'espai públic. Des d'aquesta perspectiva vam articular una proposta amb un grup de joves nacionals i estrangers —suposo que els que visquin a la província de Barcelona els coneixen perquè tenen un programa a la xarxa de televisions locals que es diu *Connectats*—, que, a partir de la imatge, de la utilització de la producció audiovisual, elaboren els seus projectes.

A partir d'aquesta necessitat de coneixement sobre la ciutat i els joves, i utilitzant la seva espontaneïtat i crítica en relació amb l'espai públic, ens interessava articular un projecte que després ens permetés definir política pública en l'àmbit de l'espai públic. De les primeres mirades realitzades per aquests joves, —es tracta d'una espècie de vídeo-cartografia de la ciutat— valorant què els interessa de l'espai públic, quines relacions s'estableixen a l'espai públic, es constata que avui els joves i els immigrants són els nous usuaris de l'espai i que n'articulen l'ús, més per iniciatives

grupals que per una acceptació de regulacions formals. Podríem dir que ambdós col·lectius són ciutadans en construcció i segueixen adaptacions similars: la necessitat de sentir-se participants d'un grup, d'un col·lectiu que té identitat pròpia i és singular, potser com a necessitat prèvia de sentir-se segurs, sentir-se acompanyats. I si volem construir ciutats socialment inclusives, aquesta és una perspectiva, és un dels nostres reptes immediats. Voldria parlar ara sobre aquelles pinzellades promeses sobre les qüestions plantejades pel moderador.

En primer lloc, i respecte a la relació públic-privada ja els he donat alguna indicació. No obstant això, voldria insistir en aquella capacitat, segons el meu parer, d'innovació, que plantejava amb anterioritat com una de les capacitats de les administracions locals. Es tracta d'allò que hem anomenat «mapa d'actors en prevenció del conflicte i de la convivència»; en aquest cas es tractava d'identificar les accions que es desenvolupen a la ciutat de Barcelona en matèria de prevenció i convivència.

El projecte desenvolupat partia de la certesa que a Barcelona, com en moltes altres ciutats, hi ha múltiples operadors que desenvolupen intervencions en matèria de prevenció del conflicte i de convivència, siguin públics o privats; també de la necessitat de conèixer i reconèixer aquesta gent, reconeixent-nos mútuament per tal de desenvolupar després un treball en xarxa, on les habilitats, els coneixements i les sinergies es transformin en valor social i comunitari en projectes conjunts. Per això, l'any 2008 vam dur a terme una recerca a Barcelona i vam entrevistar-nos amb més de 800 serveis i entitats públiques i privades. D'aquesta recerca podem concloure que a Barcelona es desenvolupen, de forma quotidiana, més de 350 accions concretes de prevenció del conflicte i de promoció a la convivència; que pràcticament el 50% d'aquestes accions, és a dir, la meitat, tenen una titularitat privada no lucrativa (estem parlant d'entitats, parròquies, esplais, grups de voluntaris, associacions de pares i mares d'alumnes, etc.). Prendre consciència d'aquesta realitat, mesurar-la, quantificar-la ja ens sembla una aportació extraordinària per tot allò que representa de responsabilitat social del conjunt de la ciutat. Aquest matí, Josep Ramoneda parlava d'aquesta dimensió del reconeixement i que reconeixent-los també et reconeixen. Valorar la diversitat d'aproximacions i la possibilitat que ens ofereix aquest reconeixement per utilitzar els múltiples i diversos coneixements i habilitats del sector públic i privat, ens dóna un potencial col·lectiu que articularem properament en el marc de l'Acord Ciutadà per una Barcelona Inclusiva. De fet, es podria pensar en quina situació es trobaria la ciutat sense aquestes més de 350 accions en prevenció del conflicte i la convivència i aquests més de 200 operadors públics i privats: probablement en una situació social i política insostenible.

En segon lloc, i en relació amb el tema dels drets i la convivència, per a mi hi ha un dret bàsic i que sovint no s'explicita més enllà d'alguns moments puntuals: és el dret a no tenir por. Aquest és un dret que no s'explicita i que plantegen molt poques línies d'intervenció de treball. El dret a no tenir por, el dret a no tenir por dels ciutadans autòctons, però també el dret a no tenir por dels ciutadans immigrants, per tant, el dret a no tenir por de la ciutat. En aquest sentit, i darrerament la campanya electoral a Catalunya no ha estat precisament un bon exemple d'una utilització racional d'aquesta història, sinó tot el contrari, existeixen opcions polítiques que clarament treballen per potenciar aquest sentiment de por, i el que és més preocupant és que la majoria de partits polítics entren en un *in crescendo* de propos-

tes reactives que tenen en la reacció social segregadora el seu clímax. En relació amb aquest tema el Fòrum Europeu de Seguretat, organització a què feia referència abans, en la conferència que va celebrar a Saragossa l'any 2006 manifestava, i cito «la seguretat és un bé comú essencial, que està vinculat a altres béns comuns essencials com la inclusió social, el dret al treball, la salut, l'educació, la cultura. Cal substituir qualsevol estratègia que afavoreixi les polítiques en relació amb el tema de la por per estratègies que afavoreixin una ciutadania activa, una adaptació al territori urbà i al desenvolupament col·lectiu de la convivència, perquè finalment —deia el Fòrum— l'accés als drets afavoreixen el dret a la seguretat». Des d'aquesta perspectiva i en relació amb els altres drets (avui s'ha parlat dels drets humans, de la defensa d'altres drets culturals, civils, etc.), afirmo que el dret a la seguretat ha de tenir la consideració de dret fonamental, s'ha d'explicitar com a qüestió bàsica per assolir àmbits de convivència que permetin la creació i consolidació de ciutats socialment inclusives.

En tercer lloc, pel que fa a la possibilitat de creació o construcció de transversalitat, crec que els ajuntaments són els que tenen la possibilitat de fer-ho. Citaré dos exemples. El primer el vaig viure en primera persona quan era regidor de Salut i Serveis Socials a Vilanova i la Geltrú. Com a regidor, vaig tenir l'oportunitat de liderar, pilotar, o coordinar si volen, un grup del Fòrum de Regidors i Regidores de Benestar Social que havia organitzat la Diputació. En el marc d'aquest fòrum de regidors i regidores de Benestar Social, el grup va decidir treballar no solament sobre la dependència, la immigració, els joves, les dones —podríem dir el seu espai natural—, sinó que va voler treballar, investigar i conèixer també l'espai públic, tant des de la perspectiva de l'ús social com de les morfologies de l'espai públic. Els regidors i les regidores de Benestar Social incorporaven al coneixement elements associats a la gestió de la política adreçada a les persones i en l'escenari en què s'establien aquestes relacions. Des d'aquesta perspectiva, l'aproximació que van poder portar endavant va sorgir de l'estudi del debat sobre l'urbanisme, de la planificació urbana, de les diferents escoles de pensament, en definitiva, del que és urbà, perquè d'alguna manera era a la ciutat, —l'escenari on les persones es desenvolupen i duen a terme la relació social— on es volia tenir el coneixement suficient i també la formació per poder després desenvolupar polítiques. Un dels elements, segons el meu parer, rellevant dels treballs d'aquest grup va ser la reflexió sobre la coneguda contradicció entre les polítiques de les pedres i les polítiques de les persones; el grup de regidors i regidores va establir que no hi havia contradicció *ex-ante* entre les polítiques de les pedres i les polítiques de les persones, la ciutat és l'escenari on es produeixen les relacions socials entre els ciutadans.

Un altre dels exemples que em semblen paradigmàtics d'aquesta aproximació, que trenca amb una certa posició d'incomunicació o de gairebé autisme entre àrees municipals, és la Llei de Barris de Catalunya. Per primera vegada i de forma explícita s'incorpora a la política de renovació urbana criteris d'impacte social, de risc social, de tenir en compte els nivells d'immigració en un determinat territori. Aquests dos exemples, per tant, incorporaren en el marc de la política pública diferents aproximacions, diferents paradigmes, fins i tot teòrics, de diferents professions; em sembla que fa explícita la capacitat de l'administració municipal de definir polítiques transversals, polítiques més horitzontals que permetin donar resposta a la complexitat de les ciutats.

Tot i que és cert que hi ha una certa aproximació entre les diverses mirades sobre la ciutat i la seva complexitat, també és cert, i cal manifestar-ho amb certa vehemència, que el món acadèmic no està entenent la complexitat i les necessitats que tenen les ciutats i els ciutadans. Els llicenciats que arriben al món del treball i l'Administració no aporten aquesta lectura transversal, horitzontal de les necessitats socials i urbanes. En aquest sentit, és exigible a l'àmbit acadèmic la incorporació als seus àmbits curriculars d'aquesta perspectiva; és una responsabilitat que avui té la Universitat i ja no solament des de l'Administració, sinó també des de la mateixa ciutadania hauríem de reclamar una aproximació, una adaptació a les necessitats que avui té la societat en relació amb aquests temes.

Marco Aparicio

Catedràtic de Dret Constitucional, Universitat de Girona

Centraré la meva intervenció prenent els eixos que hem plantejat amb la taula, amb el moderador, però de manera, si em permeten, una mica desordenada. I és així per un motiu: en els eixos que ens plantejava el Juli ens deia que analitzéssim o que penséssim en l'espai de la gestió d'allò públic i aquesta gestió pública durant el dia d'avui s'ha centrat molt, amb moltes i bones raons, en l'àmbit local, l'àmbit municipal, en les experiències que es mostren, es desenvolupen i s'acompanyen sovint de polítiques locals o d'espais de dimensió local. I és cert i evident que reforçar aquests àmbits ens porta a un dels eixos fonamentals en les qüestions que avui debatem.

Des de la meua perspectiva d'anàlisi, l'àmbit del dret constitucional em porta a situar-me més en la lògica de l'Estat i del Dret que aquest produeix com a eina de regulació, de conformació de la realitat. És per això que voldria fer una aportació més propera a aquesta dimensió per emmarcar o vincular-la a les qüestions que han sorgit relatives a la gestió quotidiana i a la gestió local.

Un dels temes que ens plantejava el Juli i que també avui ha aparegut és el paper del Dret i dels drets en la convivència. Crec que cal tornar a pensar aquesta qüestió des d'una perspectiva més general. En el cas de la gestió, de la regulació o de la mateixa comprensió de la convivència crec que el Dret està tenint i ha tingut un paper essencial i determinant. I gairebé podríem dir que és un dels punts de partida sobre el qual després es comencen a enllaçar una sèrie de dinàmiques amb les quals després s'ha de batallar en els àmbits locals. Em refereixo, principalment, als efectes de la Llei d'Estrangeria.

La Llei d'Estrangeria crea i genera la categoria d'immigrant i crea més subcategories, com la distinció entre immigrant *regular* i immigrant *irregular*, o els diferents moments i diferents estatus en els quals es troba l'immigrant en el seu recorregut legal: amb autorització inicial, amb primera renovació, amb segona renovació, amb autorització permanent. I aquestes categories, que doten d'atributs la persona enfront del Dret i enfront del conjunt de la societat, parteixen de la pròpia llei, sorgeix d'una decisió política, de comprensió de les fronteres d'una determinada manera, del règim d'entrada, de sortida, de permanència, etc.

I crec que reflexionar sobre aquesta qüestió és un punt de partida necessari. De fet, en el nostre context, fins fa poc ens hem centrat fonamentalment només en aquest àmbit, és a dir, en la discussió entorn de les qüestions que tenen a veure amb el règim d'estrangeria, amb la regulació legal de l'estatus migratori, del conjunt de regulacions, de restriccions, que afecten a les persones estrangeres en l'exercici dels seus drets. I, en canvi, gens o gairebé gens, en allò que té relació no només amb estrangeria sinó també de quina manera pensem la convivència, com pensem un espai públic, l'espai de trobada, de vegades de conflicte, etc.

Es tracta d'aspectes que hem pensat molt poc; hem estat veient que passen coses més enllà de les fronteres però no les hem reflectides en la nostra reflexió, ni acadèmica ni política, en la majoria dels casos. Per tant, des d'aquest punt de vista, hi ha dos camps, sobre els quals jo passaré molt ràpid, ja que no dispenso de més temps: un és l'estrangeria, perquè continua sent necessari ja que no es pot parlar de convivència, ni de *tolerància*, ni tan sols de drets, ni de com entenem els espais públics, si no plantejem quines són, també, les premisses, els punts de partida en els quals es genera aquest espai de convivència, de diàleg (de no diàleg), quines són les posicions del pretès diàleg, si són posicions d'igualtat, o, per contra, de desigualtat jurídicament creada i constatada, etc. Per tant, cal parlar d'estrangeria o almenys cal esmentar-ho molt ràpidament.

En segon lloc, cal parlar de convivència, però en relació amb un règim d'estrangeria consolidat. Des del meu punt de vista, parlar de convivència i de la gestió de la convivència ens duu a parlar de polítiques de drets encaminades a la superació de dinàmiques de desigualtat i d'exclusió. Dinàmiques de desigualtat que tenen una naturalesa més aviat social (encara que no solament), i dinàmiques d'exclusió que tenen una naturalesa més aviat natural (encara que no solament). Parlar de convivència ens ha de portar a parlar dels mecanismes necessaris per superar aquestes dinàmiques, que articulen les relacions socials en el nostre context, és a dir, hem de parlar necessàriament des de l'àmbit de les estructures i no des de la comprensió de la migració i la convivència com a qüestions adjectives o de conjuntura. Hem de parlar, doncs, d'un model econòmic concret i d'una específica comprensió de la política i de la participació social. No podem parlar de convivència si no parlem d'un model de desenvolupament econòmic, i socioeconòmic, que determina en bona mesura les pautes que es generen d'aquesta convivència i els interessos que hi ha al darrere.

Dit això i tornant a l'enfocament que vull aportar, una de les preguntes més generals des d'on hem de partir és la que fa referència a quin ha estat i quin és el paper del Dret i de l'Estat en la convivència, en la superació d'aquestes dinàmiques de desigualtat. Des del meu punt de vista, i ho avanço com a conclusió, fonamentalment en l'àmbit de la immigració, el paper del Dret ha estat consolidar, fins i tot crear, les condicions d'aquesta desigualtat i d'exclusió. No és, evidentment, l'únic responsable; no es crea la dinàmica de desigualtats i exclusió perquè el Dret les crea del no-res, però el Dret, en molts àmbits, i en aquest de manera molt poderosa, té una responsabilitat molt marcada, ja que no només les constata, sinó que les consolida i les intensifica.

Des de la sociologia ens diuen als juristes, crec que amb molt encert, que el nostre és més aviat el «deliri d'haver de ser»: estem sempre considerant aquest *haver de ser*, ja que la regulació jurídica planteja les qüestions en termes prescriptius del que ha de ser i moltes vegades des d'aquests termes s'allunya del que succeeix en la realitat.

Aquesta necessitat de baixar a la realitat és, per tant, absolutament clau per als juristes. Però m'atreviria a dir que en estrangeria es produeix una estranya inversió dels termes, perquè som els juristes (més aviat el Dret i la seva lectura realitzada per juristes) qui vam crear, en certa mesura, no l'haver de ser sinó la realitat mateixa: com he assenyalat, el Dret crea la categoria de l'immigrant, prefigura el contorn, conceptualitza i genera un discurs que va consolidant una sèrie de paràmetres, de comprensió, de sentit comú respecte a la diferència que hi ha entre estrangers i nacionals que hi ha darrere dels debats que, des del meu punt de vista, avui abordem. I a més ho fa amb efectes molt poderosos perquè el Dret en les nostres societats té la capacitat preformadora del discurs, un efecte pedagògic molt potent, una capacitat de generar consensos i sentit comú.

Una mostra d'això és la legislació d'estrangeria, i l'última reforma de la Llei d'Estrangeria de desembre de 2009, un exemple evident. Crec que aquesta reforma va justament en aquesta línia: aquesta llei (reconeixent que té alguns aspectes que suposen una millora respecte a la situació anterior en les condicions d'exercici d'alguns drets), en termes generals suposa un nou canvi en el procés de restricció dels drets. I ho és incorporant un missatge perillosament irresponsable, ja que, de manera conscient o inconscient, la llei vincula la solució de la crisi amb la restricció de drets als immigrants. En el moment en què s'aprova la reforma de la llei —desembre de 2009— estem en ple debat sobre la profunditat de la crisi i la llei el que fa, allò que presenta discursivament, és que la sortida de la crisi o una mesura a la sortida de la crisi passa per la restricció dels drets dels immigrants. Aquest efecte pedagògic, des del meu punt de vista, és clar i preocupant.

L'altre efecte pedagògic que ratifica la reforma del 2009 però que tota la línia d'estrangeria ho ha fet, no només a Espanya, sinó en el conjunt de la Unió Europea de manera molt clara en els últims temps, és que crea la figura de l'immigrant com un *altre*, diferent als nacionals o comunitaris; i ho configura així, d'una manera clara, a partir de la configuració d'un règim marcat per l'excepcionalitat jurídica. La persona immigrant és una altra, perquè és l'única persona que pot ser internada, pot ser privada de llibertat durant dos mesos en relació amb un procediment sancionador de tipus administratiu; és un altre perquè fins a la relació amb els seus pares es pot condicionar o articular amb els interessos del mercat laboral. En la reagrupació familiar s'estableix que només es podran reagrupar els pares majors de 65 anys i només per immigrants en situació de residència permanent. Majors de 65 (bé, ara hauran de canviar-ho quan canviïn l'edat de jubilació), perquè només els majors de 65 ja no són una amenaça per al mercat laboral; després, la relació de pares, la relació familiar varia, es modifica en funció del criteri laboral, per un criteri de funcionalitat, d'utilitarisme. I això només els passa als immigrants. Els immigrants, per tant, són uns altres, diferents a nosaltres.

Respecte a temes de padró, l'empadronament fals suposa, segons la llei, una infracció greu, un fet que no succeeix per als nacionals; només l'immigrant s'ha de reiterar en la seva voluntat de recórrer en determinats àmbits per tenir assistència jurídica. I hi hauria altres exemples.

Una altra de les lògiques de la llei és la conversió dels drets en obligacions. El que podríem dibuixar com un dret, per exemple el dret a l'habitatge (encara que moltes vegades, de manera intencionada, ja no es parla de dret a l'habitatge sinó de polítiques d'habitatge), per a un immigrant es converteix en una obligació: només si tens un habitatge digne pots exercir la reagrupació familiar. I això ratifica, consolida, prefigura la diferència de l'altre i això s'articula mitjançant una eina jurídica.

Necessitaríem més temps per continuar aprofundint com aquesta qüestió ha estat ratificada a més des de la jurisprudència del Tribunal Constitucional, que en aquest àmbit té un paper determinant, molt qüestionable i molt preocupant. El que fa el Tribunal Constitucional és justificar la restricció dels drets de les persones estrangeres en funció del perillós criteri de si els drets estan més a prop o més lluny de la dignitat. Aquest és el paràmetre de justificació de la restricció dels drets que fa el Tribunal Constitucional, quan, des del meu punt de vista, no hi ha cap element en la Constitució que vinculi, amb major o menor intensitat, uns drets o uns altres al principi de dignitat de la persona. Encara més, el principi de dignitat es posa com a pòrtic de tot el títol primer, el que fa referència als drets. Segons el meu parer, el Tribunal Constitucional s'inventa aquesta espècie de *dignitòmetre* que li permet escollir en funció de si el dret està més prop de la dignitat per admetre més o menys restriccions en el seu exercici per als estrangers.

I no ens ha de sorprendre que, casualment, el resultat d'aquest *test de dignitat* coincideixi amb els interessos no dels immigrants, sinó de la classe dominant, socialment i culturalment. Així, resulten més propers a la dignitat els drets civils clàssics, i més llunyans els drets socials, és a dir, són més properes a la dignitat aquelles necessitats que fonamentalment preocupen la classe dominant, i són més llunyanes a la dignitat, necessitats que no estan cobertes i que preocupen les classes i els grups socialment i culturalment no dominants. Això fa el Tribunal Constitucional: legitima, naturalitza aquesta diferència i ho fa amb total contundència i impunitat.

Parlaré ara del segon bloc i ho faré de manera ràpida. He fet referència a tot allò que fa la Llei d'Estrangeria, la concepció mateixa del Dret en matèria d'estrangeria i com això incideix directament en la comprensió del marc de convivència. El segon pas ens porta a com pensem el marc de convivència.

En primer lloc, cal pensar que partim d'una espècie de *pecat original*. Es tracta, com hem vist, que el punt de partida situa el marc de convivència en una situació de poder desigual, profundament desigual, jurídicament desigual i socialment consolidat i normalitzat com a tal. Per resumir aquesta idea, els immigrants són diferents perquè tenen drets diferents, i no a l'inrevés. Normalment el Dret, en el marc d'un Estat que es pretengui social, respon a situacions diferents atorgant drets diferents per reequilibrar diferències socials de partida. La construcció de la figura de l'immigrant, en el nostre àmbit jurídic, fa tot just el contrari: són diferents

perquè tenen drets diferents i aquests drets diferents són els que acaben construint aquesta diferència.

Respecte a la convivència, tenim altres elements jurídics per pensar-la d'una altra manera. En el cas del sistema jurídic espanyol, tenim l'art. 9.2 de la Constitució, que és poderós i que, segurament per això, moltes vegades no se cita i per això hem de reivindicar-lo. Diu el següent: imposa als poders públics l'obligació de promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integren siguin reals i efectives. Parla d'individus i de grups, element fonamental en qualsevol debat on els grups desapareixen o se subordinen a determinades dinàmiques, i parla de l'obligació de fer real i efectiva la igualtat i la llibertat en les condicions de participació social, cultural i econòmica.

Aquest hauria de ser el punt de partida jurídic, jurídic-constitucional, de la convivència. I obliga a orientar totes les actuacions en matèria de polítiques públiques, i evidentment en matèria de comprensió i aplicació dels drets, en la defensa dels grups i dels individus per a la realització efectiva de la llibertat i de la igualtat. Estem parlant, per tant, de la construcció d'una democràcia veritablement inclusiva. És tan senzill com preocupar-nos perquè aquells que estan afectats per les decisions puguin participar-hi en condicions mitjanament equiparables. Això que és tan senzill de dir està molt lluny del que políticament i jurídicament estem fent en l'actualitat.

Aquesta convivència ens porta a un terreny també difícil. Oportunitats com la d'aquestes jornades, que ofereixen l'oportunitat de poder parlar d'aquestes qüestions, fet que fins ara no ha estat molt freqüent, també incorporen una tensió o tenen una contradicció, o almenys a mi me la provoquen. De vegades, aquest tipus d'espais de discussió, encara que depèn evidentment de com es plantegin, poden estar coadjuvant, afavorint, un llenguatge de diferenciació essencialista d'allò que és cultural. Aquest essencialisme de la diferència apareix moltes vegades quan reivindicuem la necessitat de la igualació del fet cultural i quan reivindicuem que no només es tracta de la qüestió social, sinó que també incideix directament en la diferència social una sèrie de pautes i de paràmetres que estan culturalment ratificats i consolidats. Existeix una tensió, almenys jo així la sento, i considero que cal situar-s'hi i veure com ens posicionem per no caure en una dinàmica de fixisme cultural, d'essentialisme de la diferència i de comprensió de les cultures com a realitats estanques, separades i estàtiques.

L'anterior ens porta a la qüestió de la *tolerància*, discutida aquest matí. Personalment, allò que més em preocupa del terme tolerància és que normalment implica una idea que parteix d'aquesta naturalesa estàtica, fixa i separada de les cultures; és des d'una cultura que tolera les altres, fins i tot quan es vol fer l'esforç de replantejar-se el que vol dir «tolerar». Durant molt temps, les diferències s'han explicat, justificat, en termes biològics, racistes, com s'ha fet també des del patriarcalisme amb la diferència entre home i dona. Però ara, no avançaríem molt si seguíssim mantenint aquesta mateixa lògica de les separacions, sense pensar els espais de convivència des de l'existència real de diferents aproximacions i espais culturals, però no des de la seva comprensió com a realitats separades en oposició. És perillós si ho fem a partir d'un discurs determinat de drets, d'una idea de dignitat amb la qual molt sovint es construeix

aquest joc de tolerar, de permetre la diferència subratllant sempre que la identitat ha de subordinar-se a la dignitat. Aquest discurs que el col·lectiu no pot posar en dubte els drets individuals, i entre aquests, és clar, els drets civils clàssics, i molt menys els drets polítics i socials.

Potser cal continuar emprant el criteri de la dignitat de la persona, però sense deixar de banda que tot depèn de com es defineixi i de qui defineixi què és «dignitat».

Tornant a la tensió que he volgut mostrar: aquesta percepció que la dimensió cultural és important s'ha de tractar i és determinant en l'espai de la convivència, però igualment és imprescindible pensar que la trobada, el conflicte de les dimensions culturals es refereix a la tensió entre determinades pràctiques, que podem anomenar si volem de tipus cultural, però que no es refereix al xoc de les cultures com un tot, com a realitats separades que xoquen de manera integral. La col·lisió i la negociació, el diàleg i la tensió, són diferents quan es perceben en termes de pràctiques més que en termes de globalitat d'espai cultural.

Perquè, si no, allò que generem és l'atrinxerament cultural, del qual som tan o més responsables aquells que estem en la posició dominant com aquells que s'articulen en grup i individualment en aquestes *altres* identitats. Deia Bauman, si no recordo malament, que els triomfadors no necessiten comunitat, que la comunitat, en bona mesura, és una resposta a dinàmiques de desigualtat i d'exclusió.

Tot això només és el marc de reflexió que crec que ens hauria de servir per iniciar el debat sobre la convivència. Acabo amb la cita d'una nota que vaig llegir al diari fa aproximadament un any, que em serveix per exemplificar el que he comentat sobre la trinxera cultural i de com es poden pensar els espais de convivència. Ho expressava una dona que porta 25 anys a Vic, aquí a Catalunya, mare de dues filles nascudes aquí i que treballa com a infermera a l'Hospital General de Vic. Concretament deia: «Abans no suposàvem un perill però ara entre el missatge hipòcrita d'Anglada i la crisi, les coses han canviat. Si l'Anglada arribés a ser a alcalde, em plantejaria fins i tot posar-me el vel, peça que mai no utilitzo». Crec que exposa força bé com els elements que són vistos com a identitaris, s'han d'entendre en el context de les relacions, de les relacions de poder, i en funció d'això podem apropar-nos amb millors condicions al debat sobre la convivència, sense treure la dimensió econòmica, social i jurídica, ja que, en cas contrari, difícilment podrem avançar de manera constructiva.

Barbara Schramkowski

*Professora associada, Universitat Catòlica de Friburg, Alemanya
Treballadora de Càritas*

Com sóc d'Alemanya, la meva tasca és aportar el punt de vista alemany i m'agradaria començar amb una breu explicació de la situació i la política migratòria alemanya, aportar algunes experiències sobre la gestió de la diversitat i comentar alguns reptes als quals ens enfrontem i que són molt similars als aspectes que ja s'han plantejat al llarg d'aquest dia.

A Alemanya, la immigració va començar als anys setanta i, per tant, des de fa molts anys és un país multicultural. Una gran part de les persones *immigrants* ja pertany a la segona, tercera i fins i tot a la quarta generació i té la ciutadania alemanya. Per tant, ja no són ni estrangers ni immigrants sinó que van ser els seus pares o avis els que van immigrar; per aquesta raó, parlem de persones d'origen immigrant quan ens referim a aquest grup tan heterogeni. També les estadístiques tenen en compte aquesta variable. Actualment, una cinquena part de la població té aquest origen. Entre els adolescents gairebé una tercera part és d'origen immigrant, i entre els nens menors de sis anys aquesta xifra arriba a un 40%.

Política migratòria

El que crida l'atenció és que Alemanya, tot i tenir una taxa significativa d'immigració, durant molts anys a nivell polític es negava a ser un país d'immigrants. I un país que no es reconeix com a país receptor d'immigració no té necessitat d'establir una política migratòria. Per tant, fins a l'any 2001 no hi va haver cap política coherent amb la situació. A més, moltes vegades els discursos polítics sobre la immigració tenien (i lamentablement encara tenen) un impacte força negatiu: s'exigeix una assimilació cultural i es parla més aviat de dèficits d'integració deixant de banda allò que s'ha aconseguit. S'accentuen els problemes amb l'alemany o es diu que «els immigrants no s'integren», etc. A més, se solen vincular idees com delinqüència i immigració o terrorisme i islam, desafiaments sobre els quals ja hem parlat al llarg d'aquesta jornada.

Una conseqüència de la falta d'una política adequada i de la falta de reconeixement de la presència dels immigrants com una normalitat és la baixa participació d'una gran part d'aquests en diferents sectors i menys accés a oportunitats, sempre si es compara amb les persones d'*origen* alemany. Aquests problemes es fan evidents, per exemple, en la formació escolar: els joves d'origen immigrant tenen pitjors resultats escolars, també hi ha una taxa més alta de joves que deixen l'escola sense obtenir el títol. Entre altres coses, la taxa d'immigrants amb un treball ben remunerat o amb un títol universitari és molt més baixa, i la taxa d'atur és dues vegades més alta.

Fa cinc anys, l'Estat va admetre per fi públicament que Alemanya era un país d'immigrants i que calia assumir per part del govern una responsabilitat sobre aquest tema i establir així mateix una política adequada. Després de molta polèmica en l'àmbit polític sobre la proposta de llei i la necessitat de la immigració, a principi del 2005 va entrar en vigor una llei migratòria i es va crear un Ministeri d'Afers Migratoris.

Un gran canvi a causa d'aquesta nova llei és que des de gener de 2005 s'ofereixen cursos d'integració: cada immigrant, quan arriba a Alemanya, té tant el dret com l'obligació de participar en un curs d'integració. Aquests cursos consten de 600 hores d'aprenentatge de la llengua alemanya i 30 hores d'orientació. Aquesta part del curs té com a objectiu transmetre coneixements sobre la vida quotidiana, la legislació, la cultura i la història d'Alemanya. A més, s'aprenen aspectes com el funcionament del sistema escolar i social, etc.; els participants reben molts consells pel que fa als seus processos d'integració (recerca de treball, reconeixement dels seus títols professionals, etc.).

Es vol fa arribar als nouvinguts el missatge: «volem donar suport a la teva integració des del primer moment», i a un preu més aviat simbòlic —1 euro per hora. Per fer possible la participació de diferents grups de persones, s'ofereixen cursos al matí i a la tarda. Existeixen així mateix cursos per a dones amb fills, les quals tenen la possibilitat de deixar els seus fills en un taller infantil que s'ofereix a la mateixa hora i al mateix lloc.

Obertura intercultural: un repte per a tots els sectors

Hi ha molts àmbits en què es nota que els alemanys encara no accepten les persones d'origen immigrant com a ciutadans iguals. Freqüentment, es parla més aviat *sobre* elles i els seus problemes i les seves (suposades) necessitats en comptes de parlar *amb* elles sobre com es pot gestionar la convivència en una societat heterogènia respecte a orígens ètnics.

Aquesta tendència s'observa, per exemple, en l'àmbit del Treball Social, el sector que conec millor perquè sóc treballadora social. Moltes vegades els treballadors *alemanys* planifiquen els projectes d'integració sense la participació de persones d'orígens diversos. A més, sovint m'adono que una part dels treballadors socials sol vincular idees més aviat negatives a les persones d'origen immigrant. Aquestes són vistes (suposadament) com a persones més problemàtiques, o se suposa que és difícil treballar amb elles. Fins i tot, en moltes institucions i serveis socials crida l'atenció el fet que són les persones d'origen immigrant

les que acudeixen amb menys freqüència a aquests serveis i, per part de les institucions, hem de preguntar-nos per què hi ha aquesta baixa participació.

A causa d'aquestes tendències parlem molt (no solament en el sector del Treball Social sinó també en altres sectors com l'Administració pública) de la necessitat d'una obertura intercultural en l'àmbit institucional.

Aquesta obertura requereix, entre altres coses, una reflexió sobre les qüestions següents per esbrinar per què les persones d'origen immigrant acudeixen menys als serveis amb la finalitat de modificar les línies de treball: És perquè no coneixen els serveis que oferim? O és perquè els serveis oferts no són adequats, no satisfan les seves necessitats? No s'atreveixen a venir perquè s'enfronten, potser, a un cert rebuig? Amb certes mesures com l'augment de companys d'origen immigrant als serveis o jornades de formació en interculturalitat i diversitat intentem afavorir els processos de l'obertura intercultural.

En aquest context també cal reflexionar sobre els propis prejudicis de les persones que treballen en les institucions i serveis. Com si fos normal, solem pensar en les categories *alemany* i *immigrant* o *persones d'origen immigrant* malgrat el fet que molts immigrants van néixer a Alemanya i tenen la ciutadania alemanya. No obstant això, pel color de la pell o l'accent, encara es perceben sovint com a estrangers, diferents i, per tant, moltes vegades no se senten alemanys.

Racisme quotidià

Així doncs, veiem que quan es parla de la integració és imprescindible enfocar també actituds i comportaments de la societat receptora. Un fenomen que vull subratllar en parlar de la cohesió social i de bones pràctiques d'integració és el *racisme quotidià*. Dic *quotidià* perquè amb el terme racisme se sol associar violència o atacs per part de persones de l'extrema dreta contra persones amb aparença estrangera. Però freqüentment no es té en compte el rebuig i la discriminació no tan evident que una gran part dels immigrants experimenta a la feina, els centres escolars, les institucions públiques, el veïnatge, els centres de salut, etc.

Llegiré ara una cita d'una jove d'origen rus que vaig entrevistar a Alemanya fa cinc anys. La jove, que portava dotze anys a Alemanya i tenia la ciutadania alemanya, va dir: «Em sento integrada en un 60%; en un el 40% no realment. Em sento integrada en la vida quotidiana al 100%: no tinc problemes amb la llengua, ni per anar al metge, ni a l'ajuntament, etc., en general em trobo molt bé. No obstant això, ser acceptada per la gent és una altra cosa i aquest és el 40% restant que em fa sentir com una persona diferent, forastera i com una persona de segona classe».

Una altra noia d'origen turc també va explicar molt bé el que és aquest racisme quotidià que es nota en molts àmbits: «Mai no he experimentat una vivència forta, és a dir que algú em colpegés per ser estrangera, tampoc no puc dir que els alemanys em tractin malament, però a mi em fan notar que sóc diferent i sempre hi ha aquesta actitud; no vull generalitzar perquè tinc molts amics alemanys, però en general hi ha

una certa distància, ells tenen la seva opinió i freqüentment es nota una certa antipatia contra els estrangers, es pensa que ja n'hi ha suficients». Vull posar l'èmfasi en el fet que la noia va néixer a Alemanya i té la ciutadania d'aquest país. No obstant això, s'anomena a si mateixa estrangera perquè s'adona que els altres la perceben així.

És evident, si parlem d'integració, que hem de remarcar que es tracta d'una tasca tant de les persones d'origen immigrant com dels autòctons. Hem de reflexionar sobre com podem superar aquestes línies de separació o aquestes imatges d'un *nosaltres* i un *ells*, aquestes categories que s'han anat generant, com va explicar Marco, a partir d'aquesta llei d'estrangeria.

Rebuig creixent cap a l'islam

Des de fa alguns anys a Alemanya, igual que en altres països, el rebuig cap a la població musulmana s'ha fet molt evident i és cada vegada més fort. Abans eren els estrangers les persones mal vistes, i avui es focalitza en els musulmans i se sol vincular delinqüència i falta d'integració amb aquest col·lectiu.

Just la setmana passada vaig escoltar una entrevista a una autora alemanya d'origen turc. Aquesta dona va dir que estava perfectament integrada segons els criteris pels quals solem classificar la integració: paga els seus impostos, té un bon nivell de formació, treballa, té els seus amics, el seu habitatge a Alemanya. No obstant això, deia que, de vegades, pensava marxar d'Alemanya cap a un altre país perquè no volia que els seus fills creixessin en un entorn tan hostil a causa de la seva orientació religiosa.

Aquesta entrevista em va cridar l'atenció perquè és una dona perfectament integrada la que afirma una cosa així; a més, deia que entre els seus amics molts pensaven de la mateixa manera. Aquesta tendència em preocupa i, per tant, cal enfocar aquest racisme quotidià que aquesta dona experimenta. Per acabar amb aquest tema, vull posar l'exemple d'un jove d'origen turc nascut a Alemanya i que està perfectament integrat si considerem els criteris generals d'integració. Diu que és alemany perquè té la ciutadania i que la va obtenir per tenir els mateixos drets: «Tinc la nacionalitat alemanya i em van dir: «ara, tu ets alemany»; però no em sento gens alemany».

Pla Nacional d'Integració

Per donar un últim exemple positiu del context alemany vull esmentar que tenim un Pla Nacional d'Integració que es va elaborar amb la cancellera Angela Merkel, amb representants del govern central, de les comunitats autònomes, dels sindicats, de les associacions d'immigrants, dels mitjans de comunicació, de les escoles, de les guarderies, etc. Es van elaborar, en conjunt, propostes que s'han inclòs en aquest Pla Nacional d'Integració. Així mateix, entitats de benestar com Caritas, on treballa, van signar uns compromisos sobre les mesures incloses al Pla Nacional d'Integració i, en el cas de Caritas, es van comprometre a augmentar la taxa d'immigrants en els seus projectes i serveis.

Conclusions

Amb tot això, sembla que es van realitzant diverses actuacions tot i que encara queda un camí molt llarg, tenint en compte les associacions que apareixen de manera espontània respecte a la immigració: molts *alemanys* pensen, en un primer moment, que els immigrants són problemàtics, diferents per la seva cultura, i no es percep allò que tenim en comú. Per tant, ens enfrontem a molts reptes per ajudar a la convivència en una societat amb tanta diversitat.

CONCLUSIONS

Carlos Giménez

Juli Ponce

Carlos Giménez

Catedràtic d'Antropologia Social. Director de l'Instituto Universitario de Investigación sobre Migraciones, Etnicidad y Desarrollo Social (IMEDES) i del Programa Migració i Multiculturalitat de la Universidad Autónoma de Madrid.

M'agradaria emfatitzar alguns punts de convergència, alguns ítems als quals hem fet referència diverses vegades, però també, com s'ha dit, indicar aquelles fronteres on veig que ara hi ha la qüestió.

Primer punt. Seguint la idea de la Barbara, estem, efectivament, davant d'un gran repte: la gestió de la diversitat i la gestió de la convivència; és un repte per l'augment de les desigualtats, pels intents de desmantellament de l'Estat del benestar, per les actituds i creixement de les actituds xenòfobes, per la manipulació dels polítics conservadors, etc. És clar que el món i Espanya tenen aquest repte. Des del punt de vista de les migracions, però fins i tot des d'un punt de vista més ampli que les migracions, des del punt de vista de la gestió de la diversitat cultural, em sembla que la crisi econòmica i la trajectòria política dels últims anys a Europa i a Espanya actuen com un vel que ens impedeixen veure que estem en una fase completament diferent.

Crec que moltes qüestions estan superades, i com un punt de provocació en aquest apartat de conclusions diria que no sé si som conscients que cal una ment nova per pensar d'una manera nova. Això no vol dir deixar de mantenir moltes qüestions anteriors, com, per exemple, l'acollida d'immigrants, que encara és molt important però ja no és decisiva. I no parlo només d'immigració, parlo en general, ja que actualment ens trobem en una situació diferent. A 1 de gener de 2010 l'INE dona la xifra de 862.000 menors de 16 anys amb un pare o dos estrangers a Espanya. Jo vull per a aquests centenars de milers de nens i nenes exactament el mateix que per als meus fills, però això no passarà. No veig ni l'Estat, ni el govern, ni els alcaldes, ni els teòrics disposats a dir que hem d'evitar aquesta situació de diferència. La veritat és que anem cap a una discriminació colossal.

Segon punt. Per afrontar aquest repte necessitem una noció més exigent de convivència. Aquest matí s'ha plantejat que la gent té clar què és la convivència; convivim bé, ens portem bé al barri, no hi ha baralles, al col·legi no hi ha incidents. Alguns dels presents a la sala saben que des de fa anys reflexiono sobre aquest punt. Crec que estem confonent la convivència en general amb la coexistència.

Em sembla que hi ha diverses formes de sociabilitat humana; l'hostilitat —acaba d'esmentar-la ara mateix la Barbara, amb aquella dona alemanya que no vol un ambient hostil— és el perill, és el que cal evitar. La coexistència està molt bé, és no agressió, és simultaneïtat en l'espai i en el temps, però em sembla que això no és conuiu.

Si agafem el tema religiós, hi ha convivència quan totes les actituds, inclosa l'agnòstica i l'atea, no només estan reconegudes i tolerades sinó que interactuen entre elles; és a dir, podem estar amb gent diferent sopant un dissabte i es produeix un diàleg cívic, però quan a la taula algú diu «jo no sóc creient, tu sí» es produeix una forma de parlar explosiva. Què hem de dir de la integració política, de ser d'esquerres... quan de vegades la dreta tan retrògrada i tan conservadora que tenim no respon amb la mateixa tolerància. Així que em sembla que estem coexistent i em sembla que el que està passant és un canvi mundial. Aquest mateix simposi hauria d'anomenar-se: «Coexisteix la gestió de la coexistència?». En anglès parlen de *pacifcoexistence* o *to live together with*; a Canadà hi ha textos que parlen de *conviviality*, perquè és una altra cosa. En francès es parlava de cohabitació, però ara és *convivialité*, la qual cosa és diferent, perquè la convivència és relació, interacció. Crec que hi ha hagut molt bones reflexions: el que falta no és només respecte passiu sinó respecte actiu, és a dir, interacció, interès per l'altre, barreja.

I si s'entén així la convivència, la meva altra reflexió de diàleg seria —i crec que llavors apareix tot un món gairebé verge en la intervenció social de l'administració local—les normatives. Els juristes estan aportant moltíssims articles crítics sobre el fet que la convivència, entre una de les seves moltes dimensions, té una dimensió normativa i ara mateix s'està abordant el tema de les ordenances municipals. No obstant això, em sembla que hem discutit poc, per exemple, el tema de la noia del hiyab a Madrid, la primera i l'última de l'Escorial. Quan el Sr. Pedro Núñez Morgado era el defensor del menor de la Comunitat de Madrid, em va comentar que en un col·legi catòlic concertat de l'Escorial una nena, crec que marroquina, portava cinc mesos sense ser escolaritzada (no diré el seu nom perquè hi ha una convenció de drets del nen que diu que cal guardar la intimitat). La mare superiora deia que vestia d'una manera sorprenent, completament tapada amb túnica, que no podien tolerar el vel per l'ideari del centre. Li vaig demanar veure l'ideari i era del segle XIX!

No generem normativa, però qui generarà la normativa? Algú en el seu despatx, no? Jo crec que hem de veure quins seran els processos de participació i diàleg ciutadà per generar normatives, no per *normar* el món, sinó perquè convivència, entre algunes de les seves moltes dimensions, és normativa coneguda, acceptada, respectada, canviada, adaptada, però aquí ens cal molta gent interessada en això.

Tercer punt. Repte, exigència en la convivència. Crec que cal elaborar un decàleg, uns punts, els quals s'han anat enumerant al llarg de la jornada, que cal tenir en compte si es vol gestionar bé la diversitat cultural; i bé significa democràticament, èticament segons els drets humans, d'una manera participada i amb eficàcia. Com es gestiona?

Vull parlar de quatre aspectes. El primer és *tota la diversitat*; és a dir, per gestionar bé la diversitat, en primer lloc cal tenir-la en compte tota, no

només la dels immigrants. Perquè aleshores ja comença el truc: «Al col·legi hi ha persones amb cultura diferenciada», però tu no te'n adones que també la tens?; «És gent que ve d'un lloc molt exòtic», però tu què t'has cregut?, antropològicament tothom és exòtic. Llavors, com es pot treballar la diversitat en un barri de L'Hospitalet, quan està ple d'immigrants nacionals (de Múrcia, Palència, etc.)? Tal vegada no tindrem en compte aquesta diversitat també? Com es pot parlar d'interculturalitat sense parlar del poble gitano?

Segon, cal superar la qüestió que la immigració danya el diàleg interreligiós o la concepció de les religions; cal superar-ho, perquè si no el joc es troba a estrangeritzar les qüestions.

El tercer aspecte: lligar la gestió de la diversitat a la problemàtica social. Si no parlem d'infraestructures, qualitat de vida, desenvolupament local, habitatge, dret a l'habitatge, ocupació, al mateix temps que es gestiona la diversitat, estem en el culturalisme, en l'essencialisme, allò que un multiculturalista anglès va anomenar «meravellós additiu ètnic»: li dones unes gotetes d'actes interculturals, una mica de cuscús, truita de patata i la cosa ens queda estupendament per a les classes mitjanes europees. Això no serveix per a res; cal treballar des de l'economia política en relació amb la cultura.

Pel que fa als drets, si no podem abordar les qüestions de quines són les necessitats de la població immigrant i què passa amb l'habitatge, i si cal parlar de l'habitatge, el primer és el dret, marcat per la Constitució, després consta la població en el seu conjunt i en aquest context podem parlar de les problemàtiques. A les ONG els cal un llenguatge de drets; en els discursos dels documents de les ONG es parla poc de drets, es parla molt de demanda, solidaritat, cooperació; tot això és fantàstic, però falta el llenguatge dels drets, l'enfocament dels drets. En diverses ponències s'ha fet referència a això, com en el cas de Marco Aparicio; però encara cal fer moltes coses en aquest àmbit, perquè si els mateixos elaboradors de lleis, si els mateixos legisladors, amb el dret estan, com ell diu, creant la diferència, creant la categoria, tenim un treball enorme des del punt de vista dels drets.

I quart i últim (i això és la meva especialitat): hem d'aconseguir que el concepte, que la perspectiva de la interculturalitat sigui adequada. Aquí hi ha un debat, jo no el puc abordar. La meva posició és enfront de Giovanni Sartori, enfront de José Maria Aznar i enfront d'alguna de les declaracions d'Angela Merkel. L'interculturalisme és un complement crític al multiculturalisme, però el moviment multiculturalista és positiu. Aquí hi ha el debat, perquè hi ha gent que el que vol és llençar el multiculturalisme per predicar una suposada interculturalitat. Jo crec que l'interculturalisme és un projecte sociopolític, ètic, és una utopia però també és un procés, una meta, un mètode; aleshores, en què consisteix?, què és el que aporta fonamentalment? Ho ha dit en Ramoneda i ho han dit diferents ponents: ja no n'hi ha prou amb el respecte per la diversitat, a més del respecte per la diversitat ha d'haver-hi un respecte dins del marc comú que ens uneix, ja siguin drets humans, un Estat-nació, una Constitució; en un marc comú hi ha una diversitat i aquesta diversitat s'ha de respectar perquè s'accepta aquest marc comú. Si no posem aquesta èmfasi, l'excessiu diferencialisme del respecte passiu es fragmenta i al final exacerba la diferència.

Quart punt. La clau es troba en la perspectiva ciutadanista. Crec que avui s'ha tractat moltes vegades i estic completament d'acord en què sí té sentit plantejar la integració com a cohesió, la convivència com a autèntica convivència, no com a coexistència, la interculturalitat com un terreny comú. Em sembla que l'horitzó mundial és treballar per una nova ciutadania, una nova ciutadania que treballi l'avanç de la ciutadania jurídic-política, al mateix temps que la ciutadania social o cívica o de residència, aquella que no exigeix ni tan sols reconeixement jurídic-polític. I dic al mateix temps perquè el joc conservador serà ciutadania social per als febles i ciutadania jurídic-política per als de sempre.

Finalment, volia plantejar alguna cosa sobre la importància de la dimensió local en què estem treballant. Hi ha un retorn al comunitarisme, a la perspectiva comunitària, al treball comunitari als barris, a la participació de tota la comunitat. Em sembla fonamental perquè aquí és on es cus aquesta convivència, no es pot fer només amb estats i individus. Amb això no vull prendre una posició definitiva entre liberals i comunitaristes, no vull idealitzar el comunitarisme. Vull dir que cal afirmar que tots pertanyem a diversos grups, a diverses comunitats i hem de donar importància a aquestes pertinences comunitàries, no només com volen els neoliberals, a una relació de suposada llibertat individual enfront d'un Estat que els protegirà. Sembla que la jugada apareix per «nosaltres només acceptem les persones, vostès destrossen la societat perquè emfatitzen els grups, les cultures etc.». Crec que per aquí hi ha la jugada ideològica enfront d'aquest sumem però no restem, per la seva posada en llibertat i drets individuals, però també pel seu respecte per les pertinences lingüístiques, religioses, comunitàries, etc.

Juli Ponce

Catedràtic acreditat de Dret administratiu,
Universitat de Barcelona

Després d'un intens i interessant seminari, hem d'intentar ara extreure'n algunes idees que s'hi han desenvolupat. El punt de partida imprescindible ha de ser la constatació que a Espanya, en general, i a Catalunya, en particular, s'estan duent a terme esforços plurals i destacables per part de les diferents administracions públiques i del tercer sector per intentar gestionar de la forma més adequada possible la convivència en la nostra cada vegada més complexa societat, com posen en relleu les experiències i les bones pràctiques explicades. Dit això, sembla evident que, sense caure en estèrils pessimismes, no vivim en el millor dels mons possibles, com els agradaria creure a alguns doctors Pangloss, i la greu crisi econòmica sota la qual s'escriuen aquestes línies pot implicar una evolució preocupant en alguns aspectes.

El meu enfocament es dividirà en tres apartats. El primer destinat a efectuar algunes reflexions sobre la política (en terminologia anglesa, *politics*). El segon dedicat a les polítiques públiques (*policies*) i la gestió pública. I el tercer, al dret i als drets implicats en la convivència a les nostres ciutats.

Política, convivència, crisi

Des de la perspectiva de la política, entesa com el procés social mitjançant el qual les persones lluiten i es distribueixen el poder, el seminari ha posat en relleu, segons el meu parer, que existeix una tendència a la instrumentalització de la convivència i la immigració en aquesta lluita. Aquesta tendència, transversal als diferents partits polítics (encara que com és evident, accentuada en algun d'aquests), suposa una alimentació simbòlica de la *por a l'altre*, de la *mixofòbia*, utilitzant l'expressió de Bauman (2007), com s'ha vist, per exemple, en la polèmica referida al padró municipal en diferents ajuntaments espanyols¹. No existeix cap indicació que tals tendències disminueixin en el futur immediat, per molt que ho puguem lamentar, encara que coneguim, en funció de vegades dels calendaris electorals i altres factors, episodis més o menys àlgids².

La crisi econòmica en curs està portant a primer terme també la qüestió de quin tipus de retallades sofrirà el nostre Estat social i com es repartiran els costos i beneficis d'aquests entre la població, incloent, naturalment, la

1. Així, el cas de Vic a Catalunya o el de Torrejón de Ardoz, a Madrid.
2. En el cas de la negativa a empadronar estrangers en situació irregular, l'Advocacia de l'Estat-Direcció del Servei Jurídic de l'Estat va acabar, de moment, amb la polèmica en respondre a la consulta de l'Ajuntament de Vic en el sentit de reafirmar l'obligació municipal d'empadronar els estrangers encara que no comptin amb un passaport amb el preceptiu visat, assentant la interpretació que hagi de donar-se a l'art. 15 de la llei 7/1985. Ara bé, continua oberta la discussió sobre si seria convenient o no en el futur modificar la regulació del padró municipal, perquè aquest deixés de ser el que és avui dia: un registre de les persones que efectivament viuen al municipi. L'informe de l'Advocacia de l'Estat es pot consultar a: http://www.el9nou.cat/complements/11316_1825.pdf (última visita 1 de març de 2011). Vegeu igualment l'informe elaborat pels serveis jurídics de la FEMP sobre el mateix tema: [http://www.femp.es/files/11-467-fichero/InformeFEMP_Empadronamiento%20\(2\).pdf](http://www.femp.es/files/11-467-fichero/InformeFEMP_Empadronamiento%20(2).pdf) (última visita: 1 de març de 2011).

població immigrant. En el moment d'escriure aquestes línies, el debat sobre aquest punt es troba damunt la taula, i el Síndic de Greuges ha subratllat en el seu informe al Parlament de Catalunya de 2010 que «l'aplicació dels criteris de racionalitat econòmica a la programació de l'ensenyament no pot anar en detriment de l'equitat en l'educació. El dret a l'educació en igualtat d'oportunitats ha de ser protegit pels poders públics», la qual cosa implica, com assenyala el mateix Síndic, —en relació amb diferents alternatives que analitza referides a la supressió o agrupació d'ofertes en centres o en barris, la diferenciació de centres segons la seva oferta d'ESO-FP o ESO-Batxillerat, la substitució o la falta de provisió d'ofertes d'ensenyament postobligatori presencial per ofertes d'ensenyament a distància o la disminució de la provisió d'oferta pública en l'etapa de 0 a 3 anys— que els impactes dels criteris d'eficiència i economia en relació amb el dret a la igualtat educativa (en generar major nivell de desigualtat, inclosa una major segregació escolar sobre el territori) hagin de ser ponderats acuradament³. I —afegim nosaltres— també implica que en funció de la decisió adoptada, de la seva justificació i de la seva afectació del dret a l'educació (art. 27 CE), en connexió amb la igualtat (art. 14 CE, relacionat amb l'art. 9.2 CE), l'aplicació d'aquests pugui provocar una vulneració d'aquest dret, defensable judicialment.

En definitiva, i extrapolant l'anterior raonament en general, si bé creiem que no és possible sostenir que el nivell de prestacions associat als drets socials sigui sempre i en qualsevol cas intocable, també ho és que la política de reducció o eliminació de prestacions basada en l'eficiència i en l'economia haurà de contenir una *acurada avaluació* de per què no és possible continuar amb el mateix nivell de prestacions o, si és possible, la *justificació* de per què es considera que els principis d'eficiència i economia demanen una reducció o eliminació de prestacions i el respecte del principi de *confiança legítima*, així com una *fonamentació* de l'absència d'afectació del mínim vital indispensable protegit pels drets implicats⁴.

3. Síndic de Greuges. *Informe al Parlament 2010*. P. 92 i s. Es pot consultar a: <http://www.sindic.cat/es/page.asp?id=20>

4. Sobre aquest mínim vital o existencial, vegeu, per exemple, Carro Fernández-Valmayor, J. L. «Derechos fundamentales socio-económicos y prestaciones esenciales». *Derechos fundamentales y otros estudios en homenaje al prof. Dr. Lorenzo Martín-Retortillo*. Vol. I. El Justicia de Aragón, Zaragoza, 2008. P. 377 i s.

Una exposició més en detall del que s'ha apuntat es pot consultar a Ponce Solé, J. «Criterios de eficiencia y economía, crisis y Derecho Administrativo». Comunicació presentada al V Congrés de l'Asociación Española de Profesores de Derecho Administrativo, febrer de 2011, de pròxima publicació i consultable a: <http://www.aepda.es/AEPDAPublicaciones-84-Actividades-Congresos-de-la-AEPDA-VI-CONGRESO-DE-LA-AEPDA.aspx> (última visita: 1 de març de 2011).

Polítiques públiques, gestió pública, convivència i integració

Si passem de la política a les polítiques públiques, és a dir, al conjunt de decisions públiques referides a un sector concret d'activitat i a la gestió pública, aquest canvi de registre ens permet *baixar al terra* i analitzar, específicament, què s'ha fet, s'està fent i què es pot fer en el futur per garantir la cohesió social.

Com s'ha posat en relleu al llarg del seminari, les polítiques públiques i la gestió pública dirigides a la garantia de la convivència i de la integració tenen un fort component local (Odón Elorza, Josep Ramoneda) i transversal (José María Contreras, Josep Maria Lahosa). Del conjunt de temes analitzats, poden destacar-se com a crucials els següents sectors d'actuació (pública i público-privada):

La gestió de la diversitat religiosa

Contreras i Lathion han destacat en les seves intervencions aquest aspecte, amb referències a la polèmica sobre els minarets a Suïssa i als fenòmens NIMBY per la construcció de llocs de culte a l'Estat espanyol.

És indubtable que una adequada regulació de la qüestió (Ponce, 2010) i una pertinent gestió pública pot ajudar a fer efectiu el dret a una bona administració en relació amb el dret a la llibertat religiosa i els drets de tercers (veïns, etc.). Però aquesta regulació i gestió només existiran si hi ha una sensibilitat prèvia sobre el tema, com la que desprèn l'informe britànic de 2005 de l'Office of the Deputy Prime Minister titulat *Diversity and Equality in Planning*, en assenyalar, per exemple, que «les polítiques de planejament que no tenen en compte les concentracions espacials de persones amb característiques compartides probablement reflecteixen i perpetuen discriminacions institucionals. Un exemple seria la insensibilitat a les necessitats de la població creixent musulmana de llocs per a més mesquites prop de les seves llars i llocs de treball»⁵.

En definitiva, una defectuosa gestió de la diversitat religiosa pot provocar, o agreujar, fenòmens segregatius que dificultin la interacció entre persones en els espais de la ciutat i reforcin els estereotips negatius existents.

La seguretat pública i la convivència

És conegut l'èxit i extensió de les ordenances municipals *de convivència* a Espanya en els últims temps, associades algunes, a més, a delicats aspectes relacionats amb la roba que es pugui o no portar en espais públics. Lahosa ha posat en relleu en la seva intervenció la importància de l'espai públic en la interacció social i en la convivència, com també la importància creixent de la generació de xarxes per la governança de la seguretat, amb implicació dels privats en les tasques de les administracions públiques (fet que és una mica diferent de la privatització). Però les persones que interaccionin en aquest espai públic seran determinades, en una part important, pel disseny urbà, la ubicació d'equipaments (com els llocs de culte esmentats) i l'existència o no d'habitatges assequibles (com reprendre en un moment).

La lluita contra la discriminació i l'exclusió

Si hi ha algun element corrosiu que pugui destruir la convivència i la integració en les societats, aquest és l'existència de discriminacions tolerades. Marco Aparicio i Barbara Schramkowski han insistit en la importància de la igualtat formal i real (recordant l'article 9.2 de la Constitució espanyola⁶), i la lluita contínua contra el que ella ha denominat el «racisme quotidià».

Tot i que s'han donat passos positius en aquest àmbit (per exemple, amb regulacions com la llei estatal 62/2003, art. 29 i s., o la llei catalana 18/2007, del dret a l'habitatge, art. 45 i s.), la veritat és que la transposició de les directives comunitàries en aquest àmbit és susceptible de millora, sobretot pel que fa a l'òrgan encarregat de vetllar pel seu compliment. Mentre en altres països, com França, s'ha creat un organisme amb autonomia i distanciament de l'Administració activa, després d'un profund procés de reflexió, —cas de l'Haute Autorité de Lutte contre les Discriminations et pour l'Égalité, creada per llei del Parlament francès⁷, fruit d'un informe impulsat pel senyor Bernard Stasi⁸—, en el cas espanyol el Consell per a la promoció de la igualtat de tracte i no discriminació de les persones pel seu origen racial o ètnic ha estat fruit d'un

5. Es pot consultar a:
<http://www.communities.gov.uk/documents/planningandbuilding/pdf/324051.pdf> (la cita literal, traduïda, s'agafa de la pàgina 32).
6. «Correspon als poders públics promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de l'individu i dels grups en què s'integra siguin reals i efectives; remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social».
7. www.halde.fr
8. <http://lesrapports.ladocumentation-francaise.fr/BRP/044000074/0000.pdf>

debat de perfil molt més baix, que ha donat lloc a un òrgan purament burocràtic⁹. Sembla que la posició de la igualtat en les agendes políticoburocràtiques d'ambdós països, si s'ha de jutjar per les dades exposades, no és, certament, la mateixa.

La igualtat educativa

Un derivació sectorial, crucial, de les polítiques públiques d'igualtat i de la gestió pública en contra de la discriminació és la de la igualtat en l'educació, pel paper que hauria de tenir aquesta a assegurar la *meritocràcia*, actuant d'*ascensor social* per tots i, en el que ara ens interessa, singularment per a les segones i terceres generacions amb origen immigrant.

En aquest sentit, ha estat destacada la segregació escolar existent¹⁰, encara que la seva valoració en ocasions sigui diferent, predominant, no obstant això, les anàlisis que hi veuen un greu perill per a la convivència i la integració, atès que exclou la possibilitat d'interacció, especialment en els primers anys escolars, quan el cervell s'està formant i els estereotips i clixés poden ser contrarestats amb interaccions a les aules (Ponce, 2007).

En aquest àmbit, estem lluny d'haver emprat tots els mecanismes de lluita possibles contra la segregació escolar (disseny adequat d'àrees d'influència, possible limitació de la concentració d'alumnat d'origen immigrant, prevista legalment, per cert, en l'art. 87.1 de la Llei Orgànica d'Educació¹¹ i en l'art. 48.1 de la Llei 12/2009 d'Educació de Catalunya¹², ús del transport escolar per evitar la segregació, etc.).

Però cap d'aquestes possibles mesures donaran els fruits desitjats, o ni tan sols seran emprades, si no aconseguim acabar amb el que Van Zanten ha denominat «la dissonància cognitiva de la classe mitjana autòctona»; en general, els pares i mares estan a favor, en públic, de la cohesió social i de la interacció i en contra de la segregació escolar, però en les seves decisions quotidianes i privades tendeixen a evitar escoles amb alta concentració d'immigració (Van Zanten, 2007). Alguns semblen pensar, encara que sense expressar-ho directament, diu Van Zanten, que ajudant les escoles dels barris pobres seria possible instaurar, com en el sistema americà, un règim que seria *de facto* del tipus *separate but equal*, el qual permetria preservar el bé comú i, alhora, els seus propis interessos individuals, dirigits a evitar la barreja.

És un cercle viciós difícil de trencar, encara que no impossible si existeix consciència social i política del que ens juguem.

L'urbanisme i l'habitatge

Finalment, diverses de les qüestions que s'han al·ludit abans tenen relació amb el nostre urbanisme i els problemes crònics d'absència d'habitatge assequible, la qual cosa genera supòsits de discriminació residencial, *pisos pastera* (o, més tècnicament, habitatges sobreocupats), segregació residencial, menor interacció entre grups socials, etc., en fi, una espiral ben coneguda, a la qual la llei de barris catalana, per exemple, intenta posar límit amb actuacions específiques, com se sap, però que exigeix, i exigirà, una major i contínua implicació pública (i privada) en la reha-

9. Vegeu-ne la pàgina web: http://www.migualdad.es/ss/Satellite?cid=1193049480875&pagename=MinisterioIgualdad%2FPagina%2FMI_GU_contenidoFinal (última visita: 1 de març de 2011).

10. Sindic de Greuges. «La segregació escolar en Catalunya». Informe extraordinari, maig de 2008. Es pot consultar a: http://www.sindic.cat/site/unitFiles/2266/segregacio_escolar_web.pdf.

11. «Amb la finalitat d'assegurar la qualitat educativa per a tothom, la cohesió social i la igualtat d'oportunitats, les administracions garantirán una adequada i equilibrada escolarització de l'alumnat amb necessitat específica de suport educatiu. Per a això, establiran la proporció d'alumnes d'aquestes característiques que hagin de ser escolaritzats en cadascun dels centres públics i privats concertats i garantirán els recursos personals i econòmics necessaris als centres per oferir aquest suport».

12. «Els centres del Servei d'Educació de Catalunya han de participar en l'adequada i equilibrada escolarització dels alumnes amb necessitats educatives específiques i han de comprometre's a fomentar la pràctica de la inclusió pedagògica. Per a això, l'Administració educativa ha d'establir territorialment la proporció màxima d'alumnes amb necessitats educatives específiques que poden ser escolaritzats en cada centre en l'accés als nivells inicials de cada etapa i, si s'escau, la reserva de places escolars mínimes que cal destinar-los. Aquesta reserva pot mantenir-se fins al final del període de preinscripció i matrícula, que no pot sobrepassar l'inici de curs».

bilitació i regeneració dels nostres barris i en la injecció d'habitatge assequible.

Dret, drets, convivència i integració

Diversos ponents (Elorza, Aparicio) han destacat d'una manera o una altra la importància fonamental de l'aproximació a aquestes qüestions des de l'enfocament i la lògica del Dret i dels drets, que no sempre és present.

El Dret, com a marc de convivència, de repressió de conductes que puguin posar en perill aquesta convivència, però també com a garant de drets i prestacions que s'hi associen, suposa un element imprescindible, que ha de ser tingut en compte pel sector públic, el privat i el tercer sector, ja que tots, si bé en diferent grau i condició, estan vinculats per aquest (art. 9.1 Constitució espanyola, art. 37.1 Estatut d'Autonomia de Catalunya, per exemple).

El Conveni Europeu de Drets Humans de 1950 i la resta de tractats internacionals subscrits per Espanya (incloent la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea), la Constitució, els estatuts d'autonomia i la resta de l'ordenament jurídic ens vinculen a tots. També a aquells que elaboren normes, entre els quals hi ha els plens municipals quan aproven ordenances (i plans i actes administratius amb incidència en la convivència i la integració). I això suposa l'existència d'unes *línies vermelles* que no es poden creuar, per molta legitimitat democràtica que s'exhibeixi. No es tracta de contraposar legitimitats: vivim en un Estat social i democràtic de Dret, i tota decisió democràtica haurà d'ajustar-se al Dret que ens hem donat.

Entre aquestes *línies vermelles*, tots, inclosos els càrrecs electes locals, no hauríem d'oblidar que el punt de partida en un Estat democràtic és l'existència d'un principi general de llibertat de les persones, que poden fer el que vulguin en exercici d'aquesta llibertat, tret que estigui prohibit per l'ordenament, pel que fa a l'interès general. I que aquest ordenament, incloses les ordenances locals, han de respectar en tot cas els drets constitucionals i promoure la seva efectivitat en igualtat. Tot allò que s'ha analitzat en pàgines anteriors ens demostra com al voltant de la convivència i la integració se situen drets crucials per a les persones: igualtat, educació, habitatge, llibertat religiosa, etc.

Al seu torn, les polítiques públiques i la gestió pública que es desenvolupin en el marc d'aquest ordenament, han de garantir una bona administració (art. 41 de la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea, art. 30 EAC i 22 Llei catalana 26/2010 ara, per exemple), de la qual està proscriu l'arbitrarietat. I un respecte als drets esmentats, articulat mitjançant la necessària proporcionalitat (és a dir, l'adopció de les mesures menys restrictives possibles per aconseguir la finalitat d'interès general perseguida) i mitjançant un concepte al·ludit per Fernando Aguiar i que és possible que en el futur adquireixi més rellevància en el context espanyol: el d'*acomodament raonable*. La tècnica de l'acomodament raonable o ajustament raonable, en la terminologia legal espanyola (no reconeguda explícitament en la Constitució però sí ja en diversa normativa estatal i autonòmica vigent¹³) resulta una orientació jurídica

13. Art. 7 Llei 51/2003:

Ajustament raonable: les mesures d'adequació de l'ambient físic, social i actitudinal a les necessitats específiques de les persones amb discapacitat que, de forma eficaç i pràctica i sense que suposi una càrrega desproporcionada, facilitin l'accessibilitat o participació d'una persona amb discapacitat en igualtat de condicions que la resta dels ciutadans.

Per determinar si una càrrega és o no proporcionada es tindran en compte els costos de la mesura, els efectes discriminatoris que suposi per a les persones amb discapacitat la seva no adopció, l'estructura i característiques de la persona, entitat o organització que ha de posar-la en pràctica i la possibilitat que tingui d'obtenir finançament oficial o qualsevol altra ajuda.

Per a aquesta finalitat, les administracions públiques competents podran establir un règim d'ajudes públiques per contribuir a sufragar els costos derivats de l'obligació de realitzar ajustos raonables.

Les discrepàncies entre el sol·licitant de l'ajust raonable i el subjecte obligat podran ser resoltes a través del sistema d'arbitratge previst en l'article 17 d'aquesta Llei, sense perjudici de la protecció administrativa o judicial que procedeixi en cada cas.

Art. 46 Llei catalana 18/2007, de 28 de desembre, del dret a l'habitatge: «2. S'entén per ajustos raonables les mesures dirigides a atendre les necessitats singulars de determinades persones per facilitar-los, sense imposar una càrrega desproporcionada, la inclusió social i el gaudi del dret a l'habitatge en igualtat de condicions amb les altres persones.

3. Per establir si una càrrega és proporcionada o no ho és, les administracions públiques han de tenir en compte el cost de les mesures, els efectes discriminatoris que suposi no adoptar-les, les característiques de la persona física o jurídica, entitat o organització que ha de posar-les en pràctica i la possibilitat d'obtenir finançament oficial o qualsevol altra ajuda.

4. Les administracions públiques competents poden establir un règim d'ajudes públiques per contribuir a finançar les despeses derivades de l'obligació d'aplicar els ajustos raonables al fet que es refereix aquest article».

14. Un exemple d'ajustos raonables en relació amb la llibertat religiosa pot trobar-se en la sentència *Petitioner's (Orthodox Jewish) v. City of Outremont and Mouvement Laïque Québécoise*, Province of Quebec, district of Mont-real. Superior Court. Nº 500-05-060659-008, 21 de juny de 2001.

Aquesta decisió judicial s'ocupa d'un conflicte sorgit al Canadà, país on la tècnica de l'ajust raonable ha experimentat un desenvolupament notable. En el cas que ens ocupa, jueus hassidim d'Outremont van construir durant el període del Sàbat una estructura de fils —amb semblances als fils de pescar— amb la intenció de connectar les teulades de les seves cases. Aquesta activitat va provocar una protesta del Mouvement Laïque Québécois davant l'ajuntament, ja que s'assenyalava que el trenat dels fils generava una modificació dels carrers, que perdien la seva neutralitat en passar a formar part d'un espai simbòlic-religiós, afectant així als veïns no jueus en un àmbit, en definitiu, públic, que ha d'estar obert a l'ús de tots.

Malgrat aquesta argumentació, el Tribunal Superior de la Província de Québec va donar la raó a la comunitat jueva, ja que es destacava, entre altres raonaments, que en ponderar la llibertat religiosa amb l'interès públic que pretenien defensar els recurrents, la primera prevalia sobre el segon. La sentència destaca que la política multicultural exigeix que els operadors jurídics canadencs procurin, quan es tracta de drets fonamentals com el de la llibertat religiosa, l'acomodament raonable.

15. D'acord amb dades de l'IDESCAT. *La Vanguardia*, 15 de desembre de 2010.

útil per tractar la gestió de la diversitat, sent un corollari del dret a la igualtat i del principi de proporcionalitat. Al seu torn, la raonabilitat de l'ajustament ha de tenir en compte elements connectats amb l'eficiència i economia en l'ús dels (escassos) recursos públics.

Per determinar si una càrrega és o no proporcionada es tindran en compte, entre altres mesures, els costos de la mesura, els efectes discriminatoris que suposi la seva no adopció, l'estructura i característiques de la persona, entitat o organització que ha de posar-la en pràctica i la possibilitat que s'hagi d'obtenir finançament oficial o qualsevol altra ajuda¹⁴.

Finalment, la crisi econòmica, que a Catalunya situa, per exemple, una de cada cinc persones en risc de pobresa¹⁵, està accentuant els problemes i els conflictes (persones sense llar, desnonaments, etc.) que poden afectar la convivència i la integració.

Per això, potser el títol adequat per a un proper seminari sobre aquesta matèria pot ser ja no el de si la gestió de la convivència es troba en crisi, sinó *si la gestió que s'efectua de la crisi econòmica posa en risc la convivència*.

Referències bibliogràfiques

BAUMAN, Z. *Tiempos líquidos*. Barcelona: Tusquets, 2007. P. 123 i s.

PONCE SOLÉ, J. (Coord) *Ciudades, derecho urbanístico y libertad religiosa elementos Comparados de Europa y Estados unidos*. Fundación Pi i Sunyer, 2010.

PONCE SOLÉ, J. *Segregación escolar e inmigración. Contra los guetos escolares: Derecho y Políticas Públicas Urbanas*. CEPC, 2007.

VAN ZANTEN, A. «Reflexividad y elección de la escuela por los padres de la clase media en Francia». *Revista de Antropología Social*. No. 16 (2007). P. 245 i s: <http://0-revistas.ucm.es/diana.uca.es/cps/1131558x/articulos/RASO0707110245A.PDF>

